

Кохання починається з кави (збірка)

Анатолій Власюк

АНАТОЛІЙ ВЛАСЮК

КОХАННЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ З КАВИ

До збірки увійшли вибрані новели та оповідання.

ЗІРКА В КАЛЮЖІ

Іван хапнув зірку з неба. Було це вночі, і ніхто не бачив, що він зробив.

Поклав її до кишені і пішов додому. А по дорозі зірка випала і шубовснула до калюжі.

Йшов тією дорогою п'яний і побачив зірку в калюжі. Здивувався дуже. Зірка в калюжі. А має бути на небі. Але подумав, що забагато випив.

Настав день. Зірка лежала в калюжі. Її ніхто не бачив, бо ж світиться вона лише вночі.

Машина переїхала зірку в калюжі. Ніхто не почув її криків і стогонів, бо коли зірки вмирають, то ми можемо лише бачити їх слід у небі, але не чуємо, що з ними насправді відбувається.

Іван ще довго шукав зірку, яку хапнув з неба. Подумав, що дружина почистила кишені, як це звично робила, коли він отримував зарплату.

А потім забув про зірку, бо в житті завжди стільки різного, що якби про все пам'ятав, то міг би збожеволіти.

Не хапайте зірок з неба. Вони помруть і без нас.

20 травня 2016 року

ВІЧНИЙ

1

Я сказав їй: "Житиму доти, доки ти не закохаєшся в мене. А коли закохаєшся – я помру".

"Тоді я не буду в тебе закохуватись, – відповіла вона. – Живи вічно".

Вона дотримала свого слова і не закохалась у мене. Померла молодою. Загинула в автомобільній катастрофі.

Тепер я просто зобов'язаний жити вічно.

2

Коли живеш вічно, у тебе зникає відчуття часу.

Це – як риба у воді.

Це – як птах у повітрі.

У дітей теж нема відчуття часу. Коли їм кажуть, що завтра куплять іграшку і тим самим уперше в їхньому житті виставляють часові рамки, – дитина починає дорослішати.

Я живу вічно. Як риба у воді. Як птах у повітрі. Як дитина.

У мене нема часу. Нема минулого. Я не знаю, що таке сьогодні. У мене не буде

майбутнього.

Я маю лише тебе. Ти моє минуле, сьогоднішня, майбутнє.

3

Якими ж нав'язливими бувають сни – особливо ті, які приходять до втомленого мозку по декілька разів у різні часи.

Якщо ти не додивився сон, або мозок вважає, що ти не звернув на нього належної уваги чи неправильно його розтлумачив, – це видиво приходить до тебе знову й знову, аж поки ти не збожеволієш.

Мені це не загрожує, бо я живу вічно. Не маю потреби тлумачити сни. Нехай збуваються чи ні – це вже не має жодного значення.

4

Коли йду по вулиці, то здалеку бачу тебе. Придивляюсь уважніше. Звісно, це не ти. Тебе нема. Ти відійшла у Вічність. Але лише я розумію, що таке вічність, бо просто зобов'язаний виконати твій заповіт.

Якщо я скажу, що мені тебе не вистачає, – це буде неправда. Я живу тобою. Що б я не робив – ти поруч. І немає значення, чи ти є, чи тебе нема. Ми ж домовились з тобою, що часу не існує. Є лише Вічність, куди ти пішла, і вічність, в якій я залишився. Це різні вічності.

5

Бути вічним не складно.

Якщо ви вже освоїлись з тим, що для вас не існує часу, то повинні зробити й наступний крок: просто зрозуміти, що простір – теж вигадка людини.

Жити без простору і часу легко. Ви просто існуєте самі по собі. Ніхто вас не контролює в часі й просторі.

Для вас нема нічого неможливого, бо саме час і простір обмежують наші можливості.

6

Якщо нема часу й простору, то зникає пам'ять.

Ти, що заповіла мені жити у вічності, не турбуєш мою пам'ять, бо давно живеш у мені. Я би дуже хотів жити у тобі, й інколи мені здається, що це саме так, просто ти зі своєї Вічності не можеш цього сказати.

Та й за життя ти мені майже нічого не казала. Я ж знаю, що ти кохала мене.

7

Коли живеш вічно, у тебе зникає відчуття страху. А й справді, чого тобі боятись, якщо ти живеш вічно?

Найбільше в своєму житті люди бояться смерті, не розуміючи, що є втрати більш важливі, ніж перехід у Вічність. Ти й так у вічності, так що тобі не вмирати, а тому не слід боятися того, що тобі не загрожує.

Ви запитаєте, чого я боюсь найбільше? Втратити совість. Коли втрачаєш совість – позбуваєшся вічності.

8

Є Вічність з великої літери, а є вічність з літери маленької. У Вічність з великої літери пішла ти, заповівши мені жити у вічності з маленької літери.

Ще ніхто не повертався із Вічності з великої літери. Або їм там дуже добре, або їх звідти не відпускають.

Ти приходиш до мене у снах і кажеш, що тобі там добре. Чи це лихий твоїми устами запевняє мене, що тобі там добре?

9

Насправді дуже багато людей живе у вічності з маленької літери, не помічаючи цього. Я не один, хоча й не відразу зрозумів, що живу у вічності.

Ці люди, як і я, обходяться без часу і простору, у них, як і в мене, нема пам'яті й страху в звичних розуміннях цих слів. Усього цього нам просто не потрібно.

Ми ж не помічаємо, як дихаємо. То чому повинні звертати увагу на якісь там час і простір, пам'ять і страх?

10

Безсмертя і життя у вічності – це різні речі. Безсмертний має час і простір, пам'ять і страх. Вічний позбавлений цього. Але завжди залишається філософська дилема: кого з них можна назвати щасливим – безсмертного чи вічного?

Щастя – це категорія, яка стоїть над безсмертям і вічністю. Лише сама людина може відчувати, щаслива вона чи ні. І якщо людина щаслива, для неї немає значення, безсмертна вона чи вічна.

11

Ну, звичайно, я обдурюю сам себе. Найбільше, чого хочу, поки ще не закінчилося моє життя, – це бути з тобою. Я розумію, що цього ніколи не буде, бо тебе нема.

А все решта – лише розмови про безсмертя і вічність, час і простір, пам'ять і страх. І все-таки я щасливий. Бо я кохаю. Основною ознакою щастя є те, кохає людина чи ні.

Я знаю, що ти кохала мене. Тому й не казала про це, бо кохання не потребує слів.

Ти теж була щасливою...

14 червня 2016 року

КОРОЛЕВА

А тепер малюємо собі картинку. У власній уяві.

Іванці – тридцять чотири. У неї двійко дітей, чоловік і пес Чарлі. Трикімнатна квартира в центрі міста. Має роботу. Чоловік теж. Діти здорові.

Що ще треба для повного щастя? Точно: кохання. Тобто – пригод на свою голову.

І далі все було як в американському любовному фільмі. Зустрілись. Покохались. І – секс не привід для знайомства.

Ну, трохи було не так. Багато було не так. Все було не так.

Іванка посварилася з чоловіком. А дідько його знає через що. Зараз це вже не має жодного значення.

Вона – зла, мов пантера, – вискочила на вулицю. Купити хліб. Подихати свіжим повітрям. Заспокоїтись.

І тут побачила його. Ні, це він побачив її. Одним словом, вони побачили одне одного. Їхні погляди зустрілись. Очі заблищали. Серця почали битись в унісон. У голові запрацювали одні й ті ж хімічні формули. Кохання з першого погляду! Взаємне!

Про що вони говорили? Хіба це має значення? Про все і про ніщо. Душа потягнулася до душі.

Хліб купила. Повітрям подихала. Заспокоїлась. А, ще одне: закохалась!

Тепер вони розмовляли по телефону. Переписувались у Фейсбуці. А коли знову зустрілись – покохались у його квартирі. Це було неземне блаженство. Це був рай на землі. Це була нагорода за попереднє безбарвне життя.

До весілля Іванка нікого не мала. Ну, мала, але ні з ким не спала, лише цілувалась. Чоловік був першим. І єдиним упродовж чотирнадцяти років спільного життя. Були й інші чоловіки. Залицялися до неї. Вона кокетувала з ними. Але до ліжка справа не дійшла. А тут: тільки познайомились – і...

Він був розлученим. Мав дорослого сина. Працював учителем. Серйозний чоловік. Навіть в окулярах. Був старшим від неї на дванадцять років.

А коли вони були разом – ставали дітьми, однолітками, дуріли, хіба що на ліжку не скакали. Ні, таки скакали. Ну, ви розумієте.

Зустрічі не могли бути тривалими. В неї робота, сім'я. Від сили дві-три години. І не все йшло на кохання. Були розмови. Одне одному вивертали душі. Садомазохізм. А потім знову кохались, лікуючи душевні рани. Він – їй. Вона – йому.

Щастя – це процес. Колись починається. Колись закінчується. Якщо цього не розумієш і не помічаєш – стає боляче.

Іванці стало боляче, коли він сказав, що має іншу. Вона ж помічала холодні зблиски в його очах, але... Не хотіла розуміти, що її щастя втікає від неї.

Схаменулась. Перестала ходити до нього. Змушувала себе не думати про пана вчителя. Ага, забудеш тут, коли хімічна формула в голові ще продовжує свою руйнівну роботу.

Центр її кохання до нього перемістився у Фейсбук. Якби ж то якийсь письменник зміг заглянути до їхньої переписки – написав би не просто любовний роман, а шедевр.

Він ставився до неї, як до маленької ображеної дівчинки, в якій відібрали улюблену ляльку. А ще його рятувала терплячість, хоча школа виснажувала й розхищувала нерви.

Іванка зрозуміла, що він несерйозний. Тобто серйозний, але ця його серйозність сховалася за окулярами. Після неї в нього була не одна жінка, і про всіх він розповідав, ніби чекав, коли ж вона нарешті відстане від нього.

Коли їй було дуже важко, вона приходила до нього. Вони кохались. Він казав, що брехав, що ніяких жінок у нього нема. Вона йому не вірила. Здавалось, Іванка хоче вичавити із себе залишки кохання, щоб у неї вже нічого не залишилось.

Вона почала менше йому писати у Фейсбуці. Тепер виливала душу Письменникові. Це був друг. Вони ніколи не бачились. Жили за тисячі кілометрів один від одного. Він справді був письменником. Писав любовні романи.

"Ти напишеш про мене роман?", – кокетливо запитувала вона, засиджуючись по

ночах у Фейсбуці, коли чоловік уже давно спав і навіть не підозрював, які пристрасні палали в її душі.

"Вже й назву маю - "Королева", - відповідав він, й Іванка не знала, жартує чи правду каже.

Вона повернулася в сім'ю. Якщо раніше не могла займатися сексом з чоловіком, бо перед очима стояв учитель, й Іванка навіть плакала через це, то тепер хотіла віддати йому те, що заборгувала, безславно розтринькала, коли віддавала кохання тому, хто цього не оцінив.

Письменник розповідав, як іде робота над його романом. Він навіть надсилав їй окремі уривки. Тепер боялася за свою відвертість. Адже вона розповіла Письменникові все-все-все. Напише - і всі дізнаються, що це вона.

Але в його романі це була не вона. Тобто Іванка розуміла, що це вона, але фантазія письменника зробила з неї зовсім іншу жінку, не звичайну стервочку, якою себе вважала, а Королеву, причому з великої літери.

І чим глибше вона вчитувалась у ще не написаний роман, тим більше розуміла який шлях у житті для неї намітив Письменник. Від стервочки до королеви - зрештою, це шлях кожної жінки, яка поважає себе.

Іванка ще інколи бігає до нього, але з кожним разом відчуває, що має в цьому все меншу й меншу потребу. Вона знає, що вже нікого у своєму житті не покохає так, як вчителя. Іванка вже не стервочка. Але ще не Королева. І не знає як нею стати.

Письменник захопився якоюсь іншою ідеєю. Роман "Королева" так і залишився незавершеним. Він майже не спілкується з Іванкою у Фейсбуці. Знає лише, що вона з головою занурилась у роботу.

Коли Іванка вигулювала Чарлі, той обгавкав учителя.

14 вересня 2016 року

СОБАЧИЙ ПОГЛЯД

Він давно запримітив цього собаку. Здавалося, що той по-особливому дивиться лише на нього, а не на інших чоловіків і жінок, які йшли повз цей продуктовий магазин.

Зазвичай зранку і під вечір тут збиралася зграя псів. Собаки стояли чи лежали трохи осторонь, щоб не заважати людям, які вічно кудись поспішали й не звертали на них жодної уваги.

Кожного, хто прошмигував у магазин і повертався із нього, вони проводжали сумним поглядом. Інколи хтось здогадувався кинути собакам щось їстівне. На відміну від людей, вони не воювали за місце під сонцем для себе, і щось смачненьке зазвичай діставалося тому, хто був ближче до ласого шматочка. Інші спокійно дивились, як їхній побратим їсть. І лише тоді, коли той не встигав за один прийом проковтнути все, підбігали найближчі до нього й виручали невдачу. Той не огризався, не гарчав, що не все йому дісталось. Мабуть, якби вони були ситі, картина виглядала б зовсім іншою. А так голодні пси здавалися чемними і байдужими до життя.

Він декілька разів задумувався, чому собаки не повертаються туди, звідки їх

вигнали господарі. Не пам'ятають, де їхній дім? Бояться помсти? Чи природне благородство не дозволяє?

Цей пес завжди супроводжував його сумним поглядом. Це не було приниження чи прохання кинути йому щось смачненьке. Важко було зрозуміти, що криється за цим. Та він і не дуже задумувався, поспішаючи на роботу чи додому. Намагався не дивитися в очі саме цьому псу, ніби відчував провину перед ним.

Інколи з магазину виходив власник і криками проганяв псів. Вони неспішно переходили через дорогу, і тоді машини зупинялись, пропускаючи їх. Декілька разів виснажені від голоду собаки мало не потрапляли під колеса автомобілів, особливо коли їхали молоді водії. Рятували, мабуть, вибоїни на дорозі, так що дуже не розженешся.

Зграя лягала на протилежному тротуарі й з сумом споглядала, що робиться по той бік барикад. Час минав – і спочатку один собака, потім інший, а за ними і всі решта переходили через дорогу і знову вмошувалися біля магазину. Власник довго не помічав їх, а коли й бачив, то не відразу вдавався до тієї ж процедури, проганяючи псів.

Того дня, коли він ішов з роботи додому, побачив, що його пес невизначеної породи окремо від інших лежить на тротуарі, поклавши на лапи розумну морду. Треба було бачити його очі. Здавалося, то був погляд людини, яка волає про справедливість.

У ту мить він не дуже думав про це. На роботі святкували день народження начальника, і їм дісталася дешиця правдивого закарпатського коньяку, салатів і канапок з барського столу, так що настрій якщо був не святковим, то піднесеним. І лише вдома, коли посварився з дружиною, пригадав свого пса. Мабуть, той був голодний і вже не мав сил підвестися, кидаючи останній погляд на того, кого обрав своїм рятувальником власного життя.

Це не був сором, але все ж ніяково стало від того, що він, чоловік розумний, не усвідомлює таких елементарних речей. Відразу сам собі заперечив, що всіх собак не врятуєш від голодної смерті, але той перший голос казав, що не треба рятувати всіх, врятуй хоч свого пса.

Ще вчора він примітив у холодильнику кусник ковбаски, який візьме з собою, але зранку забув це зробити. Підходячи до магазину, вирішив щось купити своєму песику, щоби совість була чистою.

Але собачої зграї на звичному місці не було. Подивився на протилежний бік – теж нікого.

Уже на роботі співробітниця, якій він симпатизував, розповідала, що власник магазину викликав гицлів і ті виловили собак.

– Там діти ходять, – казала вона. – А якщо якийсь пес кине́ться на них? Давно пора було це зробити!

Всі підтримали цю співробітницю, а він промовчав.

Додому йшов з надією, що це сталося не біля того продуктового магазину і не з його псом. Але скільки не виглядав, собачої зграї ніде не було.

Потім він подумав, що якби нагодував свого пса, той би зміг втекти від гицлів. І тут же інший голос заперечив, що були і не такі голодні, а тому й більш витривалі собаки,

але ніхто не втік.

Він відчував свою провину за те, що сталося, і упродовж декількох днів бачив перед собою той останній собачий погляд.

14 вересня 2016 року

ПЕРШИЙ ДЕНЬ

Вона знала, що рано чи пізно цей день настане. Їй хотілося, щоб усе відбулося чим швидше. Але не можна підганяти час. Це все одно, що дмухати проти вітру.

І все-таки цей день настав і закінчився. Непомітно для неї.

Зранку все було як звично.

Діти лінувались прокидатися. Вона нервувала, бо вони могли запізнитися до школи.

Чоловік чмокнув її в щічку і погнав на роботу.

Випровадила дітей до школи і трохи зайнялась собою. У неї був третій урок.

Повільно йшла, вдихаючи на повні груди повітря. Осінь ще дарувала тепло, але відчувалося, що це ненадовго.

Учні віталися з нею, і вона не встигала відповісти кожному зокрема.

Несподівано на урок приперлася завучка. Любить заставати вчителів зненацька. Діти не підвели. Здається, завучка була невдоволена, що урок пройшов на вищому рівні.

Наступні уроки провела спокійно.

Перевірила зошити, щоб вдома мати менше роботи.

Коли йшла додому, здійнявся вітер. Почав накрапати дощ. Довелося піддати ходу, щоб не змокнути. Тільки-но зайшла до під'їзду, почалася злива.

Діти вже були вдома. Під її суворим поглядом вимкнули комп'ютери з іграми й зайнялись уроками.

Їсти не хотілось, але змусила себе трохи посьорбати борщу.

Наступив блаженний час, коли можна було трохи почитати.

Кіт Сніжок умостився їй на коліна.

Старший син хитрував. Вдавав ніби робить уроки, а сам бавився в ігри. Вона не хотіла псувати собі настрій.

Чоловік прийшов вчасно, коли вечеря вже була готовою. Розповідав, що було на роботі, а вона сказала про завучку, яка несподівано приперлася до неї на урок.

Дивилися телевизор. Якийсь фільм. Новини.

Діти полягали спати.

Чоловік ходив навколо неї, як кіт. Вона усміхалась, розуміючи.

Вони покохалися звично, без несподіванок. У неї був оргазм.

Сніжок сидів у кутку і дивився, що ж це робиться. Але не заважав.

Заснула швидко. Здається, їй нічого не снилось.

Це був перший день, коли вона не думала про нього. Повернення назад уже не буде.

14 вересня 2016 року

СВАТ

Ольгу Вікторівну вдарив інсульт. У сорок сім років.

Її відвезли до лікарні. Старий лікар прогнозів не давав.

Вдома залишилися два Василі – чоловік і кіт. Кота назвали заради хохми.

Чоловіка кликала так:

– Василю, йди-но сюди!

До кота:

– Василь, де ти запропастився?

Але кіт був нахабним.

– Василю, обідати! – кликала, а кіт і собі поважно йшов до кухні.

Чоловік згадував, як це сталося. Дивилися новини. Показували репортаж з передової. Якийсь боєць сказав, що сьогодні вбили його побратима – Свата. Це був позивний їхнього сина. Потім з'ясувалося, що той хлопець з Чернігівщини, а не з Вінниччини, де жили вони.

Але Ольга Вікторівна не знаходила собі місця. Сто разів телефонувала сину, проте щоразу операторка байдужим голосом казала, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

Син сам зателефонував десь через дві години. Сказав, що з ним усе в порядку. Він теж дивився ту злочасну телепередачу. Хлопці сказали йому: "Сват, тепер житимеш довго! Ще й за того хлопця".

Ольга Вікторівна ніби заспокоїлась. Лягла спати. А зранку її вдарив інсульт.

Вона померла наступного дня після того, як старий лікар сказав: "Ну, здається, криза минула. Тепер усе буде добре".

Сина відпустили на похорон матері. Він сидів у колі родини й сумно дивився на труну. Там гинуть від куль, а тут – від інсультів.

Кіт Василь сидів у нього на колінах, ніби не хотів відпускати на війну.

Вдома була пустка.

Чоловік Ольги Вікторівни дивився телевізор. Показували новини. Дикторка байдужим голосом казала: "Сьогодні в зоні антитерористичної операції загинуло двоє українських військовослужбовців, ще трьох поранило".

Кіт Василь зіскочив з колін. Більше його ніхто не бачив.

15 вересня 2016 року

КОХАННЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ З КАВИ

Кожного разу, коли вона п'є каву, згадує про нього. Здається, це було так давно, а ніби вчора. І це найсолодший спомин у її житті.

Вона стояла на автобусній зупинці. Падав нудний осінній дощ. Людей було багато. Навісу над головою для всіх не вистачало. Парасольку не дуже розкриєш. Вона стояла ближче до дороги. Якийсь пан ззаду дихав їй у потилицю, і це було неприємно.

Він стояв поруч. Вона його не знала і лише скоса кидала на нього погляди. Коли їхні очі зустрілись – здавалося, зупинився час.

Він схопив її за руку, сказав: "Побігли на каву!" – і вона, мов маленька слухняна дівчинка, піддалася цьому пориву.

У нього і в неї були парасолі, але вони бігли під дощем, по калюжах до найближчої кав'ярні, що була за рогом.

З'ясувалося, що там яблуку ніде впасти. Він винувато дивився на неї. Мовляв, вибач, я ж не знав, що тут багато людей. А вона ще не встигла зрозуміти, як опинилася тут і що взагалі робить разом з цим чоловіком.

У глибині залу він побачив місце, що звільнилося. Бере її за руку, веде туди і садовить за стіл.

- Дочекайся! Я зараз, - каже їй і зникає.

Стає весело! Якби їй хтось сказав, що вона така легковажна, ніколи б не повірила.

А він уже несе два горнятка кави й усміхається. Вона знає, що ця усмішка призначена лише їй.

Навпроти неї звільняється місце. Він сідає і дивиться їй в очі. Погляд у нього добрий-предобрий.

Горнятко замаленьке, аби вона могла зігріти дві долоні. Він це бачить - і вже тепло його рук доходить до її серця.

Звідки він узявся в її житті?!

Вони про щось говорять, і вона розповідає йому про себе все-все-все. І де живе, і де працює, і хто її батьки, чоловік, діти. Здається, про чоловіка і дітей він не очікував, бо каже, що вона молодо виглядає.

А вона ще не розуміє, що це щастя навідало її сьогодні. Таких щасливих миттєвостей у її житті було не так багато.

Дощ перестає падати. Люди з кав'ярні виходять на вулицю. З-за хмар виглядає сонечко.

Вони сидять, не помічаючи нічого навколо, аж поки він ненароком не глянув на годинник.

Аж тоді вона зрозуміла, що вже давно мала бути вдома. Мабуть, чоловік хвилюється, діти виглядають маму з вікна. І йому теж пора.

Вони мовчки йдуть до автобусної зупинки, старанно оминаючи з різних країв калюжі.

У неї таке враження, що скоїла не знати який злочин. Заспокоює себе, що нічого не було і не могло бути, але все одно бентежно на душі.

Підійшов її автобус. Вона дякує. Він мовчить, лише тривожно дивиться на неї. Продовження не буде? Вона винувато усміхається й заходить до салону.

Тут багато людей. За їхніми спинами вона не бачить його на автобусній зупинці. Розуміє, що в нього інший автобус, і йому їхати не туди, куди їй.

Вона думає про нього увечері. Коли діти лягають спати і чоловік хоче її, каже, що в неї болить голова. Нічого в неї не болить, і чоловік, здається, іронічно дивиться, але їй байдуже.

Упродовж наступних днів, тижнів, місяців вона, здається, геть чисто втратила розум, постійно думаючи про нього і шукаючи на тій автобусній зупинці, де вони зустрілись. Але, мабуть, тепер були там у різний час або він змінив місце проживання і

роботи.

Сірі будні засмоктували її. З кожним днем вона все менше й менше думала про нього. В неї з'явився коханець, який чимось нагадував того чоловіка. Але це все було не те, не те, не те.

Спогади про цю незабутню зустріч у кав'ярні вивітрювалися з плином часу. Тепер вона згадує про нього лише тоді, коли п'є каву. І це найсолодший спомин у її житті.

15 вересня 2016 року

КОХАНЦІ УЛЯНИ

Уляна підзалетіла. Їй не виповнилося ще й вісімнадцяти, а змушена була вийти заміж.

Десять на шостому місяці вагітності, вже після весілля, зійшлася з сусідом.

Той спочатку взяв її ззаду — і це Улянці сподобалось, бо вона ще жодного разу так не пробувала. З чоловіком усе було класично: вона знизу, він згори. Крок вліво, крок вправо — щоб ніяких недозволених задоволень. А Уляна завжди хотіла чогось незвіданого і забороненого.

Потім вона осідлала сусіда згори. Це їй теж сподобалось.

Зовсім не сподобалось збоку, бо сусід добряче притиснув їй ногу. Дала йому втретє скінчити в себе і пішла з кислою міною на обличчі.

Десять через три місяці після того як Уляна народила першого хлопчика, в її житті з'явився доцент із місцевого університету. Він був старшим від неї на шістнадцять років. Улянці сподобалося, що він ставиться до неї як до жінки, а не як до шльондри. Але доцент був занадто правильним і прісним, а тому доволі швидко набрид Улянці. Та й особливих сексуальних утіх з ним вона не зазнала.

Чоловік пиячив, і від нього не було жодної користі в ліжку.

Уляна чула про чисте кохання і принца на білому коні. Але в її житті все було по-іншому. Вона ніколи нікого не кохала. Мабуть, тому, що в їхньому місті коней не було, так що принц, в якого б вона могла закохатись, не передбачався.

Коли їй виповнилося двадцять п'ять, вона вже мала двох синів і донечку. Щоразу, коли чоловік був тверезим, він використовував свій єдиний шанс.

Чоловік згадав про її ювілей десять через тиждень після цього. Звичайно, нічого не купив, бо не мав за що.

– Зозулько, – хотів пригорнути і поцілувати.

Уляна не піддалась.

До тридцяти, поки діти підростали, була зайнята лише ними. Світу Божого не бачила. Було не до коханців.

Чоловік зовсім спився.

Влітку Уляна поїхала з дітьми до мами. Тут закрутила роман з сільським вчителем. Він був смішним. В окулярах. Читав Улянці вірші. Їй було цікаво вчити його сексуальним премудростям і самій експериментувати.

Щось треба було поїхати до міста. В автобусі Уляна познайомилась з двадцятирічним юнаком. Його звали Юра. Він не вірив, що їй тридцять і в неї трое

дітей.

Кохалися несамовито в гаражі. Юра був молодий і свіжий. Сексуальна енергія була в ньому через край. Уляні, як ніколи, було добре з ним.

Наступного дня збрехала мамі, що щось забула купити в місті, й знову поїхала до Юри.

Щовечора кохалась з учителем, а по суботах — з Юрою. Здавалося, що якби підвернувся ще якийсь чоловік, не відмовила б і йому. Але ніхто не підвертався.

Літо швидко закінчилось. Треба було їхати додому.

Хлопчиків — до школи, малу — в садочок. На вічно п'яного чоловіка не звертала жодної уваги, ніби його не існувало на білому світі. Навіть коли був тверезий і ліз до неї, зіштовхувала з ліжка на підлогу.

Влаштувалася на роботу продавчиною. Власник магазину в перший же день роботи взяв її у підсобці. Задоволення не отримала. Боялась втратити місце. Уляні здавалося, що інші продавчині знають, що у підсобці відбувається, бо з ними, мабуть, витворяли те ж саме.

До неї постійно залицявся якийсь старенький. А одного разу підстеріг, коли вона поверталася з роботи, і запросив до себе додому на каву. Мала ще час, поки донечку треба було з садочку забирати.

В хаті у старого був бардак. З'ясувалося, що його дружина померла ще років десять тому. З того часу він жив один.

- Переселяйся до мене, - запропонував старий.

- У мене троє дітей, - сказала Уляна.

Він не повірив і почав, сміючись, притискати її до себе.

- Діду, та у вас не стоїть, - без злоби зауважила Уляна.

Старий розплакався.

Потім він розповідав їй про жінок, яких йому вдалося завоювати. Уляні було цікаво.

Інколи вона приходила до нього прибирати. Не думала брати за це гроші, але старий платив.

Одного разу попросив її пройтися перед нею голою. Дід був добрий, і вона роздягнулася.

Старий цілував її туди, куди вона давно хотіла, але не наважувалася жодному чоловікові сказати про це. Оргазм йшов за оргазмом, і ще ніколи в житті їй не було так добре.

Чоловіка збила машина. П'яним переходив дорогу. Його забрали до лікарні.

Уляна вночі була біля нього. За дітьми доглядала сусідка. Черговий лікар запропонував каву. Йому було вже під п'ятдесят, але в штанях вистовбурчилося чимале багатство. Уляна, здається, висмоктала все, до останньої крапельки.

- Гарна дівчинка!

Мабуть, це була найвища похвала у нього.

Чоловік помер через три дні.

Коли його поховала, Уляна зрозуміла, що більше ніколи нікого не покохає, заміж не

вийде і до кінця свого життя приречена на коханців.

17 вересня 2016 року

СВІТЛА

Її кликали Светка або Світлана.

І лише чоловік з другого під'їзду — Світла. Він був старшим від неї на вічність.

Якось вона посварилася з чоловіком. Сиділа надворі на лавці. Він підійшов до неї і сказав:

- Тобі не можна бути такою. Ти у нас світла людина. Світла.

Вона усміхнулась.

Коли він її бачив, не чекав, поки вона першою привітається з ним.

- Привіт, Світла! - кричав здалеку.

Діти його любили. Коли він сидів на лавці, збиралися біля нього. Розмовляв з ними, як з дорослими, і бавився, мов дитина.

Зранку його забрала швидка.

Під час обідньої перерви Светка вже була у нього в лікарні.

- Ану усміхнись, - сказав він. - Ти у нас світла людина. Світла.

Коли він помер, сонце на небі сховалось за хмарами.

Він приснився Светці десь через рік. Сидів на лавочці у їхньому подвір'ї.

- Привіт, Світла! - гукнув, побачивши її. - Не сумуй. Ти у нас світла людина. Світла.

18 вересня 2016 року

МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ

В автобус, важко спираючись на палицю, зайшов старий.

На східцях його підтримав чоловік у джинсах і вишиванці.

Юнка у прозорій блузочці метнулась із сидіння й уступила йому місце.

Старий сів, важко віддихуючись.

Автобус рушив.

Спека була на дворі, а в автобусі — справжнє пекло.

Додому ще дві зупинки. Треба витримати.

Серце підходило до горла. Старому стало бракувати повітря.

Це помітила повненька жіночка. Вона підскочила до нього з валідолом у руці.

Чоловік в окулярах простягнув йому пляшку мінеральної води.

Стало легше.

Ось і його зупинка.

Юнка у прозорій блузочці теж тут виходила. Запропонувала провести його додому. Він рішуче мотнув головою: ні.

Автобус від'їхав.

Старий стояв, важко спираючись на палицю.

Як же він ненавидів усіх цих людей! Вони обрали Україну, відібравши у нього Радянський Союз, де в нього все було.

18 вересня 2016 року

СОНЯШНИКИ

Петро з нашого села — дивний чоловік. Він красивий, добрий, хазяйновитий, але має шпака в голові.

Ось йде по вулиці, щось сам до себе говорить. А там якийсь пес загавкає. Петро зупиниться й починає до того пса промовляти. Вже той і гавкати перестав, і до буди сховався, а Петро все його виховує. Аж поки господар з хати не вийде, Петро не вступиться. А бідний пес у буді вже до вечора сидить, боїться, щоби Петро знову не з'явився і не соромив його, чого це він від нічого робити гавкає.

І роботящий Петро, сам город порад, бо мама хвора лежить. І вдома все вмiє зварити-випрати, нехай жінки сховаються. Але соромляться за нього заміж виходити, бо дивний, людських пересудів бояться.

У березні померла Петрова мама, а в квітні і він сам десь завіявся. Казали, що на заробітки поїхав. Тітка, його мами сестра, вряди-годи приїжджала із сусіднього села за хатою доглядати.

Довго Петра не було, вже й забувати про нього стали. Думали, що пропав уже на тих заробітках. Аж ось з'явився Петро в селі. Худючий-прехудючий, одні очі світяться. Ані копійки не привіз, в одязі подертому приїхав, у шльопанцях на босу ногу. Посміялося все село. Ото доробився Петро. Та що з дивака візьмеш.

Правда, всі відразу помітили, що Петро змінився. Став мовчазний. Бувало, йде селом, розмовляє сам з собою, а тепер — ані пари з вуст. Та й у селі майже не з'являється. А коли вже треба десь йому піти, то собаки брешуть на нього, а він жодної уваги не звертає. Що за чудасія?

Питають у нього:

— Петре, як там заробітки?

А він, ніби й не помічає кпинів:

— Краще би вас там не було.

І більше — ні слова. Розумій як хочеш.

А то ще одне дивацтво втнув. Люди намагаються собі городи розширити, щоби картоплі більше було, бо ж часи зараз непевні, а в Петра замість городу — соняшники. Лише біля хати декілька грядок, де колись покійна мати квіти садила, там у нього картопля. Отак у тих соняшниках може цілими днями й пропадати. І що він там робить?

Сміються люди з цього, а Петро нічого не каже, відвертається, ще й руками сердито махає. Вже й підступитися до нього бояться.

Якось приїхали до нашого села кореспонденти зі столиці. Машина така цікава в них, зроду-віку не бачили, камери, фотоапарати. Думаємо, до кого це? Кому ж слава прийшла, а ми не знаємо?

Яким же було наше здивування, коли столичні люди поїхали до Петра. В соняшниках його і знайшли. Ото, думаємо, щось натворив наш Петрусь на заробітках.

Бачимо, беруть у нього інтерв'ю, фотографують, на камеру знімають. А Петро все на соняшники показує рукою і щось говорить тим кореспондентам.

Запитують потім у Петра, що ж там такого було. А він подобрішав, сміється й каже:

— Та нічого особливого!

Спробуй у такого добитися правди.

А це через пару днів дивимось телевизор і бачимо Петра в новинах. Та він, з'ясовується, герой!

Думали, що Петро на заробітки поїхав, а він — на війну. Не знати, скільки там воював, але потрапив у полон. Це все кореспондентка розповідає, бо Петро майже нічого так і не сказав. Його показують, а вона замість нього все пояснює.

І дізнаємося ми, що Петро втік із того клятого полону. Отак у шльопанцях на босу ногу втікав, стріляли в нього, але він забіг у соняшники і так врятувався. Десь два тижні по сепарській території валандався, аж поки до своїх не прибився.

Потім з військкомату приїхали до Петра. Кажуть, якусь медаль вручили. Не за полон, звісно, бо хто ж за це нагороджує, а за бойові подвиги на війні. Та хіба в нього допитаєшся? Вже з районної газети вичитали, що то не медаль була, а орден за бойові заслуги. Кликали його до районного центру, щоб в урочистій обстановці вручити, але побачили в шльопанцях на босу ногу, то й передумали.

Оце якщо хочете Петра знайти, то дивіться, у кого соняшники на городі ростуть. До хати навіть не заходьте, він там лише ночує. У соняшниках його й знайдете.

Ось такий дивний у нас Петро.

22 вересня 2016 року

ВБИВСТВО ЛОВЕЛАСА

Колишній капітан міліції на прізвисько Нишпорка, який займався приватною детективною діяльністю, не дозволеною поки що законом, прокинувся о шостій годині тринадцять хвилин ранку від пістолетного пострілу. Він скочив на ноги і побачив, що бічною вуличкою в напрямку до залізничного вокзалу, кульгаючи на ліву ногу, неквапно йшов високий чоловік у синій куртці до колін і чорному картузі. У світлі ліхтаря Нишпорка побачив його обличчя. Він знав цього чоловіка.

Дружина, яка вчора повернулась із Італії й через тиждень мала їхати знову на заробітки, ліниво запитала:

- Що там?

- Людину вбили, - у тон їй відповів Нишпорка.

Білосніжна Киця з різнокольоровими очима турецької породи ван, яку йому подарували на сорокаріччя, позіхаючи, ліниво потягнулася лапками до Нишпорки. Він погладив її по голівці й почав одягатися.

- Без тебе там не обійдуться? - запитала дружина.

- Повинен же хтось розкрити злочин, - скромно відповів він.

Коли Нишпорка вийшов надвір, то побачив, що у сусідніх будинках люди, розбуджені пістолетним пострілом, почали вмикати світло.

Ще здалеку він побачив чоловіка у спортивному костюмі, який лежав на доріжці, що вела до стадіону. Той не подавав жодних ознак життя.

Підійшовши до нього, Нишпорка упізнав Михайла Сеньківа на прізвисько Ловелас, який розбив не одне жіноче серце. Переконавшись, що пульс у покійника відсутній,

Нишпорка подумав, що це була остання вранішня пробіжка Ловеласа.

Вбивство було розкрито. Залишилося лише дочекатися поліції та прокуратури.

На диво, начальник Дрогославського відділу поліції прибув через сім хвилин, а міський прокурор – відразу за ним. Увесь цей час Нишпорка охороняв покійного, аби сусіди не торкалися його тіла.

- Без Нишпорки нам злочину не розкрити, – єхидно сказав підполковник.

- Нишпорка навіть знає, хто вбив Ловеласа, – підіграв йому прокурор.

- Знаю, – скромно відповів Нишпорка. – Ресторан ставите?

- Я пас, – сказав підполковник.

- Чому? – здивувався прокурор.

- Знаєш, скільки разів я вже йому програвав? – задав риторичне запитання підполковник.

- Гаразд, – самовпевнено погодився прокурор. – Я виставляю.

Вони подивилися на Нишпорку.

- Це Василь Соколов, відомий кримінальний авторитет на прізвисько Сокіл. – Нишпорка дивився кудись удаль. – Він уже сидів за вбивство. Нещодавно вийшов. Зараз знаходиться у другому вагоні від початку електрички, що через шість хвилин відбуває до обласного центру. На ньому синя куртка до колін і чорний картуз. Він кульгає на ліву ногу.

Підполковник і прокурор переглянулись, але нічого не сказали.

Через тридцять секунд четверо поліцейських уже бігли в напрямку до залізничного вокзалу.

Нишпорка спокійно пішов додому.

Дружина запитала у нього:

- Ну що, розкрив злочин?

- Звичайно, – скромно відповів він, роздягнувся і ліг додивлятися сні.

Киця зручно встилася йому в ногах.

Наступного дня Нишпорка, прокурор і підполковник сиділи у ресторані "Калина", що на околиці Дрогослава.

- Як ти вирахував Соколова? – запитав прокурор.

- Побачив із вікна своєї квартири.

- А чому зрозумів, що саме він убив Ловеласа? – запитав підполковник.

- Поки той сидів, Ловелас звабив його дружину, та ще й вихвалявся цим собі на біду.

- Звідки ти знав, що Сокіл поїде до обласного центру? – запитав прокурор.

- Бо там живе його сестра. Треба було десь пересидіти. Та й вона забезпечила би йому алібі.

Вони пили правдивий закарпатський коньяк. Нишпорка замовляв різні страви. Прокурор уже жалкував, що згодився виставляти ресторан.

- А звідки ти знав, що Сокіл сидітиме в другому вагоні з початку електрички? – запитав підполковник.

- Сам люблю їхати саме в цьому вагоні, - відповів Нишпорка і усміхнувся.

Підполковник і прокурор переглянулись, але нічого не сказали.

24 вересня 2016 року

КРАВЧУК І КУЧМА

1

Взагалі-то Кравчук мав бути Кравчучкою, бо то була кицька, а не кіт.

П'яний Стефко приніс її додому і назвав Кравчуком. Вона зовсім не була подібна на першого українського президента часів незалежності. Але що візьмеш із п'яного? Йому здалося, що кіт - викапаний Леонід Макарович. Протверезівши, Стефко не став перейменовувати своє знайдене надбання на щось прозаїчніше. Кравчук залишився Кравчуком.

Уже десь через тиждень всюдисущий Стефків синок Михайлик зробив геніальне відкриття:

- Тату, то котиця, а не кіт.

Стефко, який того дня був тверезим, узяв свого kota на світло, поклав його на спину і скрупульозно вивчив анатомічні можливості. Сумнівів бути не могло: це справді була кицька.

Про Стефкове розуміння на котах ще довго сміялася вся вулиця, і навіть у місті взнали про це. Але перейменовувати Кравчука на Кравчучку чи ще на якесь жіночочотяче ім'я ніхто не став.

2

Кучма був старшим від Кравчука років на сім. Рудий кудлатий пес усе своє життя провів на прив'язі біля буди, зрідка гавкав, коли хтось чужий ішов до хати, і, здається, був задоволений своїм існуванням.

Кучма був сином вуличної сучки Джейни. Її приплідок був мало не в кожному дворі, але всі цуценята, а тепер дорослі пси були подібні на матір. Кучма був винятком, і ніхто не знав, де Джейна знайшла такого рудого і волохатого коханця, від якого народився Кучма.

Кучму Кучмою назвав той же Стефко. То було якраз напередодні президентських виборів, і у Стефка здох нестарий ще Бандит. Видно, хтось його отруїв, бо Бандит справді відповідав своєму назвиськові. Він часто відшпилювався від ланцюга, гасав нічними вулицями міста, лякаючи поодиноких перехожих, порпався на чужих городах, задирався з іншими псами, припнутими до буд. Тоді пів міста, збуджене несамовитим собачим гавканням, не могло заснути до самого ранку, проклинала Стефка та його Бандита. А пес, змучившись, біг додому і вже зранку лежав біля буди, чекаючи на господаря, який для профілактики і зміцнення дисципліни декілька разів бив його, а потім припинав.

Кучма справді чимось був схожий на другого президента незалежної України, і до Стефка спочатку бігали дивитися на пса. Заходив дільничний міліціонер і настійно рекомендував змінити псові ім'я, погрожував неприємностями, але Стефко не звертав на це уваги і продовжував кликати свого рудого улюбленця Кучмою.

Кравчук і Кучма подружилися навдивовижу швидко. Кучма нікого не підпускав до своїх володінь і, наскільки дозволяв ланцюг, відганяв курей, качок, індиків і козу Феську. Кравчук не знала цих жорстких правил і в перший же день свого перебування на обійсті Стефка зайшла на територію Кучми.

Старий рудий пес не очікував такого нахабства від юної симпатичної леді. Несподіваний візит Кравчука виявився для Кучми фатальним. З нього деякий час сміялись і кури, й індики, і качки, а особливо коза Феська. Але факт залишився фактом: Кучма не вигнав нахабну кицьку, лише обнюхав її і, присоромлений своєю слабкістю, півдня пролежав у буді.

Хоча Стефкове подвір'я було великим, але Кравчукові чомусь найбільше подобалося те місце, яке здавна вважалося вотчиною Кучми. Ні, Кравчук лазила всюди, навіть одного разу якимось дивом опинилася вночі на даху, не могла звідти злізти і десь з півгодини нявчала, аж поки сонний і злий Стефко не врятував її. Але біля Кучмової буди було затишніше, спокійніше, надійніше.

Усе домашнє птаство і особливо коза Феська з великим сумом і чорною заздрістю дивились як Кравчук спокійно прогулюється біля Кучми, а той ледь махає хвостом. Кравчук могла щось видлубувати з Кучмової миски (рожева мрія Феськи!), і рудий не зачіпав її. Дійшло навіть до того, що Кравчук годинами вилежувалась у Кучмовій буді, а пес спокійно собі лежав поруч і пильнував, аби хтось не порушив спокою його юної вихованки.

Пацюк Юрко все життя провів у стайні, не бачив сонячного світла і не знав порядків, заведених на Стефковому подвір'ї. Коли господар надумав наростити дошку, бо до пацюка могли скочити індичата, які підростали, Юрка вивели надвір. Він очманів від волі, одразу зрозумівши, що є найбільшою тварюкою серед усього живого, поки бачило око.

Стефко нарощував дошку, а Юрко почав встановлювати власні порядки. Він поганявся за курми, індіками, качками, й ті, вголос висловлюючи своє невдоволення, збилися в одному куті подвір'я, не сміючи навіть розраховувати на більший простір.

Юрка дана ситуація задовольнила, і він, важко сопучи, пішов далі. Малий Михайлик, Стефків синок, допомагаючи батькові, біг за цвяхами і обценьками і не закрив хвіртку. Юрко скористався цим, вийшов за територію курей, індиків і качок і наблизився до Кучмової буди, всередині якої дрімала Кравчук. Нічим добрим це не могло скінчитися, бо Юрко, харчуючись виключно поміями, був нахабною свинюкою, а Кучма захищав спокій дами. Коли Юрко попер до буди, то радше відчув, ніж побачив там незнайому тваринку. Кучма спочатку грізно загарчав, а потім накинувся на Юрка, доки дозволяв ланцюг. Той від несподіванки сахнувся, але швидко переборов свій страх, розуміючи, що за цим поєдинком спостерігають кури, індики й качки, над якими морально він нещодавно здобув перемогу. Треба було здолати й цього рудого пса, аби він не дуже задирав свого носа й не казав, що після господаря є найголовнішою

істотою на цьому подвір'ї. Кучма теж не хотів вступатись Юркові, бо Кравчук вже прокинулась і з цікавістю спостерігала, чим усе закінчиться.

Юрко кинувся в атаку, але виявився явно непідготовленим бійцем. Кучма витримав паузу, вступився Юркові, а коли той проскочив мимо, вчепився старими, але міцними ще зубами в його праву задню лапу. Юрко заверещав, не розуміючи, що діється, але відчуваючи, що його кривдником є, власне, Кучма. Пацюк спробував здійснити повторну атаку, але все скінчилося так само, хіба що постраждала на цей раз ліва задня лапа. Юрко спинився, мов паралізований, бо не розумів, звідки й чому цей біль. А Кучма, якого стали підтримувати, забувши старі образи, загнані в кут кури, індики й качки, скористався цим і боляче хапонував Юрка за жирний бік. Пацюк несамовито захарчав, ніби вже його справді різали, побіг до стайні на своє місце, де хоч було набагато менше простору, ніж на Стефковому подвір'ї, але де він був сам собі паном і ніхто боляче не кусав за лапи.

Стефко якраз вийшов зі стайні, бо почув якийсь шум на подвір'ї, і Юрко мало не збив його з ніг.

Птиця, не криючись, висловлювала свою радість із поразки Юрка, а Кучма у відповідь навіть помахав хвостом своїм недавнім опонентам.

Всієї цієї баталії не бачила коза Феська, бо господиня саме випасала її. До пізньої ночі кури, качки та індики детально описували їй весь хід подій, і коза зрозуміла, що в глибині душі вона Кучму поважає.

5

Найбільше Кучму образило те, що Кравчук ніяк не оцінила подвигу свого зверхника. Але ж уся ця веремія з Юрком затівалася заради неї! Бо не став же би Кучма виказувати свою хоробрість перед дурною куркою, чи пихатим індиком, або розкарякою-качкою.

Киця спокійно вилізла з буди, потягнулась і, побачивши господиню, яка заганяла Феську до стайні (свіже молоко!), граціозно пішла за нею. Кучма здивовано й ображено дивився на Кравчука, а потім до самого вечора заліг у буді. Йому здавалося, що птиця насміхається з нього, хоча насправді ніхто нічого не помітив, а якщо й помітив, то вдав, через зрослу повагу до Кучми, що нічого не сталося.

Чи Кравчук зрозуміла, що Кучма помітив її байдужість, чи з якихось інших причин, але цілу ніч вона десь гуляла. Кучма в глибині душі вже давно пробачив Кравчука і лише молився до свого собачого ідола, аби киця швидше з'явилася на подвір'ї. Тільки він скінчив молитву, як змучена Кравчук пройшла повз Кучму, потерлась об його лапи і майже до обіду залягла в буді. Цієї мимовільної ніжності Кучмі було достатньо, аби забути всі образи і знову, як вірний лицар, охороняти спокій дами.

Кравчук теж засвоїла для себе урок і більше не дозволяла собі подібним чином поводитися з Кучмою.

Ідеальна пара прожила в мирі та спокої ще довго. Ніхто більше не претендував на те, щоби порушити цю ідилію.

Лише одного разу Кучма визвірився на Кравчука. Було це так. Стефко запив щось

на три дні, а без нього Кучму ніхто не годував. Для цього випадку пес зарив собі в буді старі кісточки, які час од часу гриз, коли господар забував про нього. Так було і цього разу. Але несподівано на заваді стала Кравчук, яка надто довго спала в буді.

Падав дощ, і Кучма гідно терпів наругу над своєю особистістю. Але голод дошкуляв, хотілося поїсти й зігрітися в буді. Кравчук цього не розуміла і мирно собі спала. Кучма спробував розбудити її. Киця уві сні бачила сусідського кота, імені якого ще не з'ясувала, але вже встигла отримати задоволення від його потужного прутика. Коли ж Кравчук спросоння побачила перед собою злу й мокру морду Кучми, то мимохіть дряпнула його від несподіванки і злості за перерваний сон. В іншій ситуації вона, звичайно, цього б нізащо не зробила, але сталося те, що сталося.

Кучма загарчав, і Кравчук не на жарт перелякалася за своє життя. Вона прожогом вискочила з буди і заявила до пса аж на другий день. Кучма і не думав якось образити Кравчука, а загарчав інстинктивно, хоча поклик предків уже давно затьмарився в його розумові. Кучма згриз одну з кісточок, які зарив у буді, ліг, слухаючи нудний спів дощу, й задрімав. Звичайно ж, йому снилася Кравчук.

Того ж літа Кучма здох від старості. Кравчук теж зникла чи не того ж самого дня. Казали, що її задавила машина. Інші стверджували, що бачили її в сусідньому місті з якимось дуже старим і облізлим котом. Стефко ж був переконаний, що Кравчук здохла, бо дуже сумувала за Кучмою.

ГОЛУБИНІЙ РАЙ

1

Бог уже давно нашіптував Славкові, що пора спати. Але старий не здавався. Він мислив, що 66 років – це мало, що можна дотягнути хоча б до сімдесятки, а там ще трошки.

Мучила його печінка. Не давала, клята, жити. Раніше він багато пив, здебільшого не знати ким і як вигнаної самогонки, – і печінка, бідна, не витримала наруги над собою. Тепер не пив зовсім. Лише коли починалися печельні болі (і хто його знає який біль у пеклі?) і він не годен був терпіти, знову брався до пляшки, щоби хоч трошки знеструмити негативну енергію, що пульсувала з кволого тіла.

До лікарів Славко не йшов, бо й так знав, що нічим йому не допоможуть. Лише коли йому стало дуже сутужно, дозволив старій викликати лікаря. Такий же хворий, як сам Славко, ескулап стояв однією ногою в могилі, але щось довго вислуховував, винюхував, нашіптував, а потім глянув на пацієнта, як на покійника. Славко упродовж декількох днів згадував цей погляд, розуміючи, що він насправді означає.

Стара частувала лікаря в сусідній кімнаті. Той щось тихо жебонів їй, але Славко не чув. Він знайшов у собі сили піднятися з ліжка і підійти до дверей. Якраз вчасно, бо лікар говорив:

– Розумієте, мамунцю, тут вже жадна медицина ніц не зробить. У нього цир-р-роз печінки. – Оце слово "цир-р-роз" доктор вимовив, здається, з великим задоволенням, смакуючи те, в чому стара не петрала. – І то в такому стані, що я дивуюсь, як він ще жиє...

Тільки-но лікар хотів піднести до рота чергову скляночку горілки, як двері з тріском відчинились і на порозі постав блідий і грізний Славко:

- Що, смерті моєї чекаєте?!

Лікар, не випивши, кинув скляночку на стіл, і життєдайна волога розлилася по скатертині, хутко підвівся з-за столу, бо думав, що Славко має намір його бити.

- Не дочекаєтеся! - гарчав, як пес, старий. - Я ще вас усіх переживу!

Біль у печінці наростав катастрофічно швидко і вже став нестерпним. Славко скрутився в дугу. Мов колобок, він докотився до столу і прямо з горла пляшки став дудлити горілку. Біль ущунав, приємне тепло розливалось по тілу, а бідний лікар утікав що мав сили, забувши на столі п'ятдесятку за візит. Не вистачало, щоби хворий при ньому сконав!

2

Змалку Славко любив голубів. Скільки себе пам'ятає, завжди милувався цими птахами. Мабуть, було в їхній природі щось таке, що відповідало еству самого Славка.

Часто згадував як у дитинстві його друг, Володька, поцілив у голуба з рогачки. Він поранив йому крило, і бідна пташина, незграбно стрибаючи, ніяк не могла злетіти.

За полюванням на голубів свого друга Славко спостерігав давно і попереджував, щоби той залишив у спокої благородних птиць. Друг був затятим, але боявся Славкових кулаків і при цьому не дозволяв собі вціляти в голубів із рогачки.

А тут якось Славка близько не було, і його друг розперезався. Мало того, що поранив голуба, то ще й упіймав його і повісив за лапку на дереві, аби сусідський кіт Васько міг до нього дотягнутися.

Васько був великим і тлустим, і тільки те й робив що спав. Засинав він, здається, на ходу, в найнесподіваніших місцях. Його спокійно можна було кудись перенести, і він навіть не дивився на вас, занурений у свій котячий сон, ніби все так і мало бути. Якщо ж хтось насильно скидав його з дивана чи телевізора або проганяв на вулицю, він довгим уважним поглядом зелених очей спостерігав за вами, ніби навечно вкарбовував у свою котячу пам'ять зухвальця, який посмів порушити його спокій, і йшов далі спати, шукаючи більш затишне місце.

Коли Васько побачив підвішеного за лапку голуба, в ньому прокинулися давні котячі інстинкти. У неймовірних акробатичних стрибках він намагався упіймати живу здобич, а Володька в оточенні молодших сільських пацанів, які дивилися на нього, мов на героя, бо мав супермодну, що називається, за останнім словом техніки, рогачку, надривав живіт од реготу. Васькові не вистачало декількох сантиметрів, щоб дотягнутися до голуба. Якби він щодня тренувався, а не проводив у сні кращі дні й місяці свого життя, голуб уже давно став би його здобиччю.

Васько змучився і лише ледь чутно гарчав, як пес, знизу дивлячись на недосяжного голуба. Володьці забавка набридла, і він уже мав намір віддати нещасну птицю котові.

І тут, ніби з-під землі, виріс Славко. Чи хтось йому сказав, чи він сам відчув, що знушаються з його улюбленого птаха. Перше що він зробив, так це копнув Васька під зад. Кіт з вереском декілька разів зробив сальто у повітрі й приземлився в кропиві, а

потім мало не цілий день було чути його жалібне нявчання. До кінця свого життя він оминав Славка десятою дорогою. Потім хлопець відв'язав голуба і притулив до себе, ніби найріднішу істоту. Пацани, передчуваючи недобре, відійшли на безпечну відстань, залишивши нещодавнього свого героя сам на сам із долею. Володька, в якого було чимало часу для того, щоби дременути, стояв, мов паралізований, і не міг ступити й кроку. Він розумів, що Славко зараз нещадно його битиме і що треба втікати, але був зачарований спокоєм і величчю друга.

Славко спокійно підійшов до Володьки, забрав у нього рогачку, розламав її об коліно (сільські хлопчачи лише охнули) і рештки викинув у кущі. Потім, обережно тримаючи голуба, мов дорогоцінний скарб, зацідив Володьці межі зуби – і таки одного вибив. Володька заскавулів, мов побитий пес, – і не стільки від болю, скільки від публічного приниження. Більше ніколи молодші хлопці в селі не вважали його героєм. Це була мінімальна помста, до якої вдався Славко, але Володька запам'ятав цей урок на все життя і більше голубів не зачіпав.

Ветеринар вилікував голуба, і той полетів. У селі навіть казали, що коли Славко йшов до школи, то голуб супроводжував його, а потім чекав із уроків і летів, коли хлопець повертався додому. Але то, мабуть, була легенда.

3

Після відвідин могильного лікаря й випитої горілки Славко, дошкандибавши до ліжка, поринув у напівзабуття-напівсон. Він бачив щось біле і приємне, чув якусь музику і здогадувався, що його ще не хочуть бачити в тому, кращому, світі, але дають зрозуміти, що там йому буде добре, натякаючи, щоби не дуже комизився, прощаючись із життям. За якусь мить оте біле й приємне викристалізувалось у голубине крило – і не в одне, а в багато-багато голубиних крил. Вони неначе плавали в повітрі, окремо, без тіл і голівок, без лапок і кумедних дзьобиків, – і Славко силкувався зрозуміти, що б це мало значити.

Він занадто багато думав уві сні, хоча подібне не було передбачене умовами його перебування на грішній землі. Напівзабуття-напівсон закінчилося набагато швидше, ніж він зміг би усвідомити, що ж означали оті голубині частки тіла, що плавали в повітрі. Усвідомлення й розуміння сну не йшли до нього довгі дні, хоча інтуїтивно Славко відчував, що це не просто сон, а знак Божий, і від того, як він зуміє його витлумачити, залежить його подальше існування не лише тут, а й там.

Поміж тим закінчилася задумлива зима й виглянуло оманливе весняне сонечко. Старого потягнуло надвір. Він давно не бачив своїх голубів і тільки-но з'явився на порозі, вони метнулися до нього, ніби не було розпачливо довгої зими.

Голуби залишилися його слабкістю на все життя. Навкруги дивувались їхній взаємній любові. Навіть стара, аби не дратувати чоловіка, нічого не казала, лише відводила потайки душу сусідці, й вони разом приходили до висновку, що Славкові чогось бракує.

А йому й справді бракувало в цьому житті. Бракувало любові людей. І тому він любив голубів. Мудрі птахи, якими їх вважав Славко, відповідали йому взаємністю.

Декілька років тому біля псячої буди він зробив загороду три на три метри, поставив штахетини. Ніхто не розумів, для чого це потрібно. А Славко насипав туди зерна й відійшов убік. За якусь хвилину-другу на подвір'ї з'явилися голуби і одразу підлетіли до штахетин. Їх довго не треба було вмовляти. Вони перелетіли через штахетини й заходилися дзьобати зерно.

Славко підійшов ближче, став уважно дивитися. Збоку він нагадував турботливу матір, яка спостерігає за дітьми, намагаючись бути нейтральною в любові до них. Але якщо пильно придивитися, то можна виокремити ніжні почуття, що стосуються якоїсь однієї дитини. Здається, це ні в чому себе не виявляє, але з плином часу стає все помітнішою ота вища любов до когось одного, хоча матір залишається матір'ю для всіх своїх дітей.

Так і старий намагався бути добрим і ніжним для всіх своїх голубів, бо то були його діти. Він не виділяв нікого і нікому спеціально не підсипав кращого зерна чи в когось те зерно відбирав, аби віддати своєму улюбленцеві. Але чим більше він дивився на голубів і милувався їхньою красою, забувши про осоружний біль, тим частіше його погляд мимоволі вихоплював одного голуба, який неквапно, з почуттям власної гідності, дзьобав зернинки. Це сизе створіння з вузьким перламутровим комірцем на шиї, що виділяло його від інших голубів і голубок, відзначалося й якоюсь неприродною поведінкою, що була, здається, невласлива пташиному племені.

Інші голуби, не дивлячись на те, що зерна було вдосталь і вистачило б ще не одному десяткові їхніх співплемінників, намагались якомога швидше видзьобати все, нічого не залишивши, ніби після цієї щедрої годівниці впродовж усього наступного життя їм довелося б голодувати. Вони не лише зірко й мужньо пантрували свою невеличку ділянку, а й намагались дзьобнути бодай декілька зернин у сусіда, хоча в цьому не було жодної потреби, бо поки вони робили цей необачний – через власні захланність і жадібність – маневр, сусіди самі влізали на чужу – їхню – територію і буквально з-під дзьоба викрадали декілька життєдайних зернин. Нікому не приходило в куций розум, що краще й ситніше дзьобати своє зерно, не зазіхаючи на сусідське, і тим самим не порушувати ідилію мирного голубиного племені, яке неодмінно асоціюється власне з миром і спокоєм.

Не таким був улюбленець Славка. Він саме ставав улюбленцем, і любов до нього росла буквально по хвилинах. Він не лише не намагався дзьобнути чужого зерна, а й сам добровільно віддавав своє, коли хтось із жадібності чи через недоумкуватість загарбував його територію. Славків улюбленець з перламутровою смужкою на шийці спокійно вичікував, поки загарбник додзьобає чуже, тобто його, зерно, а тоді спокійно продовжував снідати.

Славкові видавалося, що голуб скося дивиться на нього, намагаючись заслужити підтримку господаря бодай поглядом. І такої підтримки він, звісно, був удостоєний: Славко дивився лише на нього, не помічаючи, здавалось, нічого навкруги, навіть інших голубів. У цілому світі були лише вони двоє, і нікого більше не потребували. Від цього філософського споглядання біль поволі зникав – і Славкові хотілося, щоби це сталося

назавжди.

У старого ця думка лише десь народилась, але тіло вже виконувало волю розуму. Різко нагнувшись, він вихопив свого улюбленця. Інші голуби сполохано злетіли з-під його рук, але за декілька секунд знову повернулися до свого зерна, ніби не існувало небезпеки і вони не могли так само опинитися в руках свого господаря, яким, безумовно, визнавали Славка. Він буцімто добрий до них, але хто знає, що в нього на думці.

А Славко гладив свого красеня, задивлявся йому в очі, мало що бракувало, аби поцілував голуба. Відчуття ідилії тривало недовго, бо старий відчував, що на його любов голуб відповідає страхом. Він боявся свого зверхника, а там, де бояться, не можуть любити. Різке нагинання за улюбленцем теж не минуло даремно для Славка. Біль у всьому тілі виринав із неосяжних глибин і все більше заповнював єство. При взаємній любові біль би зник назавжди, а тут старий сам був винен у тому, що порушив гармонію, баланс добрих і злих сил, співмірність між позитивною та негативною енергіями в собі й навколишньому світі. Його організм видав хибний імпульс, і він піддався йому. Любов до голуба перейшла межі і боляче вдарилась у свою протилежність, приносячи Славкові не лише біль, а щось більше, чого він поки що не усвідомлював. Біль завжди є передвісником чогось іншого, страшнішого і незворотного, але людина цього не розуміє.

Вперше йому не хотілося жити, і Славко розумів, що це не через біль. Щось невідоме й невидиме відкрилось йому в ці миттєвості його життя, коли він тримав голуба. Ні, він його вже відпустив, відчуваючи слабкість, що розливалася по всьому його тілу. Улюбленець старого злякано злетів на штахетину, подалі від Славка, все ще не наважуючись злетіти донизу, щоби дзьобати своє зерно.

Славко не пам'ятав як дійшов додому, як упав на ліжку, як завив від дикого болю, як утратив свідомість і довго кудись летів, а назустріч йому – голуби. Він ніколи в житті не бачив, щоби вони сміялись, а тепер зрозумів, що це ехидні створіння. Оминаючи його, голуби залишали Славка сам на сам з бідною. І його улюбленець був на чолі цієї банди. Він не хотів і не прагнув допомогти йому.

4

Декілька днів Славко не вставав з ліжка. Йому справді було погано. Біль, здавалося, не вщухав ні на мить, але за іншого настрою він би неодмінно вийшов до голубів, не пропустивши нагоди побачити свого улюбленця. Славка заїла образа за останній випадок. Він і сам собі не зміг би пояснити, за що саме ображається на красеня з перламутровою смужкою на шиї. За те, що взамін своєї любові отримав страх від голуба? А на що він сподівався від нижчої за організацією пташини? І від людей за свою любов до них упродовж свого життя Славко отримував страх, а ще більше – підлість, невірність і ненависть. Чого ж вже вимагати від голубів? Але він хотів, особливо тепер, на порозі смерті, щоби йому за його любов платили ще більшою любов'ю, пробачаючи йому все перед незвіданою Вічністю, даючи йому набагато більше, ніж він давав до цього іншим. Все було марно – і голуби цього не розуміли, а

Славко ніяк не міг змиритися з останнім програшем у своєму житті.

Стара, здавалося, вже й не відходила від нього, і Славко подумав, що вона чекає на його смерть. Проте усвідомлення цього не принесло йому стільки мук і болю, як нещодавній страх улюбленця-голуба, невдячна плата дурнуватої птахи за любов до неї. Славко дивився на дружину, ні про що не думаючи і нічого не згадуючи зі спільно прожитого життя. Він ніколи раніше так на неї не дивився, і вона не знала, що й думати. Цей погляд ішов із глибини душі, пронизував наскрізь, випалюючи все зсередини, і витримати його було неможливо. Але якби у Славка тієї миті запитали, куди він дивиться, смертельно хворий чоловік не зміг би відповісти на це запитання. Час ніби зупинився у його відчуттях. Складалося враження, що ще мить – і годинник почне свій відлік не вперед, а назад, повертаючись у минуле, викручуючи все шкереберть сатанинським чином у свідомості людей. Цієї думки Славко не зміг би висловити словами, але він думав саме так, і йому було по-своєму добре, і десь глибоко в душі жевріла надія, що так буде тривати нескінченно довго.

Він підвівся з ліжка, кволим голосом покликав стару, але її не було вдома. Мабуть, пішла в магазин, поки чоловік спав. Славко почалапав по кімнаті, широко розставляючи ноги, ніби під час морської качки, наївно сподіваючись, що таким чином не дасть заволодіти болю всім його тілом і все обмежиться лише однією ділянкою в області печінки. Але це був самообман, до якого старий вдавався не раз, заспокоюючи самого себе. Біль не можна було обдурити, і він поволі наростав. У Славка не було іншого виходу, як вийти надвір, щоби побачити голубів і, можливо, хоч на мить забути про свій біль. Ліпше б він цього не робив! Тільки-но Славко відчинив двері, щоби хапнути свіжого повітря, як побачив стару циганку. Та похапцем втікала з подвір'я, затиснувши під пахвами двох голубів. У старого вже не вистачило сил не те щоб затримати її й вернути своє добро, а бодай крикнути. Якийсь глухий стогін вирвався з його грудей, але ніхто цього не почув, навіть циганка, яка встигла зникнути. Славко кинув погляд на штахетини, за якими мали бути його голуби. Крізь щілини він побачив, що вони на місці, спокійно дзьобають своє зерно, ніби щойно в них не викрали побратимів.

Здається, він забув про свій біль. Тепер його гризла інша думка: чи не виявився бранцем його улюбленець? Він готовий був усе йому пробачити, навіть ладен попроситися з усіма іншими голубами, лишень би красень із перламутровою смужкою на шийці залишився. Славкові коштувало чималих зусиль дочалапати до штахетин, але це не було марним заняттям. Його голуб був тут! Славко відразу помітив свого улюбленця, хоча той скраю, де зазвичай дзьобав зерно, перемістився до центру, захоплюючи все більшу площу навколо себе. Інші голуби, здається, визнавали його право на це, бо не наважувалися дзьобати зерно у фаворита свого господаря.

Для Славка було головне, що його улюбленець не став жертвою циганки, а тому його стара не отримала всієї порції прокльонів, коли повернулася з магазину. Він покричав на неї, але не так грізно, як завжди, і, знесилений, заснув. Йому не прийшла до голови думка, що дружина годувала голубів, коли він не міг до них вийти.

Тепер Славко не міг довго спати. Поки марить пів-годинки або трохи більше - і знову біль нагадує про себе, змушує прокидатись. Але сил вистачало на якихось дві-три години - і Славко засинав. Стара зовсім замучилася біля нього і подумки бажала йому смерті, але потім довго вимолювала у Бога свій гріх, жахаючись, що могла так подумати.

Деся під вечір Славко знову прокинувся, але не від болю. Ні, тіло боліло - не менше й не більше, ніж зазвичай, - але відірвала від сну його одна думка. Він ніколи б не зізнався самому собі, що думав про це не один раз, але тільки сьогодні, коли циганка вкрала голубів, ця думка викристалізувалась і спонукала до дії. Вона була простою, як борщ, вірніше - як голубине м'ясо. Він знав, що цигани їдять голубів, якщо не можуть вкрасти курей чи ще щось. Ні, не це головне, не це. А що? Думка втікала, він смикав її за ниточку і нарешті впіймав. Декілька років тому він їхав в електричці і чув розповідь одного старого (о, Славко тоді був молодим - не стільки роками, скільки тому, що йому нічого не боліло і печінка не давала про себе знати і не воювала з ним) про те, що голубиним м'ясом лікують тих, у кого хвора печінка. З ним не погоджувалися, Славко взагалі не слухав подібних теревенів, але, з'ясувалося, ця думка глибоко засіла в ньому, щоб зараз, коли циганка вкрала голубів, прояснити йому мозок. Він також згадав розповідь одного знайомого лікаря, що у циганів є великою рідкістю хвора печінка, бо вони їдять голубів. Ці слова Славко чув давно, ще за декілька років до розповіді старого в електричці, але зараз дивним чином усе це - і слова лікаря, і розповідь старого в електричці, і власні роздуми про цигансько-голубину дивину - зійшлося в просторі й часі та сфокусувалося в зболеному його мозкові. Він не вірив ні лікареві, ні старому в електричці, ні циганам, ні сам собі, але нічого не міг вдіяти з думкою, що заволоділа всім його єством. Думка виявилася сильнішою від усього прожитого ним дотепер життя. Вона стала його суттю - і могла померти лише разом з ним.

5

Тепер Славка годі було впізнати. Він лагідно розмовляв зі старою, згадуючи найкраще, що було в їхньому спільному житті, навіть висловив намір зустрітися з дітьми та внуками, яких відігнав від себе, коли хвороба загострилась, і вони нишком приходили до старої, коли Славко спав, і розмовляли з нею на підвір'ї, щоби він не міг нічого почути і навіть здогадатися, що вони були.

Стара по-своєму витлумачила зміну в настроях Славка. Це її молитви допомогли йому не гнівити Бога, залишатися людиною на землі, скільки б тобі не відміряли жити. Тепер вона більше часу проводила в молитвах, не жаліючи себе, і всі її слова й прохання до Бога можна було звести до одного: дай здоров'я чоловікові. Вона гнала від себе думки про колишні образи, які вчинив її чоловік, і була зосереджена тільки на його здоров'ї, вірніше, на самому існуванні Славка на білому світі, бо з поганим здоров'ям, як у неї самої, можна було жити, а тут мова йшла про смерть, яку треба чимось задобрити й не підпускати близько до чоловіка.

Мабуть, стара швидше б віддала Богові чи навіть Дияволу душу, якби дізналася, чому Славко став таким добрим і які має справжні наміри. У своєму останньому двобої

зі смертю чоловік готував дружину до ролі спільниці. Якщо раніше все, що він робив, не потребувало її участі, а багатьох речей вона взагалі не знала, то тут без її допомоги обійтися було важко. І справа була навіть не у фізичному сенсі цього, хоча Славко так охляв і здрибнів, що будь-яке зусилля з його боку забирало рештки сил. Мова йшла про те, що стара мала стати свідком його падіння, перегляду всіх тих життєвих цінностей, якими він керувався упродовж багатьох десятиліть. Він готував дружину до цього, а більше готував себе, бо не так просто за день кардинально змінити все, що було до цього.

Славко мав намір їсти варених голубів – створінь, яких упродовж свого життя любив більше, ніж людей. Він дивним чином усвідомив одну просту істину: перед обличчям смерті людина може втратити все, що до цього вважала сенсом свого життя, і, найголовніше, – любов. Голуби, які, здавалося, становили стрижень його земного існування, виявилися звичайним підручним матеріалом для продовження життя. Не можна сказати, що Славко доволі швидко здолав цей шлях, а усвідомлення їсти голубів прийшло миттєво, але це сталося, і бесіди зі старою були лише підготовкою до того, щоб остаточно утвердитись у власній думці та перекрити всі шляхи для відступу.

Коли якось вранці стара сказала, що заріже курку й зварить йому бульйон, Славко тоном людини, яка в своєму житті не звикла до жодних заперечень, промовив, виводячи на небачену висоту тембр і силу власного голосу:

– Заріж і звари голуба! Кажуть, що це хороші ліки для печінки!

Якщо до цих слів (точніше, до висловлення думки, бо старий не знав, в яку словесну обгортку це все упакує) Славко готувався декілька днів і вже був морально готовий їх народити, то для старої це прозвучало, як несподіваний грім серед ясного неба. Вона відчула, що стрімко всередині тіла нарастає тиск, а кров вулканічною масою тисне на мозок, готова потекти через ніс, вуха, рот, навіть очі. Можливо, спрацював інстинкт самозбереження, і стара не хотіла глибоко замислюватися над тим, які кардинальні зміни пройшли у свідомості її чоловіка, бо той погодився їсти варених голубів, аби врятувати свою печінку. Втім, мабуть, стара взагалі в своєму житті не була готова до глибоких філософських роздумів. Зварити голуба? Добре! Аби лиш кров зсередини не вийшла назовні.

Вона посідила перед чоловіком ще з хвилинку, заспокоюючись і нічого йому не кажучи про внутрішні переживання, хоча на її обличчі було багато написано, поволі піднялася з крісла, коли він гаркнув на неї, щоби вона поспішала робити свою справу.

Славко ненавидів самого себе, але вже зробив розбіг, знаючи, що гальм нема і не доводиться сподіватися на повернення того, що було. Коли стара поспішно вийшла із кімнати, він ментально самоствердився і зрозумів, що зробив черговий рішучий крок у своєму житті. Цей крок міг бути останнім і лише наблизив би його до смерті, а міг допомогти ще трохи пожити на цьому світі.

І все-таки внутрішній переворот давався взнаки. Славко відчув, що у печінці нарастає біль. Він згадав слова свого знайомого лікаря, який говорив про варених голубів, що печінка не може боліти, то віддає якийсь інший людський орган (Славко

забув який саме). Але йому від цього не стало легше. А тут ще одна думка засіла глибоко в мозок. Він подумав, що стара зопалу може зарізати його улюбленця. Хоча він уже перейшов межу в своїй любові до голубів, проте улюбленець залишався тією останньою ниточкою, що зв'язувала його з життям.

Славко зібрав рештки сил, зірвався з ліжка і мало не побіг на подвір'я дивитися, кого з голубів вибере стара. Вона вибрала якусь затуркану й застрашену пташину – і старий залишився задоволеним.

6

Славко ніколи в своєму житті не куштував голубиноного м'яса і не знав його смаку. Воно видалося солодкуватим, хоча це могло бути й не так, адже з хворобою він втратив відчуття смаку, а тому щоденний прийом їжі був для нього лише ритуалом, щоб не вмерти з голоду.

Він їв, намагаючись ні про що не думати, але це було неможливо. Славкові видавалося, що про його падіння знає весь світ, що нема такої людини, яка би не сміялася з нього, не зневажала його. Навіть стара, смиренно дивлячись на споживання голуба чоловіком, бачилася йому нещирою, готовою на будь-яку підлість, аби вкоротити йому життя.

Славко хотів жбурнути осоружний кусень м'яса на підлогу, але все ж переборов себе і доїв його. Відтак на нього напала страшна гикавка, і він влив у себе чи не літру води, аж поки вона не скінчилася.

Чи від голубиноного м'яса, чи від витраченої енергії на його поглинання, але Славкові стало легше. Він забувся у сні. Як ніколи, спав довго, мало не всю ніч. Вже й сам готовий був повірити, що голубине м'ясо може творити дива.

Тепер щодня на вечерю стара готувала йому одного голуба, якого він з'їдав без апетиту, але з вірою якщо не в швидке одужання, то бодай у пристойне життя без болю. Він хотів сказати старій, щоби не різала його улюбленця-голуба, ця думка постійно циркулювала в його мозкові, але не доходила до язика, і Славко не знав, чому вголос не може висловити такого простого речення.

А коли одного вечора їв чергову порцію голубиноного м'яса, йому видалося, що то саме свого улюбленця він пожирає. Славко гнав від себе цю думку, але не міг стриматися, щоби не доїсти м'яса до кінця. Вночі він спав тривожно, йому приснився покійний батько, який сумно дивився на свого єдиного сина і намагався щось йому сказати, але стримував себе.

Над ранок Славко, відчуваючи незрозумілу важкість у тілі, виліз із ліжка і почалапав надвір, до голубів. Він хотів упевнитись, що його улюбленець живий і здоровий. Стара вдала, що спить, хоча Славко прекрасно вивчив за все їхнє спільне життя, коли вона справді спала, а коли придурювалась.

Надворі починало сіріти. Як тільки Славко з'явився біля штахетин, до нього злетілися всі голуби. Е, ні, всіх не було, їх явно поменшало, і не настільки, скільки він їх з'їв. Можливо, відчувши небезпеку, багато хто з них просто полетів геть – нехай на голод, але з надією на життя.

Улюбленця-голуба теж не було видно, скільки Славко не напружував зір. Мабуть, він з'їв його або той полетів геть. Старого це вже не цікавило. Він фізично відчув, що усередині немов тріснула струна. Невагомий, він повернувся в ліжку, з якого вже не вставав до кінця днів своїх.

Від болю його рятували уколами. Славко не мав сил і здорового глузду думати про життя, голубів, стару. Діти та внуки були біля його ліжка, але він їх уже не сприймав.

За якусь мить до смерті Славко подумав, що в наступному житті хотів би бути голубом.

МОБІЛКА

Іван Іванович проковтнув мобілку.

Сталося це випадково. За сніданком, як зазвичай, він переглянув свіжу газету, знайшов улюблену сімнадцяту сторінку, на якій публікували есеї, і замість пігулки безхолестеринового масла поклав до рота той клятий апаратик.

Напередодні Іван Іванович відсвяткував свій сто тридцятий рік народження. Не ювілей, але донька з планети Мірль заздалегідь надіслала йому останню модель мобілки.

Він не любив планету Мірль за її колір, що нагадував кал маленької дитини, але донька кохалась у кулеподібних антропоцитах, які в природному вигляді збереглися саме на цьому небесному тілі, і тепер перебувала за тридев'ять земель від рідної домівки у безстроковому відрядженні.

Коли він ковтнув мобілку, то якраз читав есей якогось Олега Судово-Вишнянського "Помаранчева революція та екзархація контрреволюції" про події двохсотлітньої давності в Україні. Автор смачно описував тодішні порядки й погляди людей, які нині видавалися химерними й неправдоподібними (і люди, і погляди), намагався зробити проекцію на час сьогоднішній, що йому мало вдавалось, на думку Івана Івановича, а мобілка смачно шубовснула в горлянку господаря, і той нічого не підозрював.

Іван Іванович не любив сучасних думкословів і надавав перевагу старовинним мобілкам. Він обожнював набирати цифри, чатувати над літерами, коли треба було надіслати якесь повідомлення. Думкослів не давав можливості власне думати, а не просто мовчки називати слова, й Іван Іванович дивувався, що винахідник цієї потрібної, звичайно, штукенції зупинився саме на цій назві. Лише подумаєш – і апарат сам набирає потрібні слова, а ти згодом редагуєш текст. Усе би нічого, але інколи забуваєш відключити думкослів – і він видає тебе, записує найпотаємніші думки, розшифровує найінтимніше, яке в мозку й словами не можна передати. Інколи таке видасть, що дивуєшся: невже це я, невже таке могло прийти мені на думку, невже це справжня моя сутність? Великим недоліком (винахідники, навпаки, вважали це геніальною річчю) було те, що якби й хотів щось стерти з написаного думкословом, то вже не міг цього зробити, і все твоє найвеличніше й найогидніше навічно залишалося в його пам'яті. Не те що мобілка – консервативна річ, яка слухає свого господаря і нічого не зробить без його команди, а коли тобі вже стають непотрібними якісь послання, ти просто їх стираєш із пам'яті апарату.

Зрозумівши, що сталося непоправне, і мобілку не те що не виплюнеш, а навіть, даруйте на слові, не виригнеш із себе, він відклав газету з недочитаним есеєм і став думати як вийти із незвичної ситуації. Таке траплялося не раз – з іншими людьми, навіть з багатьма його знайомими, які ковтали мобілки, і це сприймалося сухо-анекдотично, аж поки подібна пригода не сталася з ним. З думкословами цього не було і не могло бути в силу їхніх більших розмірів. Звичайно, за бажання й їх ти міг проковтнути, але розробники, врахувавши сумний досвід з мобілками, додали до них спеціальний інерційний мікрорефлектор, так що потрапити до твого шлунка думкослів просто не міг.

Іван Іванович мав почуття гумору, але і йому було не до веселощів, коли мобілка всередині нього запищала голосом улюбленого літературного героя Річа Бербера з роману Дімітрія Піскуаля "Тріщина на стіні": "Може, ти б відповів, якщо тебе викликають? Все одно я від тебе не відстану, поки ти не даси відповідь".

Зазвичай господар мобілки ніколи не давав Річу Берберу двічі поспіль повторити цю сакраментальну фразу. Іван Іванович любив цього героя й особливо ці його слова, і довго обмізковував, чому саме це і саме так він любить, але не знаходив відповідь. На мобілці було декілька десятків найрізноманітніших мелодій, але господар апарату надав перевагу словам. Наодинці він просто вмикав запис і міг декілька разів послухати улюблену фразу. Але насамперед Іван Іванович поважав того, хто хотів з ним поговорити, а тому не дозволяв собі, аби потенційний співрозмовник занадто довго чекав.

Важко було здогадатися, хто би це міг його турбувати у такий ранішній час, але, вочевидь, це був хтось зі старих друзів – і такий самий консерватор, як і він, якщо надавав перевагу мобілкам, а не думкословам.

Річ Бербер уже тричі всередині, десь трошки вище шлунка, пропищав свою фразу, яку Іван Іванович не чув, але здогадувався, відчуваючи звукові імпульси, що розходилися по тілу. Мобілка замовкла, але згодом пропищала знову. Відтак на думкослів надійшло повідомлення від доньки з планети Мірль, яка бідкалася, що батькові не сподобалася мобілка, надіслана нею з нагоди його дня народження, а тому, мовляв, він не хоче відповідати на її дзвінок.

Все було набагато прозаїчніше, й Іван Іванович повідомив через думкослів про ситуацію, в яку потрапив. Донька поспівчувала йому, сказала, що, на жаль, нічим допомогти не може, але через три доби мобілка розчиниться сама по собі. Натомість батько отримає в подарунок нову мобілку, трохи більших розмірів, щоб її не можна було проковтнути, і це станеться саме на доччине сторіччя, коли вона має намір повернутися на Землю.

Три доби Іван Іванович слухав, хоча й не чув голос Річа Бербера усередині себе, потім спрацьовував думкослів, бо ті, хто хотів з ним поспілкуватися, не могли цього зробити через мобілку. Йому вкотре доводилося пояснювати в чому справа, і це завжди викликало сміх у співрозмовника, але не було на те ради.

За ці 72 години Іван Іванович зненавидів мобілку, а найбільше – Річа Бербера з його

сакраментальною фразою.

ДУПЦЯ

Мар'яні восени мало виповнитися п'ятнадцять, а йому на початку лютого стукнуло шістдесят чотири. Стосунки між ними важко було назвати дружбою. Яка може бути дружба між людьми, якщо різниця у віці складає майже п'ятдесят років. Це різні планети. Навіть галактики! Але їх нестримно тягнуло одне до одного. Причому це трапилося саме цього року, коли Мар'яна не по днях, а по годинах стала дорослішати, і це не було пов'язано з першими місячними майже рік тому, а він так само не по днях, а по годинах почав старіти, відчуючи тягар кожного дня, аби ледве доклягати до ночі – безсонної й довшої за вічність.

Вони могли розмовляти про все і ні про що. Здавалося, для них не було заборонених тем. Втім, щось внутрішнє, глибоко інтимне, підказувало їм, як обходити ці заборонені теми, тому ніколи не заходили за межу.

Мар'яна була сусідською дівчинкою і дещо допомагала йому по господарству. Небагато, бо і вдома була хмара роботи, а ще ж школа забидала левову частку часу. Та найбільше вона боялася, щоби батьки і молодша сестра не здогадувалися, що вона мало не щодня зависає тут. Особливо було слід задурманювати молодшу сестру. Це таке хитрюще чортенятко із завдатками Штірліца, що, здавалося, від неї нікуди не сховаєшся. Але Мар'яні поки що вдавалося замінити сліди.

Він жив сам. Дружина давно померла. Син і донька розбіглися по світах. Навіть не кожного Різдва і Пасхи бували в нього. Син казав, що купить йому ноутбук, аби час від часу розмовляти по скайпу. Донька обіцяла придбати модняцький мобільний телефон, щоби зв'язуватися з ним у разі потреби. Від усього цього відмовився. Сказав, що має домашній телефон, і йому достатньо. По ньому й так ніхто не дзвонив. Лише один раз за минулий рік, та й то помилилися номером. Він теж нікому не телефонував. Але хай буде вдома про всяк випадок. Сказав синові й доньці, що коли помре, їм повідомлять. Головне, щоби встигли на похорони. А не встигнуть – він не образиться. Звісно, діти вважали його диваком. Без мами він враз чомусь став їм чужим, хоча саме батько в дитинстві й юності найбільше опікувався ними. Але хто це тепер пам'ятає? І чи має це для когось якесь значення? Коли діти приїжджали, то не завжди брали з собою внуків, а якщо ті й з'являлись, то дід був для них екзотичним екземпляром – чужим і незрозумілим. Виросли вони ж далеко від дідуся й бабусі, тому кожний приїзд до нього розглядали як покарання за невідому провину, вчинену ними.

Мар'яна ж, хоч і мала батьків, але фактично росла без них. Вони постійно були на роботі, а коли сходились вечорами вдома, неодмінно сварилися між собою з будь-якого приводу, а часто-густо й без приводу. Вихідні з самого ранку взагалі перетворювалися на пекло, і тато намагався аж до вечора зникнути з хати, а потім приходив додому п'яний і завалювався спати.

Окрема історія, коли в мами з'явився коханець. Одного разу він став приставати до Мар'яни. Якби вона не садонула йому коліном в одне дошкульне місце, згвалтував би, мабуть, її. Коли мама вслід за татом напивалася, то казала, що Мар'яна відбила в неї

єдине щастя. Слід було думати, що мова йде про коханця. Коли ж була тверезою, пригортала доньку, нічого не казала, лише мовчки ковтала сльози. Одного разу Мар'яна підслухала, що мама в молитві до Бога дякувала, що Той не допустив згвалтування доньки. Але Мар'яна не хотіла думати про цю історію, а тим більше комусь про неї розповідати.

Він і Мар'яна були самотніми. Самотність, як і кохання, не має віку й відстані. Ця порожнеча всередині була настільки глибокою, що ніхто не зміг би порадити, як звідти вибратись. Та й навряд чи бачили, що діється з цими людьми, адже проблеми далі свого носа нас не цікавлять. Можливо, ця порожнеча й притягувала їх одне до одного, зтягувала у вир незвіданого й космічно-загадкового.

Греблю колись мало прорвати, і якось він запитав у Мар'яни, чи знає вона, що найбільше подобається хлопцям у дівчатах. Звісно, він усе вигадував, підбираючись усе ближче й ближче до її душі. Звідки йому було знати, що найбільше подобається хлопцям у дівчатах? Він уже забув. Та й у часи його дитинства все було по-іншому. Його покоління майже все вимерло. Тепер, мабуть, все по-новому. Мар'яна розсміялась і сказала, що не знає. Він випалив не задумуючись: "Груди, ноги і дупця". Десь усе-таки ця чортівня жила усередині нього, а він навіть не підозрював. Вона знову розсміялась, але цей сміх був уже зовсім іншим, ніж до цього. Мар'яна густо почервоніла, і він це помітив. Витлумачив усе по-своєму. Сказав, щоби вона не переживала, у неї все на місці, і якби він був хлопцем, вона б йому точно сподобалась.

Адам і Єва засоромились постати голими перед Богом, ступивши за заборонену межу. Мільярди разів ця історія повторюється у людей. Того вечора Мар'яна довго в нього не затрималась, а потім декілька днів узагалі не приходила. Він не знаходив собі місця. Думав, що своїми дурнуватими жартами образив дівчину. Виглядав за нею з вікна. Бачив, що вона йде, піднімав несміливо руку, щоб помахати, але Мар'яна навіть не дивилася в його бік. А коли подумав, що її вже ніколи не буде тут, Мар'яна несподівано з'явилась. Була засмученою, трішки підмальованою – і її краса ще більше кидалась у вічі. Він відчував себе винним перед нею, а вона – перед ним. Розмова не клеїлась. Все було неприродно й натягнуто. Незабаром Мар'яна пішла додому. Він картав себе за свою дурість. Зіпсував стосунки з такою дівчиною.

А Мар'яна декілька днів не була у сусіда, бо всерйоз сприйняла його слова про груди, ноги й дупцю. Якщо їй і хотілось комусь подобатись, то тільки йому. Коли нікого не було вдома, вона роздягнулась і довго оглядала себе перед дзеркалом. Груди були нівроку. Мабуть, стануть ще більшими. Ноги теж були в неї на місці. Чула, що старші хлопці шепотіли вслід: "Класні ножки!". А дупця... Тепер вона розуміла, чому він так їй сказав. Йому не подобалась її дупця. Їй теж. А кому могло сподобатися це тлусте видиво?

В Інтернеті Мар'яна знайшла відео як навести лад зі своїми сідничками. Тепер вона декілька разів на день мучила себе різноманітними вправами. Від присідань уже гули ноги, але видимого результату не було.

Вона знову щодня приходила до нього, трохи допомагала прибирати чи щось

смачненьке варила йому їсти. Здавалося, що в стосунках між ними нічого не змінилося, але тодішня розмова про груди, ноги і дупцю все таки муляла їм душі. Зникли легкість і невимушеність у спілкуванні.

Він помер за тиждень до її п'ятнадцятиліття. На похоронах вона плакала, і всі дивувались, що могло зв'язувати цю дівчину зі старим. Вони не розуміли, що є щось більше за дружбу і кохання.

А на дні народження Мар'яна теж заплакала. Всі її заспокоювали, не розуміючи, що з нею. Мама сказала подрузі: "Я плакала, коли виходила заміж". Подруга видала: "Акселерація". Мама не зрозуміла цього слова, але не перепитувала, що воно означає. А Мар'яна просто хотіла, щоби він привітав її з днем народження.

Через декілька місяців Мар'яна почала зустрічатися з хлопцем, який прийшов із армії. "В тебе класна дупця", – сказав він, обіймаючи її. "А ноги і груди?" – кокетливо запитала вона. "Вищий клас!" – відповів він. Того вечора Мар'яна стала жінкою.

Про свого покійного сусіда вона згадувала дуже рідко.

3 січня 2017 року

СМЕРТЬ

Коли я розплющив очі, то побачив Смерть. Вона сиділа переді мною й уважно дивилася на мене.

Так не повинно бути. Коли людина живе, вона не зустрічається зі своєю Смертю. Смерть приходить тоді, коли людина вмирає. Вони не зустрічаються ні в просторі, ні в часі.

Мабуть, Смерть зчитала мої думки.

– Ти бач, який мудрий! – іронічно зауважила вона.

Я заплющив очі й тут же розплющив їх.

– Та тут я, тут, – сказала Смерть. – Нікуди вже від тебе не піду.

Мені не хотілося вмирати. Та ще й в присутності Смерті. А Смерть і не підганяла мене. Ніби давала можливість самому визначитись, коли завершити свої земні справи.

Якщо ви думаєте, що я зараз опишу вам, як виглядала Смерть, то глибоко помиляєтесь. Мабуть, для кожного вона готує особливу маску, єдину й неповторну, так що нічого гадати, як насправді виглядає Смерть. Тим більше, що я вам вже казав: за свого життя ви її не побачите. Вона прийде до вас, коли помрете. Тобто знову ж таки вам не поталанить зустрітись з нею.

Здається, Смерті стало цікаво, чому я не хочу вмирати. Я бачив, що вона хотіла йти геть, але вирішила ще трошки затриматися біля мого ліжка. Говорити їй щось банальне на кшталт того, що ще не закінчив свої земні справи, – безглуздо. Дали б тобі жити хоч тисячу років, усе одно ніколи всього не завершиш. Адже людина – таке мерзенне створіння, що постійно береться за щось нове, не завершивши попереднього, і паралельні світи усередині неї множаться, розростаються вглиб і вшир, копіюючи космічні процеси у Всесвіті. Суттєва різниця лише в тому, що там безкінечність і вічність, а тут все обмежене в просторі й часі, й остаточну крапку ставить власне Смерть. Звичайно, це несправедливо, бо внутрішній світ людини мав би бути

багатограннішим. Але вже так є – і лише ядерна війна може змістити полюси, давши поштовх народженню новітнього і незвіданого. Звісно, при цьому Земля зійде з орбіти і згорить у космічному просторі, але ж рано чи пізно треба заплатити за людську підлість.

Я то розплющував, то заплющував очі – і неодмінно бачив Смерть перед собою. Сама по собі вона цікава субстанція. Якщо її вразити чимось незвичним, може просто махнути на тебе рукою. Або захопитись кимось більш цікавим, кого необхідно звести в могилу. За великим рахунком, людського життя повинно вистачити, аби насолодитися всім можливим і неможливим і настраждатися вволю. І тут треба вибирати: чи ти насолоджуєшся життям, чи все-таки хочеш жити без страждань. Так, це саме вибір, бо поєднання неможливе. Або життя з насолодами, але тоді прийдуть страждання, або життя без страждань, якщо відмовишся від насолод.

Коли я вкотре виходив із себе і повертався назад, то помітив, що Смерті поруч нема. Мабуть, мені вдалося чимось її зацікавити або задовбати своїми філософськими розумуваннями, що, зрештою, одне й те ж. До наступного її візиту маю шанс закінчити бодай одну свою земну справу. Я би хотів зустрітись зі Смертю ще за життя, але навіть після того, як мене не стане, це видається неможливим. Навіть Смерть безсила змінити порядок денний життя.

4 січня 2017 року

КУЛЯ

Старий Стецюк народився в сорочці. Чи зі срібною ложкою в роті. Або акушерка мала щасливу руку. Мабуть, мама намолила в Бога майбутньому синові декілька життів наперед.

Порівняно з хлопцями Стецюк справді виглядав старим. У свої сорок сім мав повністю сиву голову. Старила його й сива борідка. Інтелігентність теж додавала старизни. Так і кликали його – Старий.

Куля пролетіла поруч. Стецюк відчув її гарячий подих.

У тому бою загинув Скорпіон й поранило в ногу Фальцета.

Скорпіонові незабаром мало виповнитися двадцять п'ять. Він казав, що гучно відсвяткує ювілей. Жартував, звісно. Ось і відсвяткував. Зробив подарунок мамі, дружині й донечці. Тепер лежав і дивився в небо волошковими очима.

Фальцет кричав, як недорізана свиня, аж поки йому не вкололи знеболювальне. Він замовк. Думав, чому нещастя сталося саме з ним, а не з кимось іншим. Повеселішав, коли з'явилася молоденька медсестричка. Фальцет любив дівчат. Казав, що мав їх купу. Брехав, мабуть. Плескав язиком. Нова хвиля болю накочувалася на нього. Але вже мовчав, аби не показати своєї слабкості перед молоденькою медсестричкою. Незабаром приїхав волонтерський бусик. Хлопці віднесли Фальцета в машину. Молоденька медсестричка схилилася над ним і щось тихо говорила.

Поки Стецюк думав про кулю, яка могла його сьогодні вбити, не згледівся, куди діли Скорпіона. Чи його відтарабанили разом з Фальцетом, чи кудись в інше місце прибрали. Принаймні там, де той лежав, його вже не було.

Бій давно закінчився. Власне, бою як такого і не було. Сепари лупнули декілька разів. Їм всліпу теж відповіли. Чи був результат – невідомо.

Стецюк нарешті прийшов до тям і почав вираховувати, куди ж могла залетіти куля, призначена йому. В подібних ситуаціях був скрупульозним, аж нудним, за що не один раз діставав від дружини.

За спиною у Стецюка ріс явір. Метрів двадцять до нього. Примітив його, коли облаштовувались на новому місці. Підійшов тоді до дерева, обійняв, як старого приятеля. Хлопці посміялись – та й забули. А Стецюк був упевнений, що явір його кулю взяв собі.

Повільно підходив до рятівника. Уявляв, який то біль, коли куля входить у тебе. Явір – живий. Йому теж боляче.

Знайшов кулю відразу. Вона застрягла в дереві на рівні його голови. Обережно витягнув її ножом. Здавалося, чує стогони старого приятеля. Заліпив землею те місце, де була куля. Обійняв явір. Мовчки подякував йому за врятоване життя.

Стецюк ще довго носив кулю в кишені. Показував бойовим побратимам.

Коли приїхав додому, куля десь зникла.

Десь через тиждень розмовляв з хлопцями по телефону. Казали, що рознесло явір сепарським снарядом. Бідне дерево прийняло на себе декілька людських смертей. Захистило бойових побратимів – як тоді його від кулі.

5 квітня 2017 року

ЗРАДНИК

Оте – зрадник! – засіло йому в голові.

– Ми зрадників на роботу не беремо! – сказав начальник, в очах якого палав праведний гнів.

І звідки вони всі знають, що він побував у полоні? На лобі в нього написано, чи що?

Вже потім секретарка сказала, що вільних місць у них нема. То навіщо начальник ламав комедію? Хотів повернутись і зацідити йому в зуби. Ледве стримав себе.

В автобусі водій сказав, що вже має трьох пільговиків. Нахабна пика. Чимось подібна на начальника. Довелося зійти.

Вдома дружина постійно пиляє: "Коли вже роботу знайдеш? На що маємо жити?".

Коли був на війні, справно висилав гроші додому. Залишав собі дріб'язок. За п'ять місяців полону не заплатили жодної копійки. Аякже, зрадник!

Не став випробовувати долю. Пішов додому пішки. По дорозі зустрів однокласника. Той бомжував, але мав пляшку горілки і два сирки. Поділили все порівну.

Додому прийшов з піднесеним настроєм. Дружина, побачивши його, заплакала.

Малий – як припечатав:

– Тату, а в школі всі кажуть, що ти зрадник.

Скупа чоловіча сльоза блиснула в очах.

Того вечора зробив те, що задумав давно під час безсонних ночей.

На його похорон приїхали бойові побратими. Розповідали, як гідно він поводив себе у полоні. Навіть розстріляти хотіли, таким непоступливим був.

Залишили дружині й малому грошей. Обіцяли згодом підкинути ще.

Через тиждень після його похорону на хабарі упіймали начальника.

Малого в школі більше не дражнили, що його покійний батько був зрадником.

6 квітня 2017 року

ЩАСТЯ

На Сонці щось творилося. Чим швидше насував вечір, тим більше воно червонішало й червонішало. А коли за хмарами його зовсім не стало видно, – здавалося, палає небо, скільки очі бачать.

"Бути вітру завтра", – подумала Галина. Не любила вона різких змін погоди. Тоді в неї скавав тиск. Хоч цілий день вдома на ліжку лежи. А хто ж за неї все поробить?

Вже минуло більше року, як син загинув на тій клятій війні. Біль вселився в неї і не виходив. Коли бачить людей, які сміються, не може цього зрозуміти. Її Василька нема, а їм весело.

Син загинув біля Щастя. Чи то містечко, чи село на Луганщині – точно не знала. Ніби насмішка долі.

Випила таблетку перед сном. Тільки-но лягла, як за вікном зашваркотав дощ. Було лячно. Чоловік сторожує на складі. За нього переживає. Два роки тому там вночі побили колишнього сторожа. Бідака й досі лежить паралізований. І зброя не допомогла. Але ж де в їхньому містечку грошей заробиш? Усі фабрики й заводи стоять. Тільки банки, аптеки й бари процвітають.

Галина працювала на швейній. Скоротили її. Не подивились, що син загинув. Адвокат хотів захистити, але з того нічого не вийшло. А як вийде, коли директор швейної – шваґер голови суду? Але є Бог на світі. Виробництво заглухло, директора мало не посадили за крадіжки, тепер все вкрадене на лікарні витрачає.

Думки про сина не покидають її бідну голівоньку. Знає Галина, що це кара Божа. Аби любила Василька після його смерті.

Був він у неї небажаний. Підзалетіла в сімнадцять років. Майбутній чоловік тільки з армії повернувся. Робити було нічого – одружились. Яке вже там кохання.

Коли малому було років п'ять, Галина закохалась по-чорному. До недавнього часу відійти не могла. Він мав дружину, донечку. Скандал був на все їхнє містечко. Мало до розлучення в неї з чоловіком не дійшло. Виїхав її коханець до Києва зі сім'єю. Ніби все вщухло. Лише не в її серці. Довго воно ще тьохкало від згадки про нього.

Дощ трохи замовк – аби забарабанити з новою силою. Несподівано десь зовсім близько блиснуло, аж Галина на мить осліпла, – і відразу бахнуло, що, здалося, хата зараз розлетиться. Шквальний вітер поривався знести дах.

Злякана жінка втиснулась у ліжку, накрившись ковдрою по самісінькі очі, ніби це могло її врятувати, якби справді щось сталося.

Дощ і вітер так само швидко закінчились, як і розпочались. Лише десь далеко двічі гримнув грім.

Галина підвелась із ліжка і хотіла увімкнути світло, проте негода вибила електрику. Молилась довго в темряві, а перед очима стояло обличчя сина.

Все своє життя відчувала, ніби чужий він їй. Хотіла ще донечку, але скільки чоловік не старався, нічого не виходило. Василь горнувся до неї, не помічаючи її холодності. Галину дратувало, що зовнішньо він схожий на батька.

У чоловіка до неї теж кохання не було. Шепотіли, що має на боці коханок, а їй було байдуже. Аби гроші додому приносив.

Стрепенулася лише тоді, коли почула, ніби Лідка, її подруга, з якою разом працювала на швейній фабриці, хоче відбити в неї чоловіка. Поховала вже двох своїх, мала троє дітей. На рік старша від неї, але виглядала молодо. Чоловіки біля неї крутились, але на щось серйозніше не зважувались, пам'ятаючи про смерть попередників. Лідка ж не винна, що трапились їй хворобливі. Але ж людського поголосу не зупиниш. Кажуть, що це вона звела зі світу своїх чоловіків.

Галина стала стіною за свого. І в ліжку лагіднішою була, ніж зазвичай, і щось смачненьке стала готувати. Чи це допомогло, чи в чоловіка клепка в голові спрацювала, але відстав він від Лідки. А може, та сама його не захотіла.

Коли почалася війна, Галина зрозуміла, що не втримає сина вдома. Після Майдану він враз посерйознішав, ніби поспішав жити. Так йому й казала: "Куди ти спішиш? Ще на твій вік стане!". Ніби наврочила.

Звістка про те, що сина нема, зробила її кам'яною. Всередині щось ніби відірвалося й шубовснуло вниз живота. Ні сльозинки не було. Навіть на похороні не плакала. Не могла. Все тримала в собі. Старші люди казали, що то недобре. Мовляв, ще розумом жінка може поїхати. Потім чула шептунів: не мати це, не любила сина. Була байдужою до цих слів. Що вони знають про материнську любов? І чи розуміють, що таке любити найріднішу людину після її смерті?

Двічі їй із Києва телефонував колишній коханець. Казав, що розлучився. Кликав до себе. Вже нічого не відчувала до нього. Вмерло все. Заблокувала його номер у своєму мобільному телефоні.

Галина не засуджувала дівчину, яка ходила з її Василем. Через півроку після його смерті та вискочила заміж. Таке життя. Мертвим – минуле. Живим – майбутнє.

Після молитви стало легше на душі, але ще довго не могла заснути. Давно вже надумала поїхати туди, де загинув син. А тепер твердо вирішила, що своє сорокатриріччя зустріне в Щасті. Усміхнулася сама до себе – і заснула.

9 квітня 2017 року

СЛАВКО

Він виринув нізвідки. Здалося, що з-під землі. Оксана не встигла злякатись.

– Привіт, – почула.

Голос був той же, що й багато років тому, але перед нею стояв незнайомий чоловік. Втім, очі. Ну, звісно ж, це його очі! І навіть якщо людина змінюється, то очі залишаються. Ті ж самі. Хіба що стають сумними. Раніше були веселі.

Здавалося, кохання до цієї людини й досі жило в ній. Тільки дрімало десь глибоко всередині. А тепер прокинулось і з подивом озирало все навколо себе.

Це був Славко. Її перший. Ну, завдяки якому вона стала жінкою. Якого кохала,

мабуть, й досі кохає, хоча потім мала інших хлопців, вийшла заміж, народила дітей, не гребувала коханцями. Навіть старшого сина назвала Славком. Всі думали, що на честь свекра. Лише Оксана знала, що малий носить ім'я її першого кохання.

Тепер Славка годі було впізнати. Старий дід, хоча всього на два роки від неї старший. Неголений. Винувата усмішка на обличчі. Мовляв, вибач, не вдягнув краватку, бо не знав, що зустріну тебе. Та яка там краватка! Одяг на ньому був зачуханий, теліпався на худому тілі, як на вішалці. Штани пожмакані, давно не прасовані. Черевики в болоті, хоча надворі було сонячно. Жодної калюжі навкруги. Це лише чоловіки вміють знайти те, чого нема.

Оксана ніяк не могла зрозуміти, звідки йде оцей запах давно не купаної людини. Та ж від Славка! Здається, вони одночасно це зрозуміли: Оксана – що Славко бомжує, він – що вона второпала, до якого стану опустився.

Руки в нього трусилися. Страшна здогадка, ще не викарбувана в словах, залізла до Оксаниної голівоньки. Славко жадібно дивився, ніби розумів, що зараз вирішується його доля. Чи просто всередині нього все перегоріло – і він не знав, на яку суму від Оксани може розраховувати?

У неї задзеленчав мобільний телефон. Глянула: молодша донька. Це надовго. Збила сигнал. Потім зателефонує.

Запитувати було нічого. Відчула, що Славко враз став чужим-чужим, ніби в неї з ним ніколи не було найдорожчого, що об'єднує таких різних людей. Чи насправді воно вже давно обірвалось, а Оксана аж тепер це зрозуміла?

Хтось знову телефонував їй. Навіть не подивилась. Дочекалась, поки телефон замовкне.

– Чоловік турбує? – єхидно запитав Славко. Чи їй це лише здалось? – Може, коханець?

Це вже було занадто! Відчула, як кров шубовснула до голови. Ледве стрималася, щоб не сказати чогось різкого.

Славко усміхався. Це його усмішка. Не призначена для інших. Ніби заглиблений сам у себе.

– Ну, мені пора йти, – невпевнено сказала Оксана.

Він уважно дивився на неї, ніби зважував ситуацію, що склалася, й вирішував, як має діяти.

– Дай пару гривень, – змучено сказав нарешті. – Вип'ю за твоє здоров'я.

Це був найлегший варіант втечі. Для них двох.

Оксана аж занадто швидко порпалася в гаманці, відчуючи на собі погляд Славка. Нарешті витягнула десятку – найменшу купюру, яка там була. Віддала йому. Їй здалось, що він скептично дивиться на неї. Подумала і вишпортала ще двадцятку.

Коли йшла геть, почула за спиною: "Дякую". Не озирнулась. Не відповіла.

Подальші дні минали для Оксани, мов у тумані. Найбільше боялася знову зустріти Славка. Але він наче розтанув у повітрі.

А потім в Оксани з'явився новий коханець. Набагато молодший за неї. Здавалось,

звідала щось незбагненне, чого досі не відчувала. Коли почуття трохи притлумились, згадала Славка. Хотіла побачити його очі – і не змогла.

10 квітня 2017 року

ХАВРА І ГОРПИНА

Коли Уляна завагітніла, то домовилася з Петром: якщо народиться донечка, він дає їй ім'я, якщо син – вона.

Згодом з'ясувалося, що в них буде дві дівчинки. Чоловік сказав, що назве їх Хаврою і Горпиною. Так звали його бабусь, яких він дуже любив. Коли був маленьким, їздив на канікули до них: пів-літа з мамою до баби Горпини на Вінниччину, пів-літа з татом до баби Хаври на Житомирщину. Бабусь уже давно нема, а батьки загинули в автомобільній катастрофі минулого літа.

Спочатку Уляна думала, що Петро жартує. Справді, які можуть бути хаври-горпини! Не те що в місті, навіть у селі, мабуть, уже ніхто так дівчаток не називає.

Мама порадила назвати їй одну донечку Зоєю, а другу – Катєю. Проти Катерини Уляна нічого не мала, а ось Зоя викликала сумнів. Не тільки на згадку приходило "змія особливо ядуча", а й були паралелі із Зоєю Космодем'янською. Можливо, радянські піонери й любили її, але в незалежній Україні вона не користувалась особливою пошаною. Ніби впливли факти, що підпільниця спеціально провокувала німецьких фашистів підпалами будівель, а ті розстрілювали невинних людей. Достеменно Уляна не знала цієї історії, але саме ім'я Зоя їй точно не подобалось.

До пологів ще було далеко, так що пристрасті навколо імен дівчаток вщухали. Петро теж примовк, а коли хтось випадково заїкався на дану тему, поспішно переводив розмову в інше русло.

Тільки-но Уляна народила, він перший заговорив про Хавру і Горпину. Вже й теща не вибирала слів до зятя, вже й Уляна заходилась в плачах, і боялись, що в неї зникне молоко в грудях, – але Петро стояв на своєму. Трохи втихомирило жінок те, що Петрові наснився сон, в якому мама казала йому назвати донечок саме Хаврою і Горпиною.

Коли пішли хрестити дітей, старенький священник зрадів. Давно батьки не називали немовлят такими рідкісними іменами. Його слова розтопили серця Уляни та її мамі. Дівчинку, яка народилася швидше, назвали Хаврою, а молодшеньку – Горпиною.

Спочатку вдома ніхто, крім Петра, не називав донечок по іменах. Ба, більше! Теща соромилася казати, що її внучок зветь Хаврою і Горпиною, коли в неї про це хтось запитував.

Але поступово все налагодилось. Хавра і Горпина стали улюбленицями сім'ї, а їхні імена вже не викликали такий спротив, як раніше. Та й навколишні змирилися з незвичністю, хоча колись без сміху не обходилося.

У школі Хавра і Горпина з першого класу були відмінницями. Діти дражнили їх через імена, але ж треба було і домашнє завдання списати, і підказку на уроці отримати. Хавра і Горпина були безвідмовними і зла не пам'ятали. Однокласники при звичаїлися до їхніх імен і вже не кепкували з дівчаток.

Перші збої почалися в сьомому класі. Хавра прийшла додому вся в сльозах.

Горпина розповіла, що сталося. З'ясувалося, що хлопець з дев'ятого класу назвав Хавру Ховрашком, і це глузливе прізвисько закріпилося за нею. Але трагедія полягала навіть не в цьому. Хавра була закохана у свого кривдника. Якби в неї було інше ім'я, він би не глузував з неї і теж кохав би. Так думала дівчина і сказала про це бабусі й батькам.

Теща переможно глянула на зятя: мовляв, бачиш, до чого призвели твої дурні експерименти.

Петро зберігав олімпійський спокій і перевів погляд на стіну, де висіли фотографії його покійних бабусь.

У дев'ятому класі Горпина сказала, що коли отримає паспорт, то змінить своє ім'я. Десь вона почула, що повнолітні мають право так робити.

- Може, ти ще й прізвище змieniш? - єхидно запитав Петро.

- Коли вийду заміж, - відрізала донечка.

Навіть тещі не сподобалась така відповідь, але вона нічого не сказала.

І лише Уляні було байдуже до цього всього. Вчора лікар сказав, що у неї рак грудей. Вона боялась розповісти це мамі, чоловікові, донькам.

10 квітня 2017 року

ЛОПУХ

Марта знала, що вийде заміж за Андрія. Відчувала.

У селі він мав прізвисько Лопух. Кликали його так в очі й поза очі. Здається, він з цим змирився. Завжди винувато усміхався, ніби йому було соромно не тому, що так його прозвали, а за людей. Мовляв, не знають, що говорять. Він стоїть вище цього.

Дівчата плескали про нього, що інший вже б давно на його місці не лише цілувався, а зробив би щось більше. "Ось якби був більш рішучим..." - казали і не договорювали. Думай собі, що хочеш.

Їхні шляхи пересікалися декілька разів. Одного разу Андрій навіть провів Марту додому після танців. Вона була зла на Миколу із сусіднього села, який їй подобався, а той весь час танцював з рудою Галькою. Марта спеціально підчепила Андрія, аби Микола ревнував. По дорозі додому хлопець був чемним, не приставав. Навіть не обійняв і не поцілував. Більшого б, звісно, Марта йому не дозволила. А потім декілька днів думала про Андрія. Переконувала себе, що це не кохання. Мабуть, так і було насправді. То ж чому він не виходить із голови?

Потім їхні шляхи років на три розійшлися. Марта чула, що Андрій поїхав на заробітки в Чехію. Забула про нього. Мала декількох хлопців. Боялась завагітніти, хоча дуже любила кохатись. Це було її. Як хтось знаходить відряду в читанні, чи у футболі, чи в тупому перегляді телевізійних програм, так секс для Марти став зіркою в житті, що вела її до нових вершин. Шаленіла від тіл чоловіків. Не могла себе стримати. Вже б і заміж хотіла, але ніхто не кликав.

Якось Марта йшла додому і почула гудок машини. Відійшла вбік і зупинилась. Мовляв, їдь собі чоловіче добрий, я не заважаю. Лімузин був шикарний, закордонний. Таких у селі ніхто не мав. Марта не розумілася на марках.

Автомобіль зупинився біля неї. Відчинились дверцята. Глянула - за кермом Андрій.

- Сідай, підвезу, - сказав Лопух.
- Твоя машина? - Марта з радістю вмостилася поруч.
- Та ось заробив трохи, - скромно відповів Андрій.

Вони зустрілись ще декілька разів. Кохались у машині. Марті сподобалось. Ще не мала подібного досвіду.

А потім Андрій, дивлячись кудись мимо неї, сказав, щоб виходила за нього заміж. Подарував їй розкішний перстеник і золотий ланцюжок. Марта розтанула. Ще ні від кого ніколи не мала таких дорогих подарунків. Сказала, що згодна.

Андрій знову поїхав на декілька місяців до Чехії. Казав, що повернеться на Пасху, а там і весілля зіграють.

- Дочекаєшся? - несміливо запитав, пильно вдивляючись їй в очі.

Марта, усміхаючись, мовчки кивнула головою.

Поки Андрій приїхав, мала ще трьох хлопців. Останній, Василь, був дуже гарячим, як і вона. Невтомно, раз за разом, робив свою чоловічу справу. Аж вона змучувалась, а він був ненаситним. Добре б мати такого чоловіка. Задовольняв би її по саму зав'язку. Порівнювала його з Андрієм. Той теж був непоганим, але явно поступався своєю чоловічою гідністю.

Коли Андрій приїхав із Чехії, то два дні не давав про себе чути. Дівчата сміялись із Марти: мовляв, треба повертати ланцюжок і перстень. А ще гарячий Василь сказав: нехай Лопух лиш підступить до неї - не знає, що з ним зробити.

Андрій чув, що Марта гуляла, коли його не було. Вірив і не вірив. Якось побачив її в селі й прямо запитав про це. Дивилася мимо нього. Сказала, що один раз згрішила. Випадково. Здається, повірив. Пробачив. Того вечора вони кохались у машині. Андрій подарував їй позолочений годинник.

Після Пасхи село гомоніло, що Андрій і Марта одружуються. Кивали головами: мовляв, Лопух, а гарячу дівку підім'яв під себе.

Під час весілля Марта найбільше боялась, аби гарячий Василь не наробив біди. Казав же, що покінчить життя самогубством, якщо Марта вийде заміж за Лопуха. Але обійшлося. Скерувала до нього подружку, яка його втішала всеньку ніч.

За декілька днів після весілля Андрій поїхав до Чехії, а Марта зійшлася з гарячим Василем.

Тепер має мороку. Завагітніла. Не знає, від кого.

Андрій обіцяв привезти золотий браслет.

11 квітня 2017 року

РУДЬКО

Батьки дали єдиному синові модняцьке на той час ім'я - Рудольф. Але змалку всі кликали хлопчика - Рудько.

Марина не раз чула оте - Рудько, Рудько. Уявляла його рудим. А коли вперше побачила - відразу закохалась. Вона вчилася тоді у десятому класі. Рудько щойно прийшов із армії. Високий. Смаглявий. Чорне волосся. Ямочка на правій щоці, коли сміється.

Рудько підкорив Марину вишуканістю манер. Ввічливий. Жодного лайливого слова. Був завжди елегантно вдягнений. Модник. Чистюля. Дарував їй під час побачень цукерки. Хочеш, щоби дівчина була твоя, – підсолоди. Це вже потім настала ера, коли хлопці й чоловіки почали дарувати дівчатам і жінкам квіти.

Марина і Рудько ходили місяців три. Дівчина вже морально була готова до того, що хлопець запропонує їй вийти заміж. Але тато сказав: "Стиляги в зятях мені не треба". А тут ще Марина дізналася, що Рудько підбивав клини до її подружки. Вже не стало секретом, що ходив і з іншими дівчатами. Боляче було, коли сказали, що їм також цукерки на побаченнях дарував. Від нього завагітніла інша дівчина. Марина кинула його. Рудько знову добивався її, але марно. Одружився на вагітній.

Одним словом, втратила його зі свого поля зору. Років на сорок. Після закінчення школи Марина відразу вискочила заміж. Підвернувся Юрко-акордеоніст. Веселий. Щедрий. Грав на весіллях. Спився. Помер десять років тому. Залишилося троє дітей і поки що двоє внуків. Молодша невістка ходила вагітною.

Баба Марина потрапила до лікарні. Високий тиск. Ледве врятували. Казав лікар, аби не переживала. А спробуй тут не переживати, коли один син розлучився, другий залишився без роботи, а донька зв'язалась із сумнівною компанією, постійно пиячить.

Поруч з Мариною лежала жінка. Приблизно її ровесниця. Теж високий тиск. День у неї починався і закінчувався з нарікань на чоловіка. Жінкам по палаті вже набридло слухати це. І такий він, і сякий, і по господарці нічого не зробить, і коханки все життя у нього були.

Якось той чоловік прийшов провідати дружину. У ньому важко було впізнати Рудька. Але Марина впізнала. Чоловік сухо привітався зі всіма. Ковзнув поглядом по жінках. На Марині не зупинився. "Не впізнав, – подумала вона. – Може, це й на краще".

Жінку, яка весь час нарікала на Рудька, ніби підмінили. І "сонечко моє", і "коханий", і "що ти собі там їсти вариш?". Жінки усміхались, а Марині стало нудно від нещирості дружини Рудька.

Коли жінка, яка нарікала на чоловіка, а тепер щебетала, мов соловей ко, пішла в туалет, Рудько нахилився до Марини, ніби щось прибирав у тумбочці дружини, і прошепотів: "Не кажи їй, що ми знайомі, а то вона дуже ревнива".

Марина нічого не відповіла. Тільки очі блиснули. Таки впізнав її Рудько.

Коли він пішов, Марина подумала: добре, що тоді не вийшла за Рудька заміж. А вже під вечір наздогнала інша думка: може, з нею і в нього життя склалось би по-іншому, адже кохали одне одного?

Десять тижнів Марину виписали із лікарні. До самої своєї смерті вона вже жодного разу не згадала Рудька.

15 квітня 2017 року

МОЛОДИЙ КОХАНЕЦЬ

Наступного дня після того, коли Неля Григорівна відсвяткувала своє сорокап'ятиріччя, до її бідної голівоньки завітала думка, що добре було би мати коханця – молодшого від себе. З чоловіком у неї все було добре, наскільки це можливо

після двадцяти одного року спільного життя, але він був старшим від неї на шістнадцять років, і вона вже й не пам'ятала, коли у них востаннє був секс. Виходила заміж у свої двадцять чотири, йому тоді було сорок – і майбутнє видавалося фантастичним і світлим. Років п'ятнадцять особливих проблем не мали, якщо не зважати на те, що у них не було дітей. Зрештою, Неля Григорівна змирилася з безпліддям. У чоловіка від першого шлюбу були донька і син, з якими він час від часу зустрічався. Неля Григорівна хотіла когось всиновити, а ще краще – удочерити, але в чоловіка почалися проблеми зі здоров'ям, так що від цієї затії довелося відмовитися, тим більше, що він категорично заявив: "Я не виховуватиму чужу дитину".

Слова про молодого коханця запали їй у душу. А все Катерина, яка працювала з нею. Їй ще й тридцяти не виповнилось, але вже, здається, пройшла Крим, і Рим, і мідні труби. Хлопці й чоловіки крутилися навколо неї, мов біля сонечка, а вона ще й вибирала собі кращих. Заміж вийшла за майстра з їхньої фабрики, який, здається, й не помічав, що дружина постійно зраджує йому під самісіньким носом. Стосунки між ним і Катериною можна було назвати романтично-жартівливими: він обохнював її, а дружина в його присутності мала завжди хороший настрій і постійно жартувала.

На сорокап'ятиріччі Нелі Григорівні Катерина вже добряче випила і підсіла до іменинниці. Говорили про все і ні про що. Настрій у Нелі Григорівни був нікудишній. Катерина це помітила і сказала, що їй не вистачає сексу. Нелі Григорівні треба молодшого чоловіка, який би постійно задовольняв її, – й тоді життя здаватиметься раєм. Ніби й жартома говорила про це, але пронизувала поглядом наскрізь Нелю Григорівну, намагаючись передбачити її реакцію. Чи то не відчула бажаного результату, чи то змушена була пересісти на своє місце, бо когось забаглося проголошувати новий тост за здоров'я іменинниці, – але вони вже більше не поверталися до цієї розмови.

Упродовж наступних днів Неля Григорівна намагалась уникати Катерину, ніби боялася, що та знову повернеться до розмови про молодого коханця для неї. Але коли ненароком стикалася з нею на фабриці, то обговорювала лише виробничі проблеми. Проте думка про коханця, який обов'язково має бути молодшим від неї, заволоділа не лише серцем і розумом, а й тілом Нелі Григорівни. Вона крадькома від чоловіка роздивлялась у дзеркалі фігуру й груди, залишаючись задоволеною від побаченого. Все-таки у свої сорок п'ять гарно збереглась, так що не було соромно роздягнутись перед незнайомцем. Ця сцена роздягання, яка, звісно, обов'язково мала бути еротичною, декілька разів поставала перед нею, і Неля Григорівна щоразу вносила нові корективи, аби ступінь збудження молодого коханця був високим. То ніжку грайливо поставить на крісло, то затримається зі зніманням трусиків, аж молодому коханцеві дух перехоплює, то дупцею віртуозно покрутить, то ще щось вигадася у своїй бідній голівоньці. Але далі еротичних фантазій справа не просувалась, і Неля Григорівна не уявляла, як займатиметься сексом з молодим коханцем. Те, що він буде молодим, сумнівів уже не мала. Перестала навіть заглядатися на чоловіків-ровесників і тим більше – старших за себе. Але наскільки молодшим має бути коханець? На рік, п'ять чи

на всі двадцять? Катерина, здається, говорила, що коли доживе до її віку, то заведе собі двадцятип'ятирічного коханця. І абсолютно Неля Григорівна не уявляла собі, як звабить цього молодого чоловіка, як займатиметься коханням з ним.

Якби у Нелі Григорівни була подружка, то, звісно, поділилася би з нею своїми еротичними фантазіями. Але період подружок давно минув у її житті. Вона зі всіма порвала будь-які стосунки – особливо з тими, які занадто близько, на її думку, підходили до чоловіка. Неля Григорівна була впевнена, що він ніколи їй не зрадить, але водночас дуже добре знала своїх подружок, здатних зворохобити, здається, навіть мертвого, так що не залишила їм жодного шансу. Тепер, мабуть, розуміла, що такі заходи безпеки були надмірними, але минулого вже не повернеш. На фабриці в неї теж не було подруг, яким можна було би звіритись у найпотаємнішому. Можливо, на цю роль найбільше підійшла би Катерина, але вона була замолодою, викала їй, та й сама Неля Григорівна боялася щось розповідати, бо Катерина була з тих, що перекручують будь-яку новину і розносять по фабриці вже щось несусвітнє.

Так минали дні за днями, а молодого коханця на обрії все не було видно. Еротичні фантазії Нелі Григорівни маліли на очах. Гострота відчуттів притуплювалась. А коли чоловік з інсультом потрапив до лікарні, думки про молодого коханця вивітрились із її бідної голівоньки. Неля Григорівна вже не помічала хтивих поглядів молодого лікаря, який очима роздягав її.

17 квітня 2017 року

ПУТІН, ДЗЕРКАЛО І ХЛОПЧИК-ХУЛІГАН

Жив-був Путін. Він ненавидів людей. Дуже радів, коли їх вбивають. В Україні. В Сирії. Мріяв, щоб їх убивали побільше і в інших країнах.

Якось йому зробили дзеркало. Коли дивишся у нього, то бачиш Путіна величним і могутнім. Росіяни пишалися і раділи, що в них такий президент, найкращий з усіх на світі. Люди в інших країнах дивувалися, чому росіяни не бачать нікчемності і мізерності свого президента. Але все пояснювали просто: у них не було такого дзеркала, в якому вони могли би бачити викривлене зображення Путіна. Подібні дзеркала колись були в кімнатах сміху. Але в Росії було не до сміху.

Одного разу якийсь хлопчик-хуліган пожбурих у дзеркало каменюкою. Воно розлетілося на друзки. Охоронці схопили хлопчика-хулігана. На нього чекала би люта смерть, але без дзеркала всі побачили, що Путін зовсім не могутній і не всесильний. В одну мить усім стало зрозуміло, що він винен у смертях багатьох людей. Росіяни нарешті усвідомили, що і в їхньому жебрацькому існуванні теж винен Путін.

Путіна схопили за шкірку, посадили в клітку і відвезли до Гааги.

Так завжди буває в країнах, де нема патріотів. Честь нації рятують хлопчики-хулігани.

Ось і казочці кінець, а хто слухав – молодець.

13 липня 2017 року

КОЛЬОРОВИЙ СОН

Щоразу, коли Адам Вишневський ішов повз костел, то пригадував слова батька, що

греки відібрали його у поляків. Греками старий називав греко-католиків, українців, і це, мабуть, був єдиний випадок, коли у вузькому колі тато міг саме так назвати людей, поруч з якими жив. У всьому іншому, що не стосувалося костелу, в нього не було жодних розбіжностей з українцями. Принаймні поки батько був живий. Адам жодного разу не чув від нього якихось різких слів з приводу тих чи інших дій українців. За великим рахунком, всі, хто вважав себе поляками, хоча й відчували свою окремішність, але все одно не відділяли себе від української громади. Адама змалку виховували в тому ж дусі. Хоча він чув різні розмови щодо українців, які все-таки мали інші традиції й своєрідну ментальність, відмінну від поляків, однак це зовсім не означало, ніби представники його роду-племені знаходяться у внутрішньому гетто й якось незручно почувають себе, живучи на українській землі.

І лише питання костелу ніби виділялося з-поміж інших проблем, стояло особібно й у той чи інший спосіб нагадувало Адамові про батька. Сказати, що тато заповідав йому розв'язати в Дрогославі цю проблему, – так не було цього. Розмови навколо приміщення храму завжди велися в їхній сім'ї, серед родичів, у вузькому колі посвячених і довірених осіб, – але жодного разу не прозвучало, що костел має бути переданий польській громаді, а українці й так мають досить своїх церков. Адам би згрішив, не сказавши, що завжди існував підтекст у цих словах, і хоча відверто про це не говорили, але думали саме так. Повернення костелу польській громаді витало у повітрі, але повітря, очевидно, було різним, а для української громади – своє. Це питання, як зауважив Адам, уже не було таким гострим для його покоління, як для ровесників батька, що ще залишалися жити. І лише він, молодший Вишневський, ніби відчував моральну відповідальність перед татом. Якби в Адама запитали зараз, як він має розв'язати цю проблему, то навряд чи зміг би щось сказати путне з цього приводу. І не тому, що не думав про практичні кроки (а таки справді не думав), а просто не уявляв, як це взагалі зробити у наш час. Не можна сказати, щоби Адам Вишневський був прагматиком до мізку кісток, однак і не літав особливо в небесах, коли справа торкалася реальних речей. Єдина слухна думка приходила йому до голови, коли він усвідомлював, що повинні змінитися реалії життя, щоби костел повернули польській громаді. Як би він, Адам Вишневський, не любив свого покійного тата, але самотужки не змінить життєвих обставин.

Нині костел, повз який щодня проходив Адам Вишневський, виглядав у його очах сиріткою. Здавалося, час завмер на місці. Колишній римо-католицький храм був у володінні греко-католицької громади, українців, але в просторі навколо нього ніби віяло порожнечою. Хтось невидимий немов випомпував повітря, щоби залишити костел пам'яткою архітектури, а не діючим храмом. Так усе це бачив Адам Вишневський, розуміючи, як далеко він знаходиться від дійсності, але нічого не міг з собою вдіяти. Усвідомлення, що греко-католицька церква живе повноцінним життям, час від часу навідувалося до його бідної голівоньки, але він не мав змоги ні з ким поділитися своїми враженнями з цього приводу. Найбільше, чого він боявся, що вже ніхто так не думає, як він, а тому нема чого навіть заїкатися, бо ще засміють, вважатимуть божевільним.

Іншого разу він думав, що поляки, які мешкають у Дрогославі, мислять так само, як і він, але за замовчуванням не кажуть йому цього. Адаме, це ж очевидні речі, то навіщо ти хочеш струсонутися повітря пустопорожніми балачками? А потім йому знову здавалося, що всі дуже далекі від цієї проблеми і живуть своїм життям, а воно на даний момент полягає в тому, аби заробити на хліб насущний.

А колишній костел ніби підтверджував універсальність істини, що засіла в Адамовій голові, – про те, що зупинився час. Годинник на вежі стояв, і, мабуть, ніхто не помітив, коли він достеменно зупинився. Здавалося, греко-католикам було байдуже до цього. Принаймні Вишневський не чув, щоби хтось заїкнувся про годинникового майстра. На весь Дрогослав був єдиний, хто би міг зарадити лиху, – Станіслав Кульчинський, але бідаку вже п'ять років після інсульту прикувало до постелі. Колись і його син патрав у цій справі, хоча був менш визначним майстром, ніж батько, але давно спився, і тепер руки у нього тремтіли, тож ледве давав собі раду, аби перехилити в горло склянку горілки.

Вишневський якраз ішов повз костел (а цей тепер уже греко-католицький храм називали по-старому не лише поляки в Дрогославі, а й українці, так що слово "колишній" аж ніяк не підходило йому), коли почув ніби із дитинства:

– Адаме!

Це справді був голос із дитинства. Він міг належати лише одній людині на білому світі. Вишневський за інерцією ступив ще декілька кроків, аж поки зупинився, проте не наважувався озирнутися, щоби пересвідчитися, що його кличе справді найдорожча для нього людина на світі.

У школі й на вулиці змалку всі кликали його Адамом, з наголосом на другій літері "а". І лише в родині й у вузькому колі обраних він був Адам з наголосом на першій "а". Зараз його покликали саме так, по-рідному, по-домашньому. Він відчув, як тепло приливає до його серця. А ще цей ніжний тембр, ніби голос ішов зсередини душі.

Вони зішлись, коли навчалися в дев'ятому класі. Здається, раніше не звертали одне на одного належної уваги. Просто однокласники. "Привіт!" – "Здоров!" – ось і вся розмова за багато років.

Адам невиразно пам'ятає той вечір, коли випадково забрів у парк культури й відпочинку на дискотеку. Взагалі-то він оминав гучні компанії та забави, а коли це було неможливо, намагався бути в тіні, щоби ніхто не звертав на нього уваги.

Так і того разу молодий Вишневський стояв під ліхтарем, сумний і задуманий, коли оголосили "білий танець". Дівчата неохоче, як йому здалося, запрошували хлопців. Пари закружляли під звуки повільної мелодії. Він не відразу зрозумів, що його теж запрошують до танцю. Це була Оля, скромна однокласниця. На все життя запам'ятав, як тоді блищали її очі – можливо, від ліхтаря або від місячного сяйва. А ще долонями відчував тепло її тіла, яке здригалося від його дотиків, хоча літній вечір не був прохолодним. Адам провів Олю додому. Вона поцілувала його кудись у вухо і дрібно зацокотіла по сходах.

Так, це була Оля. Вони не бачилися років двадцять. Тепер годі було впізнати

кохання його життя. Внутрішні страждання назавжди зробили відбиток на її обличчі. Вишневський радше відчув, що це саме вона, а не хтось інший.

Вони розмовляли всього декілька хвилин, бо Оля поспішала на маршрутку. Їхала до внучки. Завтра відлітає знову до себе. Так сказала. Жила вже багато років за кордоном. Рада, що випадково зустріла його. Він знав, що випадкового в цьому житті нічого не буває, але мовчав, слухаючи її. Насолоджувався голосом. Казали, що вона мала рак, але, здається, вилікувалась. Обережно зчитував з її обличчя сліди боротьби зі смертельною недугою.

Оля плуталася, називаючи його ім'я з наголосом то на першому, то на другому складі. Адам розумів, як далеко вона віддалилася від нього. Він кохав її усе життя. Тепер йому здалося, що Оля просто зраділа зустрічі з ним, побачивши колишнього знайомого, бо її кохання до нього вже давно померло. Якби не зустріч біля костелу, вона б не зателефонувала, не повідомила, що приїхала до Дрогослава, а він би, можливо, так і не знав, що вона побувала тут. Адам часто думав про те, що ось він Олю кохає, а вона його, мабуть, уже ні, і тепер боляче усвідомлював, що був правий. А ще ця роздвоєність у наголосі його імені. Вона ще більше поглиблювала прірву між ними. Її вже годі було перескочити. Неможливо минуле склеїти до купи з сьогоднішнім, а тим більше – з майбутнім. Кожне існує саме по собі. Так було, є і буде. Адам це добре розумів. Особисто для нього все було насамперед пов'язане з роздвоєністю у наголосі його імені. Ніби одночасно існував у паралельних світах, а сувора реальність вислизала з-під його ніг.

Адам провів Олю до маршрутки, помахав їй на прощання рукою, а вона не відповіла, ніби назавжди викреслювала його зі свого життя. Набагато пізніше він подумав про те, що Оля могла розраховуватись із водієм за проїзд, так що просто не мала часу навіть глянути в його бік. Але в той момент Вишневському стало боляче. Життя й так було несправедливим до нього, а тут наостанок нанесло такий важкий удар. Не так він уявляв собі зустріч з Олею. А коли перестав думати про те, що це взагалі можливо в житті, зіштовхнувся з жорсткою і жорстокою несподіванкою. Чи насправді все заздальгідь заплановано на небесах, але людина, з'ясовується, така нікчемна істота, що не помічає Божих знаків?

Костел зачаївся, ніби застряг між простором і часом, не знаючи, в який бік рухатись. Ситуація була безвихідною, бо куди б не скерував свій шлях, все одно тобі в потилицю дихала вічність – з її незмінним запахом смерті. Багато на своєму віку він бачив подібних зустрічей. Вони навечно закарбувалися на його стінах. Ще би люди навчилися розшифровувати ці записи. Але це їм не дано. Розум занадто обмежений. Бог явно сподівався на більше від створеного Ним. А годинник, можливо, й зупинився тому, що не міг витримати цих маленьких трагедій, із яких, зрештою, складається історія людства. Лише шпиль життєдайно струменів до неба, вкотре підкреслюючи марність людських сподівань на грішній землі.

Після зустрічі з Олею Вишневський ходив ніби пришиблений. Ніхто не міг зрозуміти, що з ним, а він сам не надавався до пояснень.

На сороковий день йому приснився кольоровий сон. Такого різнобарв'я, здається, він ще ніколи не бачив у своєму житті.

Ніби стоять вони з Олею під костелом – молоді й красиві. Тримаяться за руки. Бамкають дзвони. Навколо багато людей. Всі дивляться на них. Оля каже, що зараз доля назавжди поєднає їх. Адам раптом усвідомлює, що не впевнений, чи справді хоче цього. Йому здається, що в тіло вселився хтось інший, який невидимо штовхає його всередину костелу, аби він нарешті наважився на цей вирішальний у своєму житті крок. І раптом Вишневський розуміє, що знаходиться у костелі один. Він шукає очима Олю, але її ніде нема. Вона ніби відчула, що Адам не хоче бути з нею – і зникла. Зникла назавжди. Вишневський усвідомлює, що вже ніколи не побачить її у своєму житті. Несподівано над собою, ніби з неба, він чує її голос: "Я не візьму тебе з собою". Адам хоче запитати, куди не візьме, хоча вже розуміє, що це все значить. Відповіді нема. Вишневський озирається навколо. До костелу набиваються люди. Їх так багато, що вже нема чим дихати. Він бачить лише незнайомі обличчя. Йому незатишно тут, хоче вирватися надвір, але люди сміються й не пускають його.

Адам прокидається. Безбожно хропить дружина. Він сплескує в долоні. Дружина замовкає, а за мить перевертається на бік. Адам довго не може заснути. Вже під ранок йому знову щось наснилося. Потім не може пригадати той сон, хоча кольоровий пам'ятатиме до кінця життя.

А ще Вишневський знає, що костел, який зупинився в просторі й часі, належить вічності, а не людям.

19 вересня 2017 року

ПЕРУКАР

Мабуть, у Дрогославі не було жодної людини, яка би не знала Василя Івановича, перукаря. Він голив і підстригав своїх ровесників, потім – їхніх дітей, а тепер черга дійшла й до онуків. Василеві Івановичу йшов уже вісімдесятий рік, але щоранку цей жилавий і життєрадісний дідусь приходив на роботу. До нього завжди була черга. Напарники давно вже перестали ображатись, коли клієнт не йшов до них, а казав, що він до Василя Івановича.

Перукарня містилась у центрі Дрогослава. Здається, вона тут була завжди. Звісно, робили певні реконструкції, а нова власниця, Світлана, викупивши сусіднє приміщення, зробила там жіночий зал і приєднала до чоловічої половини.

Василь Іванович був окрасою колективу. Його всі любили й поважали. Перукарі мінялись, а Василь Іванович залишався. Світлана запитувала у нього: "І що ж я буду робити, коли ви підете на пенсію?". Василь Іванович усміхався і відповідав: "Такі, як я, на пенсію не йдуть, а..." – і робив довгу паузу. Світлана, звісно, не давала йому закінчити фразу і казала, що нехай він живе довго-довго на радість усім.

Цього року Василь Іванович помітно здав. Боліли ноги. Не міг довго стояти. А де ви бачили перукаря, який би робив свою справу сидячи? Світлана перевела Василя Івановича на пів-зміни, але клієнтів від того у нього не поменшало.

Осінь видалася холодною і мокрою. Безперестанку падав дощ. Світлана економила,

стежила, щоби калорифери не надто довго ганяли світло. Лише біля Василя Івановича вимикала пристрій тоді, коли старий перукар ішов додому.

Зранку Василь Іванович відчув себе якось незвично. Саме так. Це не була хвороба, а ніби внутрішній голос підказував, що не треба сьогодні йти на роботу. Василь Іванович, здається, ніколи й не хворів. Так, якийсь дріб'язок. За всі роки в перукарні не був на роботі лише два дні, коли померла дружина. Тепер жив сам і давав собі раду. Син після служби в армії залишився в Росії, там і одружився. Донька вискочила заміж і поїхала з чоловіком на роботу до Чехії. Хотіли заробити собі на квартиру в Дрогославі, але залишились у невеличкому містечку під Прагою. Лише зрідка син і донька приїжджали з внуками та внучками до Василя Івановича, причому син без дружини, бо невістка боялася "бандерівців", а донька без чоловіка, бо зять так і не знайшов спільної мови з тестем.

Але на роботу все-таки треба йти. Напередодні захворів один із двох напарників. Світлана казала, що в нього висока температура. При цьому виразно подивилася на Василя Івановича. Він зрозумів, що, можливо, доведеться відстояти і всю зміну.

Дощ не переставав. Василь Іванович старанно обходив калюжі, щоби не замочити ніг. Чи не вперше у житті його не тягнуло на роботу. Не міг сам собі пояснити, що з ним відбувається. Парасоля мало допомагала, бо вітер постійно виривав її з рук, заламував і нагинав, мов неслухняну дівчину, що ніяк не хоче віддатися гвалтівникові, а холодні краплі затікали за комір. Думав зігрітися в перукарні, але калорифер увімкнули лише тоді, коли він прийшов. Відчув тепло в тілі не скоро. Подумав, що пора вже сидіти вдома. Упіймав себе на тому, що ніколи раніше й гадки про це не мав. І що він робитиме вдома – без своєї перукарні?

Ще коли заходив, звернув увагу на цього хлопчину в коридорі. Звідкись він його знав. Чи, може, він був на когось схожий – на батька чи дідуся. Був упевнений, що раніше цього хлопчину не підстригав. Мав добру пам'ять на обличчя.

Василь Іванович робив свою справу, вміло підстригав клієнтів, про щось з ними говорив, але думка невідступно кружляла навколо того хлопчини, який залишився у коридорі. Чомусь подумав, що було би добре, якби той передумав і пішов геть із перукарні. Але щоразу, коли відчинялися двері, перукар бачив той непоступливий погляд. Щось йому це нагадувало, але не міг згадати, де він бачив того хлопчину. Чи його батька або дідуся. І лише коли той, зайшовши до чоловічого залу, двома руками зачесав собі волосся від лоба, згадав той жест.

... Його легко завербували, настрашивши тим, що сестра зв'язана з упівцем. Самовдоволенний капітан казав, що її скоро упіймають і вивезуть до Сибіру. А якщо ще й він не робитиме того, що йому скажуть, то разом з нею на морози і сніги поїдуть тато, мама і він сам. Капітан говорив російською. Молоденький перукар його мало розумів, але усвідомив, що має робити.

Спочатку все давалося важко. Довго не міг второпати, чого від нього вимагають. Люди, які приходили до перукарні, говорили звичні речі. Капітан доскіпувався, хотів знати мало не кожне слово, сказане відвідувачами.

Зрештою, він усвідомив, що якщо й далі не приносить цінної інформації, якої від нього вимагав капітан, то справді загриметь до Сибіру. Казали, що звідти вже ніхто й не повертається. Перукар уже на око міг побачити, хто представлятиме цінність для капітана. Він сам брав ініціативу в свої руки у розмові з таким чоловіком. Мав веселу вдачу – і це приваблювало людей. Навчився декількох антирадянських анекдотів і пошепки їх розказував, щоби ніхто не чув. Це вселяло довіру до нього. Щоправда, одного разу його таки здали, і капітан довго сміявся з цього. Звісно, його не заарештували, не відправили до Сибіру, а капітан порадив бути обачнішим і вибирати того, хто дійсно може висловити свою антирадянську позицію.

Якось молодому перукареві пощастило. Один чоловік, який приходив стригтися лише до Василя, повідав йому сумну історію про батька, якого схопили і жорстоко побили в органах. І лише за те, що щось не те сказав. Потім перукар дізнався, що після того, як він розповів капітанові про цього чоловіка, той кудись зник. Принаймні в перукарні він більше не з'являвся. Боявся запитати в капітана, що з тим чоловіком, але той сам якось похвалив перукаря. Мовляв, молодець, допоміг викрити ворога народу.

І пішло, й поїхало. Перукар на око визначав, хто може стати черговою жертвою органів. Втягував нещасного в дискусію, обережно натякав, що теж незадоволений Радянською владою. А далі все було справою техніки. Чоловік довірявся перукареві, а той про все доповідав капітанові. Нещасний зникав із життя, і перукар не знав, чи його стратили, чи відправили до Сибіру.

Єдине, чого боявся всі ці роки, аж до останнього часу, що хтось повернеться із Сибіру, дізнається, що це він його здав, і приб'є, як скажену собаку. Часи вже були не такі суворі, люди повертались, але ніхто навіть не заїкався перукареві, що він сексот.

Змінювалися зверхники, які опікувалися перукарем, а він продовжував робити свою юдину справу, навіть знаходив у цьому задоволення. Сьогодні ти мило балакаєш зі мною, а завтра від мене залежить, чи розчавлять органи тобі життя...

Хлопчина всівся у крісло. Перукареві здалося, що той постійно дивиться на нього. Складалося враження, що зараз скаже щось таке, від чого не захочеться жити. Він пам'ятав оцей жест. І цей погляд теж пам'ятав. Мабуть, це був дідусь цього хлопчини. Багато років тому він завчено і буденно здав його органам. Уже й не пам'ятав за що. А потім через багато років зустрів його в Дрогославі. Ледве упізнав, настільки цей чоловік був знищений життям. Ненависть світилась у його очах. Міг би – задушив би власними руками. Нічого не сказав – лише мовчки пройшов мимо. Потім ще декілька разів зустрічались у Дрогославі. У свого чергового зверхника все вивідав про свою жертву. Його заспокоїли: мовляв, провели з цим чоловіком профілактичну бесіду, так що нема чого боятися. В хаці оперативної роботи перукар не залазив, але зрозумів, що той чоловік, якого він свого часу здав органам, знав про його сексотство. Точніше, здогадувався, але в даній ситуації це вже не мало значення. Жертва перукаря помер на зорі національно-визвольного відродження. Місцева газета "Дрогославська зоря", яка постала зі "Слова Жовтня", присвятила цьому велику статтю, розповівши про поневіряння героя. Перукар жадібно читав статтю, думав, що ось зараз знайде своє

прізвище чи бодай натяк на те, що це він здав цього чоловіка, але, звісно, нічого подібного не було. Потім тривалий час думав, що син помститься за батька, але його ніхто не зачіпав. Легше стало в останні роки, коли есбеушники забули про нього і вже не вимагали жодної інформації про клієнтів перукарні.

Хлопчина не зводив погляду з перукаря, і той відчув, як йому підгинаються ноги. Нарешті він зважився запитати в малого, що той хоче йому сказати. "Нічого не хочу сказати, – усміхнувся хлопчина. – Мені порадив вас мій однокласник. Сказав, що ви найкращий перукар у Дрогославі".

Мабуть, хлопчина був щирим, і перукар відчував це. Але оте внутрішнє, що муляло його зранку, не давало заспокоїтись. Здавалося, що з ним затіяли якусь небезпечну гру, хочуть вивести на чисту воду, щоби всі дрогославці дізналися, що він усе життя працював на органи, був сексотом, здавав невинних людей. Чому вони такі жорстокі й тягнуть kota за хвіст, хоча можуть це зробити зараз.

Упродовж багатьох років перукар лише інколи задумувався над тим, що робить. Совість у звичному розумінні цього слова його не мучила. Він виправдовував себе тим, що захищав тата і маму від органів, хотів, щоб вони жили з ним, а не загинули в Сибіру. Сестру вбили "ястребки" десь у лісі, і її смерть Дамокловим мечем усе життя висіла над ним. Капітан і інші зверхники постійно нагадували йому про це. Мовляв, якщо щось не так – то ти перший кандидат на поїздку до Сибіру. Тато й мама давно померли, сестри нема, нікого захищати, але він продовжував ніби за інерцією робити свою брудну справу. А в очах оточуючих він був братом упівки. До нього ніхто не мав і не міг мати претензій. Лише обрані знали, ким насправді був перукар. Але він змирився з цим. Був упевнений, що його не здадуть на розтерзання натовпу, бо він аж занадто багато знає про тих, хто ним опікувався. Ще не знати, хто більше кому потрібний, – він їм чи вони йому.

Хлопчина вже давно пішов, а перукар і досі відчував його присутність. Тепер він точно знав, що це йому привіт з того світу. Ні, це вже запрошення на той світ. Досить, пожив. Перукар був упевнений, що цей хлопчина – внук того чоловіка, якого він запроторив до Сибіру. Саме він, а не органи. Що ж той нещасний йому розповів? Антирадянський анекдот? Чи, може, якусь історію зі свого життя, з якої випливало, що він не любить Радянську владу? Як не силювався, ніяк не міг згадати, що ж такого натворив цей чоловік, що його запроторили до Сибіру. А може, й нічого не казав. Це він, перукар, усе вигадав за нього. Робив так, коли ніхто свіжий не потрапляв до рук через свої наївність і необачність, а органи вимагали нових жертв.

Того дня зумів обслужити лише двох клієнтів після того хлопчини, який приніс йому смертельну звістку з того світу. Сказав Світлані, що погано себе почуває. Вона й сама побачила, що зі старим перукарем щось не те. Сама відвезла його на машині додому. Сказала, що якщо йому буде зле і завтра, то може не виходити на роботу.

Йому не було погано. Не відчував ніякого болю. Щось тиснуло на груди, ніби минуле вирішило нагадати про себе.

На третій день сусідка викликала лікаря. Той лише розвів руками. Сказав, що

перукар може вмерти у будь-яку мить. Хвороби як такої нема. "Це старість", – зробив він філософський висновок.

Перукар помер вночі уві сні. Болю не відчував. З радістю ішов до того, чий внук приходив до нього в перукарню. По дорозі бачив усіх, кого колись здав. Помітив, що в них світлі обличчя. Не було злості чи ненависті. Чому ж він так довго чекав і раніше не пішов до них?

На похорони зібралося чимало дрогославців. Чи не всі вони були клієнтами перукаря. Всі погоджувалися з тим, що старий був найкращим майстром своєї справи у Дрогославі. Світлана і жінки з перукарні плакали. Того дня раптово перестав падати дощ, хоча синоптики напередодні страшили ним.

24 вересня 2017 року

КАТЬКА

Повістка прийшла нахабно й несподівано. Назар не збирався нікуди втікати, але незабаром сину виповниться десять років, а там і в діда вісімдесятирічний ювілей. Невже без нього святкуватимуть?

Малий був серйозним, як ніколи.

– Тату, тебе заберуть на війну? – запитав.

В очах дружини блиснула сльоза. Назар розумів, що Ліля ледве стримує себе. Обійняв сина і сказав, що все буде добре. Здавалося, найперше підбадьорював себе.

Проводи були негучні, в родинному колі. Тато напився, і мама не стримувала його. Дід сидів зажурений. Син уже давно спав.

Назар лежав з дружиною. Тепло молодечих тіл не зігрівало їх. Думалося про найгірше. Щодня диктори повідомляли по телевізору, що хтось із наших хлопців загинув на тій клятій війні. Прізвищ не називали. Як то родичам думати, чи не знайшла куля сина, чоловіка, брата?

Заснув під самий ранок. Виразно побачив Катьку, яка усміхалась йому, а потім розвернулася і пішла під руку з якимось високим хлопцем.

Прокинувся від гуркоту на кухні. Дружина зазирнула до спальні і винувато сказала:

– Каструля впала.

Назар голився і думав про Катьку. До чого цей сон? Давно не згадував дівчину, з якою ходив на зорі своєї туманної юності. Всі казали, що вони будуть разом. І він так думав. Нічого не казав Каті, не пропонував їй вийти за нього заміж. А влітку, перед останнім курсом університету, дізнався, що мала вискочила заміж. Знав того хлопця. Він був старшим від них років на п'ять. Катька потім виправдовувалась, що той запропонував їй стати його дружиною, вона й погодилась. Не міг і не хотів бачити її. Кохав і водночас ненавидів. І чого б це вона йому тепер наснилась? Колись сказала, що нікуди він від неї не дінеться, кохатиме її все життя. Ніби жартома говорила, а таки напроорочила.

Снідали мовчки. Дружина боялась глянути йому в очі. Він що, покійник уже? Злість народжувалась усередині нього. Розумів, що дружина не винна. Це все Катька, яка наснилась йому.

Поцілував сина, який солодко спав, розкинувши руки, мов крила. Мабуть, літав уві сні. Росте малий.

Сказав дружині, щоб не проводжала. Не хотів бачити її сліз. Та хіба переконаєш? Вперта, як і він. Пообіцяла, що не плакатиме.

Накрапав дощик. Назар, здається, нічого не бачив перед собою. Дружина ледве встигала за ним.

Біля збірного пункту вже назбиралося чимало люду. Юнаки і чоловіки, жінки і діти. Треба було взяти з собою малого. Хай би побачив.

З виразу обличчя дружини зрозумів: щось не так. Глянув у той бік, куди вона дивилась. Катька! Біля неї чоловік. Про щось розмовляє з донечкою. Світланка на два роки старша від їхнього Андрійка.

Катька теж побачила Назара. Мила сумна усмішка.

- Твоя, - незлобливо сказала Ліля.

Назар знав, що Катька справді його на все життя.

3 грудня 2017 року

ІНТЕЛІГЕНТ

З приходом нової влади транспортне сполучення між містами погіршилось. Казали, що міський голова віддав автоперевезення на відкуп місцевому бандитові.

Тепер Василь Степанович щоразу запізнювався на роботу. Нахабні студентки, бабці з клунками, дебели дядьки штурмом брали маршрутку, а він стояв збоку, заспокоюючи себе, що наступна машина неодмінно буде його. Але коли приходила інша маршрутка, на автобусній зупинці знову накопичувався натовп, і Василя Степановича разом з його дипломатом виносили подалі від заповітних дверцят.

Йому доводилося чекати довго, аж поки п'ята чи шоста маршрутка не брала його в свої обійми. Хоча доводилося їхати у переповненій машині та ще й у напівзігнутому стані, все ж Василь Степанович був радий і цьому.

Він був інтелігентом. І батько його був інтелігентом. І батьків батько був інтелігентом. Батько й дід не закінчували вищих шкіл, були звичайними селянами, але ота вроджена інтелігентність супроводжувала їх усе життя.

У провінційному місті, коли нема води і тепла, їздять переповнені маршрутки, важко залишатись інтелігентом. Та ще коли дружина зранку доїдає, плюгавий начальник щоразу показує свою вищість, а дітям від батька, нічого, крім грошей, здається, не треба.

Василя Степановича нервувало те, що люди не стоять у черзі, що у пошуках мобілок і гаманців нишпорять цигани, але він усвідомлював, що нічого змінити не зможе, як би не хотів цього. Владі важко було пустити по маршруту великий автобус, в який, особливо у години "пік", зайшли би всі, хто бажає, бо тоді була би втрачена значна частина прибутку. А люди мордувались, хоча були гідні того, аби їхати комфортно, а не терпіти владу, яку самі ж і обрали.

Того дня мало щось трапитися. І не тому, що плюгавий начальник поставив ультиматум: або Василь Степанович вчасно приїжджає на роботу, або ... Начальникові

добре: у нього персональне авто. Коли він їхав на роботу, ніколи не дивився, що на тротуарі мало не на кожній автобусній зупинці скупчилися його підлеглі. В нього й думки не було, аби когось із них запросити в машину. На те він і начальник. Інтелігент. І батько в нього був інтелігентом. І дід теж був інтелігентом.

Василь Степанович дав собі слово неодмінно втиснутися в маршрутку, яка під'їхала. Він намітив оком найкоротший шлях до заповітних дверцят, уже бачив, як відріже нахабних студенток. Аж тут бабуса віку його матері несподівано виросла перед ним – і всі наполеонівські плани Василя Степановича завалились, як порода у шахті.

Влізти в наступну маршрутку йому завадила вагітна жінка. Потім – кремезний чоловіча, який своїм поглядом притлумив усі намагання Василя Степановича відвоювати своє місце під сонцем. Потім – ще хтось, аж поки він не сів у звичну п'яту чи шосту маршрутку і, звісно, знову запізнився на роботу.

Йому поталанило. Плюгавого начальника ще не було. Казали, що його викликали до міського голови і за щось пропісочили. Коли той з'явився без жодного виразу на обличчі, йому вже було не до підлеглих, а тим паче – не до Василя Степановича.

Наступного дня Василь Степанович дав собі слово не бути слабаком і таки втиснутися в потрібну маршрутку, аби вчасно приїхати на роботу. Йому це вдалося, хоча не із першої, але все ж із третьої спроби. Він пишався тим, що не запізнився на роботу, а приїхав навіть на десять хвилин раніше. Відтак з кожним днем він ставав усе рішучішим, і його жертви – нахабні студентки, бабці з клунками, дебели дядьки – залишалися стояти на тротуарі, з ненавистю дивлячись на тих, хто вліз до маршрутки. Спочатку він стояв у маршрутках, а потім навіть сидів, безпардонно займаючи вільне місце, яке хтось зайняв для тих, хто не встиг ще втиснутись у маршрутку. Василь Степанович дивився у вікно або вдавав, що спить, якщо над ним нависали старші люди або жінки.

За короткий проміжок часу, поки міський голова віддав бандитові на відкуп автотранспортні перевезення, у Василеві Степановичу помер інтелігент, хоча він і закінчив вищу школу. Інтелігентність – це як вагітність: вона є або її нема. З'ясувалося, що інтелігентності у Василя Степановича не було, якісь інші гени передалися йому від діда і батька.

Правда, ніхто й не помітив, що Василь Степанович перестав бути інтелігентом.

ЛІХТАРИК

На саме Різдво старому Петрові колядники вкрали ліхтарик.

Прийшли хлопчики колядувати. Не знав їх. Чемні такі, ввічливі. Гарно колядували. Коли закінчували, метнувся старий Петро до спальні за грішми. Повернувся. Обдарував кожного. Гарно подякував колядникам.

Наступного дня знадобився йому ліхтарик, щоб у підвал залізти. Нема ліхтарика. Де вже тільки не шукав. Аж тоді пригадав собі, що ліхтарик лежав на столі у веранді. Там, де колядники були. Ніхто інший не міг забрати.

Стало боляче. І навіть не тому, що хлопчики Різдво спаскудили. Ліхтарик був останньою пам'яттю про сина, який загинув на війні. Привезли його минулої осені в

закритій труні. Сказали, що міна вибухнула неподалік. Дружина старого Петра зомліла, а через декілька днів її паралізувало. Лежить і досі, мов мертва, не говорить.

А молоденький капітанчик, який привіз сина у труні, сказав:

- Ось, батьку, ліхтарик вашого Івана. Нехай тепер вам посвітить.

Світив до вчорашнього дня. Тепер згас навіки.

8 січня 2018 року

СКУПИЙ

У нашому будинку найбільшу пенсію мав Олексій Дмитрович. Поштарка якось прохопилась із заздрості й видала "військову таємницю". Ще б пак! Чоловік усе життя пропрацював у нафтовій промисловості, по Сибірах мотався, добряче заробляв, так що міг мати хорошу пенсію. А ще після пенсійної реформи Гройсмана йому її збільшили.

Поза очі Олексія Дмитровича називали Скупим. Саме так - з великої літери. "Хто пішов? - Скупий. - А ти чула про Скупого? - Ні, а що? - Та кажуть, що Скупий..."

Ходив він у піджачку з минулого тисячоліття і в таких же потертих джинсах, лише сорочки інколи змінював. Шапок не визнавав. Навіть узимку блистів лисиною. Казали, що опустився, коли померла дружина. А коли син загинув у Щасті, взагалі став дивакуватим. Жив - ніби нікого не помічав. Навіть із сусідами не вітався. І вони перестали.

Коли в третьому під'їзді помер Алік-наркоман, голова ОСББ "Ромашка" Роман Наконечний найперше поцікавився у дружини, скільки Скупий може дати на похорон.

- Та хоч би п'ятдесятку дав! - мовила та іронічно.

Хоча Аліка-наркомана недолюбливали, а дехто й боявся, все-таки було шкода його стареньку матір. Пенсія мізерна. Ще й син майже все із хати виніс. Тому давали хто скільки міг. І триста гривень, і п'ятсот, а Петро з двадцять третьої квартири, який нещодавно повернувся із заробітків, тисячу вивалив, навіть не скривився.

Скупий довго не відчиняв двері, хоча Роман Наконечний знав, що той вдома, бо бачив, як він заходив до під'їзду. Несподівана злість взяла за жабри голову ОСББ "Ромашка" - витискав із дзвінка все що міг.

Нарешті двері відчинились. Скупий грізно дивився на сусіда і мовчав.

- Тут така справа, - знітився Роман Наконечний. - Помер Алік-наркоман із третього під'їзду. Ви ж знаєте, там бідося в хаті, мати старенька...

А цього голова ОСББ "Ромашка" ніяк не очікував. Скупий зачинив перед самим його носом двері, не дослухавши речення до кінця.

Спочатку Романові Наконечному відняло мову, лише ротом хапав повітря. Коли ж прийшов до тями, хотів на весь під'їзд голосно сказати, що він думає про Скупого з цього приводу - але не встиг, бо двері розчинилися знову і голова ОСББ "Ромашка" побачив у своїй долоні зім'ятого Грушевського. Таки правду казала дружина.

Двері так само зачинились.

- І що він робить з тією пенсією? - запитував у дружини за вечерею.

- В могилу з собою не забере, - глибокодумно сказала та в тон чоловікові.

Десь через три місяці після цього Скупий помер. Звечора вхопило серце. Забрала

"швидка". Біля Скупого ніхто особливо не ходив, бо в нього не було грошей. А зранку його не стало.

Голова ОСББ "Ромашка" взяв гріх на душу, і поки нікого не було, ретельно обшукав квартиру Скупого, але грошей не знайшов. Сказав дружині, що доведеться покійного ховати за кошт мешканців будинку – і пішов збирати гроші.

Давали мало, відводячи погляди і нарікаючи на Скупого, що він був поганою людиною. Роман Наконечний розумів, що треба докласти своїх грошенят, поки держава віддасть. А ще мав надію на знайому нотаріуску, щоби забрати собі приватизовану квартиру Скупого.

Після обіду хтось йому подзвонив у двері. У вічко побачив двох хлопців у військовій формі. З'ясувалося, що від початку російсько-української війни Скупий допомагав їхньому добровольчому батальйонові, закупаючи на свою пенсію все необхідне. Звісно, що міг, бо хоч гроші й великі, але не настільки, щоб усі потреби задовольнити. Для них він став названим батьком. Сказали, що беруть похорон на себе. До вечора ще їхні хлопці підтягнуться.

Роман Наконечний не поспішав віддавати гроші мешканцям будинку.

Ще ніколи у Дрогославі на похоронах цивільного не було так багато військових.

Скупий заповідав продати свою квартиру. Хлопці з добровольчого батальйону мали використати гроші на свій розсуд.

12 червня 2018 року

ДЗВІНОК ПОКІЙНИКА

На мобільці висвітлило незнайомий номер.

– Василю, привіт! Це Іван Степанович.

Іван Степанович – мій колишній тренер з боксу.

– А, Іван Степанович, радий вас чути. Як здоров'я?

– Та не жаліюсь. Хотів запросити тебе і твого батька на п'ятдесятиріччя нашої боксерської школи.

Щось кольнуло мене в груди.

Тато привів мене малим до спортивної школи. Тренером з боксу виявився Іван Степанович. Він глянув на мене і сказав татові:

– Він нам не підходить. Повірте, боксера з нього не вийде.

У моїх очах стояли сльози. Тато глянув на тренера, відвів його вбік і щось гаряче шептав. Я нічого не міг розібрати.

Нарешті вони підійшли до мене.

– Боксера з нього не вийде, – сказав, усміхаючись, Іван Степанович, – але захищати себе від хуліганів я його навчу.

Я хоч був малий, але впертий. Затявся довести тренерові, що боксер з мене таки буде. Їздив на чемпіонати, здобував призові місця, хоча відчував, що це не моє.

Завдяки боксу я познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Якось захистив її від хуліганів.

Дружина і поставила хрест на моїй спортивній кар'єрі.

- Хочу ходити з нормальним чоловіком у гості, - сказала вона. - А в тебе якщо не ніс зламаний, то синці під очима.

Ну, зламаний ніс залишився на все життя, а ось з боксом я зав'язав.

- Іване Степановичу, ви що, забули? Тато вмер три роки тому. Ви ж були на похороні.

Наступила довга пауза.

Я кричав: "Алло! Алло!", але марно. Подумав, що перервало зв'язок. Вимкнув телефон, а потім набрав номер Івана Степановича. Операторка байдужим голосом сповістила, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

І тут мене ніби струмом вдарило. Іван Степанович помер минулого року.

Ходив мов пришиблений. Дружина помітила.

- Що сталося? - запитала.

Розповів.

- Я так і знала, що бокс ще тобі боком вилізе.

- Тату, не переживай, - заспокоїла донька. - В мене також інколи таке буває.

- Що, покійники телефонують? - підозріло подивилася на доньку дружина.

- Ні, до цього ще не дійшло.

Мені здалося, що донька сказала це з великим сумом у голосі.

Вночі я довго не міг заснути, а вранці наважився знову зателефонувати Іванові Степановичу. Операторка вкотре повідомила байдужим голосом, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

- Піди до церкви, - порадила дружина. - Постав свічки за упокій душ тата і тренера.

Я так і зробив. Ніби стало легше. Але все ще не наважувався видалити із телефону номер покійного Івана Степановича.

Минуло декілька днів. Я знаходився між життям і смертю. Вдавав із себе оптиміста. Але ж дружина мене добре знала.

- Може, тобі слід піти до лікаря.

Наприкінці не було знаку запитання.

З того всього я вирішив піти на цвинтар. Спочатку до батька на могилу. Потім довго шукав місце, де похований Іван Степанович.

Ще здалеку помітив його вдову. Вона теж побачила мене. Я прочитав на її обличчі страх. Жінка швидко пішла від мене геть, ніби зустріла покійника, який ожив.

Коли я йшов із цвинтаря, згадав, що дружина Івана Степановича померла через три місяці після смерті чоловіка.

Наступного дня я хотів зателефонувати Іванові Степановичу, але його номер дивним чином зник. А може, це я його стер.

Інколи мені здається, що Іван Степанович і його дружина заблудилися в часі й просторі між смертю і воскресінням.

Дружина ставиться до мене краще, ніж раніше. Вона часто цілує мене в мою бідну голівоньку.

Звісно, я знаю, що зі мною все в порядку. Просто ніхто не вірить, що покійники

можуть телефонувати.

27 червня 2018 року

ДЕНЬ СМЕРТІ

Від самого ранку все пішло не так, як він хотів.

Пропускаючи у маршрутку вагітну жінку, сам не вліз до салону, а тому запізнився на роботу. Начальник впильнував його. Ввічливо попросив більше не запізнюватись.

Робота у них – не бий лежачого. Ні, чимось займаються цілий день – від дев'ятої ранку до шостої вечора з перервою на обід з тринадцятої до чотирнадцятої. Але все зводиться до того, щоб дочекатися кінця робочого дня і рвонутися додому. Особливо виснажливо течуть останні дві години. Тут головне не зірватись. Уже нема чим абсолютно зайнятись, але мушиш дотерпіти до кінця.

Завжди спрацьовує закон підлості. Начальник впольовує тих, хто не може дочекатися кінця. Ніби робить це не спеціально, але в нього така натура, що обов'язково хоч когось одного впродовж дня застукає на гарячому. І нема ж відеокамер, які би фіксували пересування кожного працівника. Треба ж було начальникові десять по дев'ятій сьогодні вийти із свого кабінету, щоби впіймати його, який запізнився на роботу.

Жінки ненавидять начальника за нотації. Говорить лагідно, ніби не сварить, але душу вивертає.

– Краще б ударив мене, – каже Катька, – або...

– Або? – підхоплює Віталік. – Можу виручити.

Ми сміємось, але неголосно. Бо як тільки звук зашкалює, ніби з-під землі виростає начальник.

Сьогодні час тягнувся немилосердно довго. А ще ця мжичка за вікном, що навівала сон.

Катьці поталанило. Вона відпросилась у начальника, бо її мама потрапила з інфарктом до лікарні. Віталіка теж десь не було видно. А він мучився, дивлячись на годинник на стіні. Здавалося, батарейка здохла і стрілки зупинились. Але ні, тихенько собі цокають. Час – це вічність, йому нікуди спішити.

До його бідної голівоньки поволеньки заповзає думка, що добре було би знати день своєї смерті. Він аж здригнувся від несподіванки, що така проста геніальність не завітала до нього раніше. Це ж можна було розтягнути задоволення не на останні дві години робочого часу, а на всенький день.

Нема вихідних даних, щоби бодай приблизно спрогнозувати, коли ж настане твій останній день життя. Мабуть, існують програми, які з точністю до секунди вирахують твою останню секунду життя. Сюди увійдуть і стан твого здоров'я, і батьківські гени, й різні інші випадковості, на які у звичайному житті не звертаєш жодної уваги.

"Я просто помру", – сказав він сам собі.

– Що? – не зрозумів Віталік.

– Так, думки вголос, – відповів він і усміхнувся.

Віталік зі здивуванням глянув на нього, але нічого не сказав. Мабуть, якась

глибока філософська думка міцно, якщо не назавжди, засіла в його бідній голівоньці.

Треба бути обережним. Вважатимуть божевільним, якщо дізнаються, що він вираховує, коли ж настане його останній день життя.

Стрункої програми розрахунку не виходило. Звичайно, він міг би погодитися ще на сто років життя і навіть більше, але ж прекрасно розумів, що це нереально. Треба вигадати щось практичніше. Йому зараз тридцять два. До шістдесятки не так і далеко – якихось двадцять вісім. Але поки минуть ці роки, пенсійний вік збільшать. Беремо орієнтовно сімдесят. Накидаємо ще п'ять-шість років, коли можна не працювати і насолоджуватися життям. Отже, сімдесятип'ятилітній ювілей треба відсвяткувати, закликавши дітей і внуків, родичів і сусідів, а вже наступного року можна спокійно здихати, лиш би не було хвороб.

Він усміхнувся сам до себе. Дідько, яке це захопливе заняття, коли вираховуєш свій останній день життя. І час летить непомітно. Глянув на годинник. Стрілка добігала до п'ятої.

Дітей, а тим більше внуків, у нього поки що нема. І дружини теж. Треба поспішати, бо хто ж святкуватиме твій сімдесятип'ятилітній ювілей? Начальник навряд чи до нього доживе.

Отже, з роком смерті визначились. Тепер місяць. Треба вибрати такий, якого він найбільше не любить. Це важко. Практично неможливо. У нього нема місяця, якого б він не любив. Як і нема такого, який би особливо любив. Навіть місяць дня народження йому не подобається.

Коли він глянув на годинник, було вже п'ятнадцять по п'ятій. Ого! До шостої слід розв'язати цю проблему.

Звісно, можна було діяти методом випадковостей, і тоді би винирнув із небуття якийсь особливо сфальшований місяць, нелюбий йому. Але чи було би це справедливо? Втім, наше життя й так складається виключно із випадковостей, тому справедливість тут недоречна.

Він вирішив піти іншим шляхом. Для цього знадобилися спомини про коханок. Став пригадувати яка в якому місяці народилася. Якщо добра коханка – значить, не хотів вмирати в цьому місяці. І навпаки. Але цей шлях виявився непродуктивним. З'ясувалося, що він не пам'ятає днів народження багатьох своїх коханок. Коли зустрічався з ними – пам'ятав.

Проте це вже не могло збити його з вірного шляху, тим більше, коли до закінчення робочого дня залишалося якихось п'ятнадцять хвилин. Здавалося, годинник збісився і тепер прискорював свій хід, бо якийсь недороблений співробітник закладу намагався посперечатися з вічністю.

Проте йому не вдалося зосередитись. Віталік розповідав чергову байку зі свого складного життя. Ніколи не можна було визначити, говорить він правду чи добряче прибріхує. Пам'ять мав хорошу, бо міг усоте розповісти якусь історію і не допустити жодної помилки. І знав, що повторює, але ніби спеціально випробовував нерви слухачів.

Годинник добіг до заповітної шістки. Всі прискорено йшли на вихід із почуттям

виконаного обов'язку. Лише він був незадоволений собою. Повертатися до розрахунків не було жодного бажання.

Зайшов у магазин купити собі щось на вечерю. Продавчиня побачила його ще здалеку, кивнула головою й усміхнулась. Він хотів колись закрутити з нею роман. Вона відшила його, сказавши, що в неї чоловік і що вона йому не зраджує. Звісно, він не повірив, але в них збереглися нормальні стосунки.

- Коли в тебе день народження? - запитав він.

- Двадцять першого травня, - відповіла вона, усміхнувшись.

Коли він ішов додому, подумав, що вмере двадцять першого травня. На зло продавчині. Вона його переживе. Їй нема і двадцяти. Нехай хоч на свій день народження згадує його.

14 вересня 2018 року

ПРИНЦИП БУМЕРАНГУ

Ще з самого ранку, коли він прокинувся, відчув, що сьогодні з ним має статися щось неприємне. І з цим він пропрацював цілий день, аж поки неприємне не оформилось у несправедливе. Чому це мало трапитися саме з ним і зараз?

Вечором, коли після роботи прийшов у свою кімнатку, відразу ж увімкнув ноутбук. Ніколи раніше цього не робив, як приїхав заробляти гроші до Польщі. Завжди чекав до дев'ятої вечора, коли на скайп виходила дружина.

А тут ніби лихий смикнув його за одне місце. Вдивлявся у порожній екран, ніби щось очікував. Не дочекавшись, пішов готувати собі вечерю, хоча апетиту не мав. Працював, як заведений механізм. Розумів, що мусить їсти, бо треба мати сили.

Автоматично щось робив, як хтось викликав його на розмову по скайпу. Глянув на годинник. Як для дружини - рано. Може, щось сталося вдома? Чи з батьками?

Поговорити з ним захотів сусід. Дивно. Вже й не пам'ятав, коли востаннє з ним спілкувався.

Позичивши очі в Сірка, той молов усіляку всячину. Здалося, що він п'яний. Якби був поруч, можна б визначити, чи так це насправді.

Давав йому зрозуміти, що не має часу на пустопорожні розмови, але сусід чи то придурювався, чи справді не розумів, що йому зараз не раді, та й узагалі ніколи не раді. Сусідство - це випадкова річ, як однокласники. Їх не обираєш, а тому не зобов'язаний дружити з ними усеньке життя.

- Твоя дружина тобі зраджує.

Він не відразу зрозумів, що сказав сусід. А той ніби повеселішав від того, що зважився повідомити таку новину.

- Розумієш, зайшов сьогодні до неї. Щось мені треба було. А вони забули зачинити двері. Ну, і застукав їх на гарячому.

Він приїжджав додому двічі на рік - на католицьке Різдво і Пасху. Чесно кажучи, міг би й частіше. Але шкода грошей. Витрачав їх на дівчат. Місцеві не такі перебірливі, як українки, але й їх час від часу треба підживлювати.

Якось господар, у якого він працював на будівництві, сказав, що і дружина

зраджуватиме йому, бо знав про його зустрічі з дівчатами. Мовляв, діє принцип бумерангу. Вони тоді добряче посміялись, бо господар зраджував своїй дружині й не знав, що в робітника було декілька разів з його донькою.

Чомусь відразу згадав оцей принцип бумерангу, коли сусід сказав, що застукав його дружину на гарячому. Вона просила, щоби не їздив до Польщі. І в Україні можна заробити. Не так багато, але все ж. Проте він звик відчувати себе вільним. Гроші приносили свободу і можливість мати дівчат. Не знати скільки заробляв, але це були його гроші. Міг віддати дружині, а міг витратити на дівчат. Додому приїжджав, відчуваючи, що дружина у всьому намагається догодити йому. Аякже, годувальник приїхав. Дозволяв займатися з собою сексом, хоча з польськими дівчатами йому було цікавіше. Дружина задовольняла своє піврічне стримання без чоловіка.

Тепер відчував себе ображеним. Це несправедливо, що дружина зрадила йому. Він тут працює, заробляє гроші, а вона приводить додому не знати кого.

Навіть не помітив, що сусід давно відімкнувся від скайпу. Не запитав, з ким була його дружина. Отямився, коли з кухні потягнуло паленим. Сьогодні вечері у нього не буде. Принцип бумерангу спрацював.

17 вересня 2018 року

СВОЯ МОЛИТВА

Мороз умирав довго. Обрані знали, що це прізвище в нього таке, а інші думали – що позивний.

Куля увійшла у живіт. Звинувачувати себе вже не мало сенсу. Снайпер ніби чекав, коли боець зніме бронік. Спека стояла страшенна. Медбрат сказав, що пити не можна. Всередині все горіло.

Над Морозом на колінах стояв Сивий. У свої двадцять три він справді був сивим. Мабуть, нічого не боявся. Насправді заганяв страх усередину. Ото й побілило йому волосся.

Здавалося, Мороз марив, коли казав про свою молитву. Ми молимося загально, як усі, тому слова кожного не доходять до Бога, переплітаючись у монотонному багатоголоссі. Проте Сивий вловив сутність марення, якщо це було воно. Кожний повинен мати свою молитву, якщо хоче бути почутий Богом.

Коли Мороз помер, Сивий додумував почуте від нього. Нічого особливого не слід придумувати. Слова народжуватимуться самі. Просто розмовляй з Богом, як з батьком.

Сивий і не пам'ятає, коли розмовляв з батьком. Ні, щоб так нормально, а не про господарку, погоду, футбол. Ми соромимося говорити щиро з рідними, тому й заводимо себе на манівці, беручи загальні теми. Так простіше і надійніше.

Але якщо ти не можеш знайти спільної мови з рідним батьком, то як знайдеш найкоротшу стежину до Бога?

Сивому ввижалося, що своя молитва до Бога має бути особливою. Бог відразу повинен вирізнити тебе з-поміж інших. І слова ці теж повинні бути особливими, але звичайними водночас.

"Отче наш", – почав Сивий складати свою молитву і відразу вловив фальшиву ноту.

"Отче" асоціювалося з "отцем", священиком, а цій жалюгідній когорті Сивий не довіряв. Ну, капелани на війні ще куди не йшло, це свої хлопці, які разом з ними, а ті, що мають парафії в тилу, – жирні свині і ненаситні до грошей.

Сивий зупинився. Перехрестився. Заспокоївся. Це їхній гріх.

"Батьку мій!" – продовжив Сивий правити свою молитву. Так уже краще. Але все одно не те, бо перед очима рідний тато, а Бог усе-таки вищий. І нічого іншого до його бідної голівоньки поки що не залітало.

Сивий продовжував мізкувати. "Пробач мені, що звертаюся до Тебе зі своїми нікчемними проханнями". Ні, тут він лукавить. Хоче попросити в Бога здоров'я татові, мамі, сестрі, племінниці. Трохи скривився. Ну, і чоловікові сестри. Не любив його – після того, як побачив синці у неї після побоїв. Казав, щоб сестра розлучилася. "Я ж кохаю його", – відповіла. Дивні ці жінки.

Подумав, що прохання про здоров'я рідним аж ніяк не нікчемні.

Сам себе загнав у глухий кут. Слова власної молитви не народжувались. Прочитав "Отче наш" і "Богородицю Діву". І чи не вперше аж зараз відчув, що правим був покійний Мороз. Загальні молитви тому й загальні, що їх можна промовляти, думаючи про щось інше, автоматично не вникаючи в сутність кожного слова. А свою молитву не промовиш, мов робот.

Мороз не встиг до кінця промовити свою молитву. Сивий не ставив знак рівності між цим і його смертю. Але лінь людська часто зводила у могилу невинних, здавалось би, чоловіків і жінок.

"Батьку мій!" – бурмотів собі під ніс Сивий. По той бік барикад сьогодні лінувалися, не так щедро поливали вогнем їхні позиції. Тиша заколисувала, але нічого путнього Сивий так і не зміг придумати.

"Мене вб'ють, – приречено подумав він, – бо не можу скласти своєї молитви".

Перед очима стояв живий Мороз. Здається, він казав, що у Сивого все вийде. Коли він складе свою молитву, Мороз спуститься з небес, щоби послухати її.

17 вересня 2018 року

МОЛИТВА ЗА ЄВРЕЯ

Це було дивне відчуття провини: хтось скоїв злочин, а спокутувати його гріхи повинен ти.

Він не знав, відколи в нього вселилася ця кара: молитися за євреїв. Щось набухало в ньому давно, аж поки не визріло.

У нього було спотворене уявлення про євреїв. Сучасних жидів він ненавидів, вважаючи їх винними у всіх українських бідах. А ось ті євреї, яких знищив Гітлер під час Другої світової війни, підіймалися в нього до рівня мучеників. Саме за них, за упокій їхніх душ хтось невидимий наказував йому молитися. Це йшло зсередини нього, будь-який спротив з його боку відразу присікався, так що не було можливості вільно дихнути.

Все мало бути навпаки: ті, що загинули, мали бути жидами, бо так історично склалось. Ті, що живуть зараз, – євреї, бо вони через свою ницість і підступність не

мають права називатися жидами. І йому доводилося з цим жити. Це ніби перевернутий синьо-жовтий стяг. Не знати, коли він правдивий: з синім – небом – нагорі чи якщо жовте зверху. Жовте – це сонце чи пшеничне поле?

Його дід вмер під час Голодомору. А вуйка вбили в сорок сьомому. Був упівцем. Він знає, що до Голодомору і нищення українства причетні євреї, які не мають права називатись жидами, але молитись він має за євреїв, бо нинішні жиди ображаються, коли їх, власне, жидами й називають.

Він чомусь думає, що це його місія: молитись за Єврея. Якщо зібрати до купи весь єврейський народ, то незримо постає пам'ять Єврея, який уособлює всі чесноти й негативи юдейського племені.

Він колись, аж до зірвання голосу, сперечався з жидом-антисемітом (бо палестинці – семіти, а Ізраїль їх знищує, значить, євреї – антисеміти), що українців загинуло більше, ніж євреїв. Це якщо взяти Голодомор і національно-визвольні змагання. Але ж українці визнають Голокост, а євреї не визнають Голодомор.

Тепер, звісно, він розуміє, що це все дурня: загинуло більше чи менше. Голодомор – таке ж масове знищення українців, як Голокост – євреїв.

І ще до його бідної голівоньки забігає думка, що коли він помолиться за Єврея, то якийсь єврей помолиться за Українця. Колись комусь треба почати. Нехай він буде першим, навіть якщо ніхто ніколи про це не дізнається.

19 вересня 2018 року

СМЕРТЬ І КОХАННЯ

На війні не можна думати про дві речі: смерть і кохання. Так його вчив Сивий – Іван Васильович, вчитель зі Львівщини. Він був у них командиром, хоча за віком молодшим від усіх.

За ніч осінь вступила в свої права, і від літа нічого не залишилося. Падав нудний дощ, вволю гуляв холодний вітер. Найбільш паскудна погода як для війни.

Він намагався не думати про смерть. Вона чатує тут на кожному кроці. Трохи задивившись на світ Божий – і знаходить тебе.

А ось як не думати про кохання? Це ж треба закохатися перед самою війною, а тепер лише спілкуватися з коханою по телефону. Добре тим хлопцям, які не кохають. Лише думають про те, як знищити ворога. Він теж про це думає – і про кохану. Не вірить, що бувають люди, які не кохають. То, може, хлопці лукавлять?

Рудий метнувся їм під ноги. Розумний пес. Значить, зараз сипатимуть гостинці.

Хлопці ледве встигли сховатись, як з того боку полетіли гарячі привіти. Снаряди вгризались у землю, намагаючись зсередини розірвати її. Важкі шматки розліталися навкруги.

Рудий мудро дивився на нього. Страх – вічний супутник живого. Але, крім нього, в очах Рудого було ще щось. Важко так відразу визначити. Але тільки не приреченість. І не сліпе підпорядкування долі: мовляв, що буде, те й буде. Просто перестануть стріляти – і життя продовжиться. В цьому правда і справедливість. Ось що було в очах Рудого.

Він знову хоче думати про кохану. Але не виходить. Учора вбили Дуба – Славка із

Вінниччини. Він бачив його. Ніби заснув хлопець. Навіть, здавалось, усміхався. Зараз розплющить очі, засміється. Це про нього дикторка байдуже сказала по телевізору: "Один наш боець загинув". Їй то що? Не чоловік, не брат, не син. А тисячі жінок здригнулись: матерів, дружин, сестер. Інфарктів й інсультів не буде, коли закінчатся війни.

Рудий гавкнув і виповз на поверхню. Значить, і хлопцям можна. Вогонь не був прицільним. Або молодняк на позиціях, або просто побавилися з нудьги. Вирви не глибокі. Мабуть, снаряди, дозволені Мінськом.

Сивий дивиться в небо, виглядає сонце. Але знову періщить дощ. Здається, для командира нема різниці, війна чи мир.

Рудий гасає від вирви до вирви. Його лапи грузнуть у болоті, але це не стримує пса. Хлопці з усмішкою спостерігають за ним. Життя продовжується. В ньому є місце смерті й коханням.

24 вересня 2018 року

ЖІНКА ІЗ ЗАПАХОМ ХАЛВИ

- Ти пахнеш халвою, - сказав я, глибоко входячи в неї.

- Ще ніхто так мені не освідчувався у коханні.

Мені подобається її сміх. Він ішов зсередини і був щирим. Я любив дивитися, коли при цьому коливаються її груди.

Коли ми займалися коханням, задзеленчав її мобільний телефон.

- Чоловік, - винувато сказала вона.

- Поговори, - дозволив я.

Вона усміхнулась. Її очі сховались за повіками.

Боже, як жінки вміють брехати, щоби чоловіки ні про що не здогадались!

Я довів її до забуття, коли небо падає на землю, а час зливається з простором.

- Мені давно так не було добре.

Я відчув біль. Чоловіки - егоїсти. До мене був той, хто робив їй добре? Чоловік? Хтось до нього чи після нього? Не має значення. Сьогодні вона - моя. Завтра у неї буде хтось інший. Чи скаже вона йому: "Мені давно так не було добре"?

Автобус переповнений. Чомусь сьогодні я згадав про неї. Минуло сімнадцять років. Ми розлучились. Я одружився. В мене син і донька. Завтра мені сорок. Дівчата заглядаються. Але вони не пахнуть халвою.

Запах халви в автобусі. Я виразно чую його. Боюсь повернути голову. Лунає мобільний телефон у жінки, яка щойно увійшла до автобусу і пахне халвою. Та сама мелодія, що й тоді, коли ми займалися коханням. Але голос... Голос не той.

Я спокійно дивлюсь на незнайомку. Чимось подібна на моє кохання.

Дзвінок із минулого на моє сорокаріччя?

Виходжу. Жінка із запахом халви і тією ж мелодією на мобільному телефоні уважно дивиться на мене. Кого я їй нагадав?

25 вересня 2018 року

ОСТАННІЙ

... Я був останнім, кого він бачив у своєму житті...

Життя було до мене несправедливим. Коли стукнуло сорок п'ять, я втратив дружину. Рак зжер її за півроку. Софію я не кохав. У мене викликали ненависть її страждання. Еге ж, я жахливий чоловік. Софія постійно твердила це мені всі майже двадцять років нашого подружнього життя.

Донька вдалася в неї. Вісімнадцятирічною вискочила заміж, а через три місяці розлучилася. Фантастика! Зять мені не сподобався з першої ж зустрічі з ним. Я сказав про це доньці. Вона випалила: "Мені з ним жити!". Ага, пожила.

Звісно, у смерті матері вона звинуватила мене. З таким же успіхом я міг би закинути це на її адресу. Так, я гуляв, міняв коханок, але Софію доконало розлучення доньки.

Нині, напередодні свого п'ятдесятиліття, я залишився нікому не потрібним. Важко усвідомлювати, що тебе ніхто не кохає. Жінки були лише для розваг. Жодній із них я не зміг зазирнути в душу. А моя їм теж не була потрібна.

Я їхав у автобусі на роботу. Задумався про щось своє. Тобто ні про що.

Водій різко загальмував. Я ледве втримався на ногах.

- Тобі б дрова возити! - вилаявся хтось на адресу водія.

Хлопчина вискочив із кабіни і відтяг за ноги на узбіччя пса, якого щойно збив. Це був маленький чорний песик. Він ще жив.

Я дивився на нього. Він дивився на мене. Я нічого не бачив. Він бачив світ, який так несподівано втікав від нього.

Я би хотів померти так само швидко, як цей песик, а не мучитись, як Софія. Але в кожного своє щастя.

Коли ми рушили, песик вже не дихав.

... Я був останнім, кого він бачив у своєму житті...

26 вересня 2018 року

НІЧНА БІБЛІОТЕКА

Звісно, ідея створення нічної бібліотеки належала мені. Я й втілював усе в життя. Орендував приміщення в центрі. Син зробив мені книжкові шафи.

- Тату, тобі це потрібно? - запитав.

- Так, - відповів я.

Йому цього було достатньо.

Книжки зніс з домашньої бібліотеки. Цьому зраділа дружина.

- Хоч менше пилуки буде, - сказала.

Нормальні люди вночі сплять. Але хто сказав, що нормальними є ті, які читають книжки?

Першої ночі в моїй бібліотеці нікого не було, хоча напередодні газета опублікувала повідомлення про це. Я чесно досидів до шостої ранку, перечитуючи Белля, і пішов додому.

- Не маєш куди витратити грошей, - сказала дружина. Вона мала на увазі платню за оренду приміщення.

Наступної ночі прийшло подружжя С. Я знав їх. Йому було вже за п'ятдесят. Він працював інженером на нашому хімзаводі. Загинув років двадцять тому. Стався вибух у лабораторії. Взагалі-то дружина була молодшою від нього, але зараз виглядала набагато старшою. Інженера зацікавив Павло Загребельний, вона працювала вчителькою і перечитувала Макаренка.

Посиділи десь до години другої ночі й пішли, не перемовившись зі мною жодним словом. Я не образився. Все-таки різні світи. До того ж, я не люблю першим розпочинати розмову.

Вже над ранок завітав колишній прокурор міста. Навряд чи хтось здогадується, що він раніше працював у цій грізній структурі. Його цікавили детективи. Я їх не люблю, тому ні вдома, ні в нічній бібліотеці цієї макулатури не було.

Старий прокурор похнюплено обдивився полиці, не знайшов потрібного і пішов. До речі, я й досі не знаю, він живий чи помер.

Газетне оголошення про нічну бібліотеку не дало бажаних результатів. Чи то люди газет не читають, чи не звернули увагу на надруковане дрібним шрифтом, чи їх не зацікавила така чудасія, як нічна бібліотека. Вони і вдень книжок не читають, не те що вночі.

Але безпроводне радіо працює швидше й якісніше, ніж газетні оголошення. Доволі скоро моя нічна бібліотека стала місцем зустрічі багатьох людей – як мертвих, так і живих. Мертві здебільшого мовчали, бо вже й так наговорились за життя. Живі ж у їхніх очах виглядали смішними. З того світу краще розумієш, хто має клепку в голові, а в кого вона відсутня.

З часом від читання книжок перейшли до дискусій. Не обов'язково говорили про прочитане. Тем, які хвилювали кожного, вистачало.

До нас стали приїжджати люди із інших міст. А потім завітав один український письменник, прізвище якого настільки відоме, що не хочу про нього згадувати.

Звичайно, я хотів запросити до розмови Генріха Белля, але на той час він був у іншій галактиці й на всі телефонні дзвінки операторка байдужим голосом відповідала: "Абонент знаходиться поза зоною досяжності".

Я знав, що рано чи пізно це мало закінчитись, і коли я прокинувся, зрозумів, що мої фантазії органічно вплелись у сон.

Того ж дня в газеті я прочитав, що в місті відчинила свої двері нічна бібліотека. Вона знаходилась у тому ж приміщенні, що я винаймав уві сні. Зустріч з Генріхом Беллем була запланована на завтра о третій ночі.

27 вересня 2018 року

БОГИНЯ ВЛАДИ

Сімнадцятого січня заборонили поезію, а вже наступного дня зник Степан Васильович.

Влада ніколи не жартує з тими, хто голосує за неї. Завжди існує потенційна загроза, що її у будь-який момент можуть скинути. Тому життя занадто серйозна штука, щоби ним можна було легковажити.

Звісно, ніхто не побіг в органи повідомити про зникнення Степана Васильовича. Всі знали, що його було за що видалити із суспільства. Ще звечора він горланив: "Це диктатура! Вони дурні! Хіба можна заборонити поезію?". А зранку сусіди побачили опечатані двері поета з характерною наліпкою, на якій була зображена богиня влади. Ніхто не знав, як її звати, але всі поштиво називали богинею влади.

В президентському указі про заборону поезії нічого не було сказано про пісні. Але здогадливий люд справедливо усвідомлював, що коли нема поезії, то не можна співати пісень.

У перші дні багато хто вдавався до хитрощів, пропонуючи замість поезії римовану прозу, проте цербери правосуддя не дрімали, висмикуючи з вулиць і будинків тих, хто так жорстоко хотів пожартувати з владою.

Без віршів і пісень життя мало чим змінилося, хоча й не було вже таким веселим і барвистим.

А одного ранку позникали всі печатки із зображенням богині влади. Казали, що тепер у головному палаці країни засідають молоді прогресивні люди. Найперше вони відмінили указ про заборону поезії. Ніхто вже не опечатував дверей. Проте й поезія не відродилась. З'ясувалося, що коли нема поетів, то й поезія не народжується.

Через деякий час був оголошений конкурс на нову печатку із зображенням богині влади.

21 листопада 2018 року

ТРИНАДЦЯТА КВАРТИРА

Сусіди із тринадцятої квартири вибиралися поспіхом, ніби передчували важкі часи, що мали настати. Це вже трохи пізніше він зрозумів їхню прозорливість і передбачуваність, а тоді дивувався непосидючості й нікчемності шукати кращого від того, що є. Принаймні для нього життя видавалося перспективним і веселим, яке хоч і таїло в собі невідоме, але це лише пробуджувало цікавість.

- Ви ж там за мамою моєю трішки подивіться, - казав сусід винувато, ніби його впіймали на чомусь непристойному, а він тепер мусить виправдовуватися, що вийшло як вийшло, але він нічого поганого не зробив.

Мамі було вже під сімдесят, але старенька ще трималася. Вмовляння сина виїхати з ними на неї не діяли. Вона вже змучувалася повторювати, що народилася тут і хоче тут померти, а тому просто мовчала, коли знову заходила розмова про це.

Невістка, яка так і не змогла знайти спільної мови зі свекрухою, хоча в цій нещасливій - тринадцятій - квартирі вже жили разом більше десяти років, для годиться теж казала їхати з ними, але було видно навіть неозброєним оком, що хоче спекатися старої й зажити нарешті таким життям, на яке заслуговує. Про це вголос ніхто не казав, але ж їй здавалося, що лише її звинувачують в тому, що у них нема дітей, і вже, мабуть, не буде, хіба би всиновили, проти чого вона категорично виступала, хоча чоловік був ніби не проти. Але у своїй невагітності невістка насамперед звинувачувала свекруху, бо як тут завагітнієш, коли по всій квартирі відчуваєш її важкий дух. І байдуже, що лікарі кажуть про її неплідність, вона знала і була переконана в тому, що

якби не свекруха, то вже давно би мала з чоловіком дітей.

Коли вони від'їхали, непевно сказавши, що, мабуть, оселяться в Харкові, ніби боялися повідомити свою точну адресу місцеперебування, він з жалем подумав про молоду сусідку, доступ до тіла якої йому був відрізаний остаточно. Він і не мав цього доступу, але, здається, все йшло в потрібному руслі, на взаємну згоду двох, і лише цей скороспілий від'їзд зруйнував непевну хтивість між ними.

До дружини він давно охолонув, хоча коли одружувались, у них було взаємне кохання. Як молодому спеціалістові йому після муки у відомчому гуртожитку, де все було спільним, навіть, здавалося, доступні жінки, виділили двокімнатну квартиру в хрущовці. Тоді йому це здавалося щастям у квадраті, як любив повторювати друг дитинства, який залишився в селі й не захотів їхати до Донецька здобувати вищу освіту, хоча мав кращі й якісніші за нього знання. Ще б пак! Той влаштувався на завод відразу після закінчення вишу, в армію не взяли, відбив у залицяльників красиву дружину, яка народила йому сина, а тепер ще й квартира. Це було щастя навіть не у квадраті, а в кубі, якщо не більше.

Але роки минали якось дуже швидко, що він й озирнутися не встиг, коли відсвяткував сорокаріччя, і від щастя мало що залишилося, якщо взагалі можна було говорити, що воно є. Думав зробити на роботі кар'єру, але його обскакали хитріші й наполегливіші. З квартирою – новою, трикімнатною, в будинку з покращеним плануванням, як казали, – теж нічого не вигоріло, бо її дали такому ж інженерчику, як він, але в того було двоє дітей і дружина ходила вагітною, а він зупинився на одному, і це було їхнє спільне рішення.

І тепер у нього, здається, залишилось єдине – чорна заздрість до сусідів, у яких було три кімнати. Вона підсилилася після їхнього від'їзду, бо там залишалася стара, одна на три кімнати, а він з дружиною і сином, який вимахав мало не до стелі, мусив тулитись у двох. Звісно, він нікому в цьому не зізнавався, але це гнітило його, не давало спати, а на роботі виводило із себе, і ніхто не міг здогадатись, чому колись тихий і непримітний чоловічок кидається на людей. Мабуть, дружина "не дає", хіхікали в курилці, бо на інших жінок він не задивляється. Або захворів. Втім, гадали, що це могло бути сплавом двох причин.

І навіть коли події закрутилися-завертілися з космічною швидкістю, отой жаль на трикімнатну квартиру сусідів не минав. Здавалося, його не доймали ні мітинги, ні референдум, ні бахкання гармат, ні озброєні люди на вулицях Донецька. Навіть чеченці, яких він одного разу побачив і які гел'готіли по-своєму, не здивували його, ніби він очікував на приліт інакшопланетян, і тому в порівнянні з цим все було мізерним і нікчемним.

Він задовго до цих подій перейшов на російську, хоча в його виконанні вона була дивною навіть на тлі тих, хто розмовляв цією мовою з характерною донбаською особливістю, і з нього підсміювались, але він цього не помічав, а коли все рідше й рідше бував у селі, то відчував себе не від світу цього, бо хотів – не хотів, а мусив розмовляти українською, а як нею розмовляти, коли вже мислиш російською. Потім відпала

потреба їздити до села, бо батьки повмирали, а в хаті залишилася молодша сестра, з якою в нього не було нормальних стосунків ще з дитинства, бо казали, що мама нагуляла її з іншим, а потім з чоловіком сестри, особливо з чоловіком сестри, вічним українським патріотом, який працював учителем української мови та літератури. І коли ця потреба відпала, він ніби вдруге народився на світ Божий.

Сусідка із тринадцятої квартири до пенсії теж працювала вчителькою української мови та літератури. Він не пам'ятав, щоби вона колись розмовляла російською. І навіть коли часи змінились, не захотіла переходити. І навіть коли стало відомо, що її син і невістка працюють у якійсь патріотичній волонтерській організації в Києві, вперто розмовляла українською, ніби кидала виклик усім, хто ще жив на планеті Земля. Дивно, але її ніхто не чіпав, і вона сама не зачіпалася. Сусіди оминали її, щоби їх не запідозрили в симпатії до українського, хоча чимало з них були із села, і українцями були, і українська була їхньою рідною мовою. Тепер причаїлись, піддаючись зомбуванню з російського телящика, і все далі віддаляючись від українства. Втім, якби те українство зараз з'явилося у Донецьку, а їхньому життю нічого не загрожувало і, бажано, щоби ніхто не згадував їхнього дотеперішнього боягузтва, вони би без тіні сумніву призналися до українства, розчинились би в ньому, ніби ніколи й не зраджували йому, хоч і вимушено, і совість би їх не гризла.

Він і сам не міг би зараз сказати, коли до його бідної голівоньки завітала грішна думка, що стару сусідку треба вбити, а самому заволодіти її квартирою. Але визрівала ця думка давненько і поволеньки, а події навколо нього не давали їй вмерти. Захоплення квартир стало звичним. Здається, господарі вийшли в магазин купити хліба, а в їхній квартирі вже хтось оселився. Це так сумно між собою жартували люди, але було в цьому щось трагічне, бо завжди знаходилися такі, хто достеменно знав про відсутніх, і що не в магазин вони пішли, а виїхали нібито за пенсією в Україну, але вже точно назад не повернуться, або їх забрали до підвалу приміщення колишнього СБУ, бо щось не те сказали, чи на них брехливо донесли, а звідти можна повернутися лише тоді, коли рак на горі свисне. Чи чули ви, щоби рак колись свистів – на горі чи хоча би під нею?

І ця думка позбутися старої настільки заволоділа ним, що він уже не вважав її грішною, бо можна, звісно, розмірковувати про справедливість на небі, але ж має вона бути і на землі, бо в труну покладуть, а ти так і не дочекаєшся її. Найважче було придумати спосіб, як умертвити стару, бо тут у нього взагалі не було варіантів. Міг, звичайно, підсипати якоїсь труйки сусідці, бо дружина деколи щось готувала їй їсти, але тоді у смерті старої могли звинуватити її, а він цього не хотів, і навіть задихав радісніше, що не така він, з'ясовується, вже й остання сволота.

Він став ходити до старої, і це було дивно з його боку, бо раніше, ще коли сусіди не втекли до Києва, прорахувавши те, що могло відбутись і таки відбулось у Донецьку, не дуже балував їх своїми візитами, і стара, здавалося, підозріло дивилася на нього, а потім – нічого, звикла, ходить, то й нехай собі ходить, а чи просто збайдужіла до всього. А він і не говорив нічого особливого, скаже декілька слів, вона відповість, а то й

промовчить, вдаючи, що не почула, він посидить трохи і йде додому. Чого приходив? Лихий його знає. Лихий і знав. Чоловік ніби винюхував у просторі й часі, які сконцентрувались в щось єдине в цій трикімнатній квартирі, що ж це таке треба зробити, щоби відправити стару на той світ?

І таки, мабуть, до чогось додумався, бо прийшла йому до бідної голівоньки проста і незворушна думка, як позбутися старої. А просто взяти подушку з-під її голови, сісти на неї й спокійно чекати, коли сусідка перестане дихати. Він навіть усміхнувся до себе, що така геніальна думка ніяк раніше не могла народитись у ньому. Геніальна і проста. Проста, як борщ. Він, здається, навіть мугикав щось собі під ніс, чого з ним давненько не траплялось, й повернувся до себе, колишнього, лише тоді, коли дружина підозріло глянула на нього, думаючи, що чоловічок завів собі коханку. Вона почала думати про це, здається, вже наступного дня після їхнього весілля, і це гризло її упродовж багатьох років, вбиваючи кохання й остаточно вбивши його своїми ревностями.

Здається, сам Бог відвернувся від нього, зрозумівши, що не зупинить цього чоловічка, нехай сам падає до пекла, бо є більш важливі справи, коли можна врятувати інших людей. Стара вже не з'являлась на подвір'ї, цілими днями лежала, не хотіла ні з ким ні про що говорити, і лише одного разу в неї вирвалося, що син зрадив її, кинувши напризволяще. Дружина казала йому, що сусідка, мабуть, скоро вмере, і було би добре, якби вони переселилися до її квартири. Він змовчав, відвів погляд, ніби ця крамольна думка ніколи не навідувалася до його бідної голівоньки, а дружина вкотре подумала, що мізерний і нікчемний у неї чоловічок, а всі проблеми вона повинна розв'язувати сама.

У нього й серце особливо не билось, коли він надумав цього вечора здійснити свій намір. Скільки разів наяву бачив, як він це робить. Кожний рух в уяві своїй довів до автоматизму, і коли дружина дивилась чергову серію якогось детективу, а син, як це було зазвичай о цій порі, гуляв надворі, він пішов до сусідки. Вона вже давно залишила їм ключі, щоби вони могли заходити до неї коли їм заманеться, ніби змиралася з долею і не чекала від життя нічого доброго.

Коли він тихо, мов злодій, зайшов до сусідчиної квартири й побачив стару на ліжку, йому здалося, що вона заснула. Тим легше було зробити те, що він задумав. Двері замкнув на ключ, щоби хтось випадково не завадив йому. Але щось гнітило чоловічка. Це не був страх, який мав би навідатися до нього перед тим, як він хотів убити стару. Придивившись до неї, він побачив, що груди і живіт у неї не рухаються. Він відразу зрозумів, що сусідка вмерла, але ще довго не хотів у цьому зізнатися самому собі. Сидів біля її ліжка, дивився у вікно, але, здається, нічого не бачив. Ніби зі смертю старої зупинився час, принаймні тут, у тринадцятій квартирі. Всередину до нього залетіли байдужість і явно неземний спокій.

Він не відразу зрозумів, що хтось дзвонить, а потім стукає у двері, а коли відчинив їх, побачив дружину. Та щось голосно казала, але він не чув, бо в тому часо-вимірі, в якому він зараз знаходився, звуку не було.

У подальші дні він перебував ніби в невагомості. Ходив на роботу, щось їв, але

життя більше його не цікавило. Він навіть Богу не подякував за те, що стара вмерла сама і не довелося її вбивати. Дружина все робила сама, махнувши на нього рукою. Втім, з її клопотів нічого не вийшло, бо в квартирі сусідки заселилися троє військових із Росії. Виходило, що кожному випало по кімнаті. Чоловіки часто влаштовували гучні забави, запрошуючи його й дружину, а потім він перестав ходити до них, і дружина з'являлася вдома вночі, а то й під ранок, і від неї пахло коньяком і ще чимось неземним, що вона нарешті знайшла на свою втіху.

13 березня 2019 року

НАДІЙЧИНЕ ЩАСТЯ

Коли Надійка перестала мене кохати, то сказала: "Давай залишимося друзями".

Чоловікові і жінці легко бути друзями, коли вони не кохають одне одного, а я продовжував кохати.

Десь через півроку після цього Надійка зателефонувала мені й повідомила, що зізналася в коханні одному чоловікові. Добре, що зателефонувала, бо якби наша розмова відбулася віч-на-віч, Надійка б зрозуміла, що ми не друзі.

Я тримався, як міг. Намагаючись бути байдужим, запитав:

- І хто ж це?

- Я його не знаю.

З'ясувалося, що вона познайомилася з ним в Інтернеті, але назвати його ім'я і прізвище не захотіла.

- А він хоч тебе кохає? - запитав я.

- Яке це має значення? - широко здивувалася Надійка.

Марно я намагався дізнатися в Надійки, хто ж цей чоловік. На Фейсбуці в неї понад шістсот друзів, половина з них - чоловіки. Я називав їй то одне, то інше прізвище, а вона лише сміялась. Нарешті Надійка сказала, що того чоловіка серед її друзів на Фейсбуці нема - і я заспокоївся. Вони листувались електронною поштою - і Надійка була щасливою.

Коли я запитав, чи вони зустрінуться, Надійка спохмурніла:

- Хто захоче їхати за тисячу кілометрів.

Місяців через три Надійка сказала, що в того чоловіка є коханка. А ще через півроку зізналась, що охолола до нього.

Через деякий час у Надійки з'явився коханець - не в Інтернеті, а наяву. Мої допити, хто ж це, теж нічого не дали.

- Ми ж друзі, - намагався я переконати її.

- І друзям не все розповідаєш, - відповіла вона.

Потім із заробітків приїхав її чоловік. Надійка сказала, що кинула коханця.

Цього року її син пішов до першого класу.

Я хочу, щоби Надійка знову закохалася в мене, але розумію, що це неможливо. Ми ж друзі. Хоча, якщо навіть хтось один кохає, а інший - ні, вони друзями стати не можуть.

Я знаю Надійку. Вона постійно закохується. Надійка каже, що в неї таке щастя -

закохуватись. А в мене інше щастя – безнадійно кохати її.

13 березня 2019 року

ПОВЕРНЕННЯ ДО СМЕРТІ

День десятого липня дві тисячі шістдесятого року назавжди увійшов в історію людства: вчені зробили людину безсмертною. Все було до геніального просто: упродовж доби після народження дитини в її тіло вприскували спеціальну рідину, яка вбивала ген C5D10X18, який відповідав за смерть організму. Без цього смертоносного гену людина отримувала путівку у вічне життя.

Це геніальне відкриття, яке мало змінити долю людства, сталося через неповних чотири роки, відколи був знищений останній ядерний заряд. Це був час, коли не стало кордонів між державами. Левову частку коштів, які йшли на війни, скерували науковцям. Ось вони й знайшли шлях до безсмертя людини.

Проблема полягала в тому, що вбити ген смерті можна було лише впродовж доби після народження дитини. Іншими словами, ті, хто був старшим бодай на добу після цього відкриття, залишалися смертними й з боєм у серці визнавали, що народилися зарано.

Минуло ще сто три роки після геніального відкриття, коли помер останній смертний на планеті Земля. Інші, ще живі, знаходились у поселеннях на далеких планетах, проте їхні дні теж були полічені.

Але ще задовго до кончини останнього смертного на планеті Земля лунали голоси за відміну безсмертя. Мотиви були різноманітні. Найбільш поширений той, що планета переселена людьми. Справді, прогнати п'ятнадцять мільярдів чоловік було важкувато, хоча нові технології дозволяли добувати їжу із повітря. Скупченість людей не призводила ні до чого доброго, породжувала агресивність. Не розв'язувало проблему й переселення на інші планети. Мова ж не йшла про мільярди переселенців, у яких не було проблем зі здоров'ям, а лише про тисячі відчайдушів, яким життя на планеті Земля видавалося нудним.

Найбільшими противниками безсмертя від самого початку були церковники. Втім, значна частина з них дозволила лікарям вбити ген смерті своїм дітям і внукам, але це була глибока таємниця для непосвячених. Основний аргумент тих, хто вірив у Бога, або вдавав, що вірить, зводився до того, що людина смертна, а тому не треба втручатись у Боже провидіння.

Як би там не було, але все частіше лунали голоси авторитетних на планеті Земля людей, що безсмертя – це план Лихого знищити життя. Філософські школи, які виникли замість Інтернету, сколихували людство суперечками, але число прихильників безсмертя було стабільно високим, що не дозволяло відмінити його.

І лише приліт інакшепланетян, стурбованих тим, що відбувається на планеті Земля, змусив глянути на проблему безсмертя з іншого боку. Але це вже інша історія.

27 березня 2019 року

КОХАНКА МОГО СИНА

Про те, що в мого сина є коханка, я дізнався випадково. Це була справді гарна

жінка. Вона хтиво дивилася на мене, ніби запитувала: "Ну що, старий, хочеш зі мною зайнятися коханням?".

Усі слова, що народилися в мені напередодні, вилетіли із голови. Я хотів шляхетно пояснити коханці мого сина, що в нього дружина і діти, і не треба руйнувати їхню сім'ю. У мене теж були коханки, але жодного разу не виникала потреба, щоби я заради котроїсь із них ішов від дружини.

Коханка мого сина взяла ініціативу в свої руки:

- Вашому сину буде краще зі мною, ніж з дружиною.

- У вас є донька від першого шлюбу, - викинув я свій козир.

Здається, вона була здивована, що я це знаю:

- Вони знайшли між собою спільну мову.

Ми помовчали.

Я нормально ставився до невістки, хоча вважав, що не така дружина потрібна моему синові. Але ж двоє дітей! Як їм жити без батька?

Коханка мого сина замовила нам ще по п'ятдесят грамів коньяку.

Коли я йшов додому, мені зателефонував син:

- Тату, не переживай, я залишаюсь у сім'ї.

Нам часто не вдається зробити задумане. Те, чого ми хочемо, стається попри нашу волю.

Тієї ночі, коли я вмер, мені наснилася коханка мого сина.

22 квітня 2019 року

УСМІШКА БОГА

В автобусі Вірі Богданівні стало погано. Ще зранку віддавало зліва у спині, але подумала, що це на зміну погоди. Вчора світило сонечко, а вночі полив густий дощ.

Люди їхали на базар. Автобус був переповнений. Молодички нависали над Вірою Богданівною, ніби всмоктували у себе простір і час. Не вистачало повітря. Думала, доїде до доньки, а там у неї оклигається, але серце немилосердно стиснуло лещатами. Вийшла на першій же зупинці, не тямлячи, де знаходиться. Кинула таблетку під язик. Сиділа на лавці із заплющеними очима й молилась про себе.

Дощ ущух. Небо проясніло. Повівав свіжий вітерець.

Віра Богданівна розплющила очі. Серце не боліло, лише трохи нило.

Мимоволі звела очі до неба - і побачила Бога, молодого, майже юнака, без бороди. Ні, спочатку - Його усмішку, щиру, трохи сумну, співчутливу. Така рідна і близька. У чоловіка, сина й доньки, покійних батьків, родичів, сусідів, знайомих - ні в кого такої усмішки не було.

Віра Богданівна змахнула порошок з вії - і Бог зник. Вона вертіла головою туди-сюди, вимащуючи поглядом кожний клаптик неба, - але Бога ніде не було.

Серце вже не нило. В голові проясніло. Щира усмішка з'явилась у Віри Богданівни на обличчі. Якби хтось побачив її в цю мить, сказав би, що в неї божественна усмішка. Але нікого поруч не було.

Зателефонувала донька:

- Мамо, ти де?

- Зараз буду.

Підійшов автобус. Майже порожній. Щира усмішка не сходила з обличчя Віри Богданівни - трохи сумна і співчутлива.

Донька глянула на неї й зауважила:

- Ти якась незвична сьогодні. Щось сталося?

Звісно, сталося. Віра Богданівна побачила Бога. Його щира усмішка передалась їй. Але про це не треба нікому казати. Кожний має побачити Бога сам. І Його усмішку теж.

26 квітня 2019 року

МУТНИЙ

Це вже потім, коли я бачив людей після психушки, згадав, що такий же погляд був у Мутного. Дивиться у твій бік, але крізь тебе, ніби боїться, що ти його зараз уб'єш.

У ті перші дні ми ще не звикли до смертей. Це вже потім ставилися до цього філософськи, розуміючи, що будь-хто, в тім числі й ти сам, міг бути на місці вбитого.

Мутний був біля мене, коли вбили Генерала. Куля снайпера вцілила йому межі очі. Я розумів, що рятувати Генерала вже нема сенсу, тому відвів погляд. Не пам'ятаю, що тоді діялося всередині мене, але паніки чи страху точно не було, ніби усім попереднім життям я був готовий до цього.

Почулося виття, і я не відразу зрозумів, що це виє Мутний. Ніби пес, якого смертельно образили, а він безсилий що-небудь зробити своєму кривднику.

Мутний втиснувся в землю, ніби хотів провалитися крізь неї. Мабуть, я послав його на три веселі букви, бо тіло Генерала ми занесли в підвал школи уже разом. Над нами бухкало. Здавалося, приміщення зараз завалиться - і братська могила нам забезпечена.

Тіло Генерала лежало в кутку. Хтось дбайливо прикрив його обличчя шматкою.

Крім мене і Мутного, в підвалі було ще сімнадцятеро бійців. Усі мовчали. Це був наш перший двоохотий.

Загудів басом командир.

- Якщо ми тут сидітимемо, прийдуть і закидають нас гранатами, як псів, - сказав Щирий.

У нього й прізвище таке було - Щирий. Сам десь недалеко звідси, з Донеччини, але говорив літературною українською, старанно добираючи слова.

Наказу ще не було, але Матрос і я піднялись. За нами - ще декілька бійців. Поволі вставали й інші. Залишився сидіти лише Мутний.

Щирий глянув на мене. Я зрозумів:

- Мутний, - покликав я.

Чому всі вважають, що маю вплив на Мутного? Це не так. Просто він завжди був поруч і робив те, що я йому казав. Є люди-командири, а є люди-виконавці. Ось Мутний належав до виконавців.

Уже з хвилину надворі нічого не вибухало. Це була вірна ознака того, що зараз сепари з'являться на подвір'ї школи. Звісно, шукатимуть нас насамперед у підвалі. Ми

станемо для них живою мішенню. А тут, коли дорога кожна секунда, Мутний телиться.

- Мутний! - ще раз покликав я його голосніше.

Він ніби заціпенів, дивлячись собі під ноги, але вже не вив.

Щирий махнув рукою, і ми пішли по сходах, вибираючись на волю. Мутний залишився з Генералом.

Наша з'ява на світ Божий була вчасною. Сепари заходили на шкільне подвір'я і не сподівалися нас побачити.

Декількох ми поклали відразу. Інші спочатку залягли, відстрілюючись, а потім відповзли за ворота. Ми вже не могли так відверто стріляти, бо по нас гатили із сусіднього приміщення. Там були шкільні майстерні.

Щирий наказав розбігтися по першому поверху, щоби ніхто не міг зайти з тилу і застати нас зненацька.

Стрілянина несподівано вщухла. Те, що сепари не стріляють під час обідньої перерви, ми вже знали. Надивилися радянських фільмів про німців, качка би їх копнула! Але тут було інше. Мабуть, вони розуміли, що мають мало сил, щоби взяти школу штурмом. Та й саме приміщення зі стратегічної точки зору не було значимим. Воно стояло далеко від дороги, що вела до міста. Можна було залишити декілька сепарів спостерігати за нами, щоб ми не висовувались. Мабуть, вони так і зробили, а основна група пішла в напрямку до міста. Ми зрозуміли, що нас мали зачистити пізніше.

І тут усі побачили Мутного. Він посміхався. Це була посмішка людини, яку поховали, але їй неймовірним чином вдалося вибратись із могили. Всі завмерли на місці, ніби відчуваючи, що основна загроза зараз іде не від сепарів, а від Мутного.

Він обвів нас поглядом, який свідчив про його неземну перевагу над нами. Мовляв, я знаю те, про що ви навіть не здогадуєтесь.

- Ну що, пацани, кинули нас наші командири?

Взагалі-то Мутний був маломовним, а тут мало не до кожного слова додавав татаро-монгольський мат. Він викрикував слова у порожнечу, бо явно не бачив нас. Усе зводилося до того, що ми всі тут загинемо, а він зробив велику дурницю, що пішов на цю війну.

Я відчував, що його слова магічно діють на хлопців. Мабуть, у тій ситуації вони думали так, як Мутний, але не висловлювали цього. Не знаю, що могло би статися за мить. Пішли би здаватися до сепарів?

Я не відразу зрозумів, чому замовк Мутний, аж поки не побачив, що Щирий навів на нього автомат. Погляд Щирого не віщував нічого доброго.

Я підскочив до Мутного, обійняв його за плечі, мов дівчину, і повів по коридору від гріха подалі. Щось йому, мабуть, казав, але вже цього не пам'ятаю.

Сепарів навколо не було, і ми не розуміли, що відбувається. Відсутність зв'язку з командуванням найбільше хвилювала Щирого. Він виконував попередній наказ утримувати школу до останнього, але тепер це було безглуздо, бо нас ніхто не атакував.

Я намагався триматися поближче до Мутного. Той, здається, заспокоївся. В бік

Щирого він не дивився. Ні з ким не розмовляв.

Вночі могли бути сюрпризи від сепарів, ми були зосереджені, кожний думав про своє.

З самого ранку, щойно зійшло сонце, на подвір'ї школи загуркотів волонтерський бусик. Я впізнав його за характерним звуком двигуна. Це Роман Іванович із Харківщини підбирав убитих і поранених. Він працював сільським учителем, але з початком війни поїхав на фронт. Думав, що відвезе продукти хлопцям і повернеться додому, але залишився, бо транспорту як такого в ті дні було мало. Роман Іванович сказав, що дорога, яка веде від міста, вільна, так що він зможе доставити наших хлопців за призначенням.

Ми завантажили Генерала, допомогли зайти в бусик ще двом пораненим бійцям.

- Мутний, поїдеш з ними для супроводу! - крикнув Щирий і відвернувся.

Я відразу зрозумів, цю геніальну розв'язку, яка прийшла до командирової голови, і підштовхнув Мутного. Мені здалося, що той з відчуттям провини дивиться на нас, але до машини пішов. Я бачив, що Щирий щось каже Романові Івановичу.

Потім я запитав у Щирого, чи пристрелив би він тоді Мутного? "Не знаю", - відповів командир. - "А що ти сказав Романові Івановичу?" - "Хай передасть Мутному, щоби він більше сюди не повертався".

Про нас таки згадали в обідню пору. Ми вишикувались і пішли в напрямку міста. Вбитих сепарів поклали під шкільними воротами і прикрили порожніми мішками.

Більше Мутного я в своєму житті не бачив.

14 липня 2019 року

СЕРГІЇВНА

Відчувалося, що в цій п'ятиповерховій хрущовці на околиці міста Сергіївна є старшою. Ніхто, звісно, її на цю посаду не обирав. Вона сама всім керувала на свій розсуд. Втім, команд як таких з її вуст не вилітало, але мешканці, які не встигли, не змогли чи не захотіли втекти, просто, без заперечень, робили те, що вона казала.

Я ніколи не вмів точно чи хоча би приблизно визначати вік жінок, через що інколи потрапляв у комічні, а то й трагічні ситуації. Якось навіть мама моєї майбутньої дружини видалася мені її молодшою сестрою. Ольга образилася не на жарт, а Василю Петрівні було приємно. Щоправда, жодного разу я так і не наважився назвати її мамою.

Сергіївні, як на мене, було вже десь під шістдесят. Це була квадратова баба з великими цицьками, брежнєвськими, хто пам'ятає, кудлатими бровами і помітними вусиками над верхньою губою. Але погляд у неї, хоч і суворий, видавався мені добрим, і це не відлякувало від її грізної і в чомусь карикатурної фігури. Пізніше я зрозумів, що дядя Ваня, мізерний і нікудишній мужчинка, доводився їй чоловіком, але завжди на безпечній відстані тримався від важкої руки дружини і так само з пошаною, як й інші, називав її Сергіївною.

Вже другу добу ми знаходились у цьому будинку. Рації були розряджені, і жодної команди нам не поступало. Мене не цікавило вище командування, до якого ні в кого з нас не було жодної поваги, але поведінка Прапора напружувала. Я думав, що це у нього

позивний, як у мене Дід, але з'ясувалося, що він жив з таким прізвиськом. І прапорщиком в армії не був, як припускали інші, а працював учителем, здається, історії. Втім, командирів не вибирають. Ми всі пройшли випробування боями, і в останньому Прапор змінив убитого Батью. Славний був чоловік, справді по-батьківськи ставився до нас. Зараз мені не подобалася розгубленість Прапора. В боях він був відважним, навіть відчайдушним. Інколи мені здавалося, що спеціально лізе під кулі, ніби життя йому набридло. Насправді це було не так. Прапор мав заледве тридцятку, але вже був досвідченим бійцем, ніби все його попереднє життя стало підготовкою до війни. Тепер, заднім числом, я усвідомлюю, що він з точністю шахіста вираховував кожний свій наступний крок, навіть з поправками на несподіванки, які трапляються під час війни і лізуть на нас звідусіль, але при цьому ніколи не ховався за спинами бойових побратимів, а якщо й брав ініціативу на себе, то був упевнений, що його підтримають, прикриють і не підведуть. Кажуть, що в перший же мирний день, коли Прапор повернувся в рідне село, він загинув у автомобільній катастрофі. Коли ми дізналися про це, то лише розводили руками: як же так? А тепер я маю пояснення буцімто цієї випадковості, хоча нічого випадкового в цьому світі не буває, бо сам неодноразово переконувався. На війні Прапор завжди був зосереджений, навіть коли спав, інтуїтивно, мабуть, відчував небезпеку. А вдома розслабився, може, напився зі щастя, втратив відчуття реальності. Не знаю, бо жодних подробиць його загибелі ми не мали, просто донеслася звістка, що Прапора більше нема, а насправді, може, хтось на нього наїхав. У нас же, кажуть, в автомобільних катастрофах гине більше щодня, ніж на війні, хоча ще який день взяти.

Прапор був розгублений, бо ніколи не потрапляв у подібні ситуації. В бою було простіше, рішення, здавалося, народжувалися самі по собі, а тут мусив чекати команди не знати від кого, та ще й чи поступить ця команда. А зриватися з будинку і йти невідомо куди він теж не хотів, бо ж раптом про нас згадають і вважатимуть тоді дезертирами.

З кожною годиною все ближче й ближче було чути мінометні постріли, вслід за чим неодмінно відгавкувалася стрілецька зброя, хоча не було зрозуміло, хто наступає, а хто обороняється.

Прапор віддав наказ Сергіївні, щоби мешканці спустилися в підвал, бо по їхньому будинку можуть вгатити мінами, а не лише стріляти з автоматів, але та не звикла, щоби нею командували, а тому презирливо, не приховуючи цього, дивилася на прапора, хоча нічого йому не казала. Наші хлопці розмовляли як російською, так і українською, але саме українську Сергіївна не сприймала, хоча, за моєю оцінкою, вона колись була з україномовних, приїхала, мабуть, багато років тому до цього містечка із села, тут розмовляли, як вони вважали, російською, ось і вона призвичаїлась. У мене не було сумнівів, що Сергіївна така ж сепаратистка, як усі інші мешканки хрущовки. Ми вже побували у покинутих квартирах і могли зрозуміти, хто чим дихає. В одній знайшли купу георгіївських стрічок, в іншій – плакат з портретом Путіна на тлі російського прапора. Чимось українським навіть і не пахло. А з коротких розмов зрозуміли, що в

усіх бідах і негараздах мешканці будинку звинувачують Україну. Щоправда, потім вони припинили говорити на цю тему. Я думав, що боялися розстрілу на місці, хоча такої думки у жодного з нас, звісно, не було, або ж перестанемо їх підгодовувати зі своїх запасів. Як би там не було, але вже десь через дві години після наказу Прапора Сергіївна з мешканцями таки перемістилася до підвалу, але це виглядало так, що зробили вони це самостійно, без втручання нашого командира.

Хоча нас було небагато, але більшість розмістилася на верхніх поверхах будинку в порожніх квартирах, щоби можна було спостерігати за ситуацією навколо. Особливо боялися, щоби бойовики несподівано не застали нас вночі, тому почергового спостерігали з вікон за всім, що відбувається.

Ніч минула відносно спокійно, якщо не брати до уваги автоматних черг, які лунали зовсім близько. Мабуть, у підвалі й цього не було чути.

Зранку Сергіївна почала обхід порожніх квартир, щоби переконатися, що ми нічого не поцупили. Напередодні вона говорила Прапору, але так, щоб й інші чули, що відсутні мешканці доручили їй наглядати за квартирами і вона не потерпить мародерства. Звісно, це було доволі сміливо з її боку, бо нерви в нас були напружені, хтось міг її якщо й не застрелити за таке нахабство, то хоча б навести автомат в її бік, щоб настрашити. Все-таки ми приперлися на її землю, як вважала Сергіївна, тому з нами не слід було так жартувати. Але, бачить Бог, ми й не думали займатися мародерством, як казала Сергіївна, тим більше, що й Прапор без неї казав нам те ж саме. Скористалися лише сіллю, чаєм, консервацією господарів. Ну, ще шкарпетками, бо світла, води й газу не було, а ми після останнього бою не перевзувалися і не переодягалися днів п'ять. Добре, що мали чималий запас води, але її треба було берегти та ще й ділитися з мешканцями.

І коли Сергіївна завалилася до квартири на п'ятому поверсі, в якій перебував я і ще двоє наших хлопців, то не відразу второпав, що вона хоче. Сергіївна молола, що постіль не прибрана, бо як ми посміли на ній спати, якщо це не наше, що речі розкидані, бо, мабуть, ми щось шукали і вже вкрали, а підлога брудна від наших берців – і ще щось подібне. Хлопці іронічно дивилися на стару пришепелкувату бабу, і з їхніх уст ось-ось, я відчував, мали зірватися десятиповерхові татаро-монгольські мати, присвоєні свого часу "братським" у лапках російським народом, але в квартиру залетіла міна. За якийсь спалах до цього я усвідомив наближення смерті, бо звуку чути не було, він би був, якби міна летіла десь поруч, – і на інтуїтивному рівні штовхнув Сергіївну на підлогу, на бруд з-під наших берців, а сам масою свого важкого тіла, помноженого на вагу бронежилету, впав на неї. Давно серйозні хлопчики не затискували так ніжно тендітних дівчаток. Коли пилюка розвіялась, я прочитав ув очах Сергіївни страх. А ти думала, стара. Це війна. Міна роздовбала пів стіни і через вікно вилетіла у світ широкий. Шпаківня в голові вже не загрожувала Сергіївні.

Зеленого, Олега Зеленюка із Рівненщини, злегка зачепило осколком у ногу, з якої сочилася кров. Сергійко Рудаков, Вовк, із Харківщини, зовсім ще хлопчисько, стояв, притиснувшись до стіни, ніби хотів розчинитись у просторі й часі.

Упродовж якихось десяти хвилин у будинок вцілило ще декілька мін, але, дякувати Богу, ніхто не постраждав.

Я не пам'ятаю, як Сергіївна виповзла з-під мене. Чи, може, я сам просто підвівся. Коли випадково глянув на неї, прочитав у її очах ненависть. Мені не звикати. Ненависть – нормальна платня за врятоване життя.

16 липня 2019 року

КАТЬКА

Ця дівчина була ще тією курвочкою – з багатообіцяючою посмішкою, великими голубими очима і чуттєвими губками. Коли вона дивилася на вас, то здавалося, що її погляд вимацує ваше багатство внизу живота. Відтак у її бідній голівоньці клацав калькулятор, і від кількості часу, витраченого на розмову з вами, залежало, чи зацікавили ви цю дівчину.

Усі звали її Катькою, але вона, коли знайомилась, казала:

– Катерина.

Дівчатам чи молодим жінкам завжди хочеться бути дорослішими, а вже коли ця дорослість досягнута, вони би хотіли повернути втрачені роки. "Катька" в устах інших ніколи не звучало зневажливо, хоча було зрозуміло, що перед вами дівиця легкої поведінки. Ніколи до подібних не можна ставити слово "доступна", бо легкість її поведінки цього не передбачає. Підозрюю, що як Катька легко сходилася з хлопцями, так безтурботно з ними і розлучалася. В цьому, мабуть, не було нічого гріховного, бо її натура вимагала постійно чогось нового. Як знавець жіночих сердець і душ, можу сказати, що кожна особа, яка належить до слабкої половинки, шукає щось таке, яке би її заспокоїло. Тоді вона вгамовується, і навіть якщо не зійшлася з тим чоловіком, це її умиротворяє, а життя, яке залишилося, не видається вже аж таким безнадійним.

Я відчув, що Катька поклала на мене око. Мені від того не було ні холодно, ні гаряче. Не я перший в неї, ні останній. Просто красуня дала зрозуміти, що не проти саме зі мною. Якщо я телитимусь, вона знайде собі іншого. Я телився, але Катька іншого не знаходила. Тобто біля неї випендрювалися наші хлопці, але вона їх жартома відшивала. По-інакшому не можна було, бо людина з автоматом може все витлумачити по-своєму. Катьці ж Бог дав не лише красу, а й розум.

Ми шукали коректувальника. Ця гнида затаїлась у цьому кварталі. Ми щодня могли бачити цього чоловіка, навіть не здогадуючись, що це він посилає сепарам сигнал, куди гатити. Мешканці навколишніх будинків здебільшого перебували в своїх підвалах, а ми – у порожніх квартирах низькорослих хрущовок, залишених, здавалося, напризволяще. Але Граніт, наш командир, дав чіткий наказ нічого не рухати – аж до особливого розпорядження. Ми розуміли, що залишимо і ці будинки, і це містечко, бо в Києві хтось про щось з кимось домовився, а ми, як завжди, виявилися лише сліпими виконавцями їхньої волі, – і тоді в ці квартири хрущовок, будинки переможцями повернуться ті, хто, ненавидячи нас, втік. Та й ті, хто залишився, нас не любили. Можна багато філософствувати на тему, чому ті, хто жив в Україні, хочуть залишитися на цій землі, але щоб вона стала російською. Я цього не робитиму, бо знайти коректувальника

витіснило всі інші життєві потреби.

Ця гнида поводитися зухвало, втікаючи з-під нашого носу в буквальному розумінні цього слова. Ми ж не могли запроторити за ґрати всіх мешканців цього кварталу. Вони вільно переміщалися територією, хоча їх неодноразово попереджували про небезпеку для їхнього життя. Сепарська ж міна не вибирає, свій ти чи чужий. А вони чомусь були впевнені, що свої, тобто сепари, їх не зачеплять. Я ж підозрював, що коректувальник мав завдання, щоби вцілили в когось свого після його наводки. Тоді б російські телеканали мали би привід вкотре розповісти про звірства карателів.

Ми прочісували будинок за будинком, квартиру за квартирою, намагаючись знайти сліди коректувальника. Але марно. Граніт психував, хоча розумів, що ми робимо свою роботу старанно. Але в даній ситуації старанність не могла попередити невинного.

Катка часто потрапляла мені на очі, ніби знала мій розпорядок дня і маршрути. Я підсміювався у вуса. Ця дурнувата жіноча інтуїція зводила мене з розуму. Це ж треба так відчувати чоловіка, якого прагнеш. Я хотів би перебільшувати, але не виходило, бо вже насолодився жіночими тілами по саму зав'язку. Ще не встигла глянути на мене, а я вже знаю, чого вона хоче. Або не хоче. Мене ж даремно Ромео назвали. А я й не ображався, хоча й не пишався. Жінки відчують чоловіків, з якими їм буде не просто добре, а надійно. Надійність набагато вище цінується, ніж отримане сексуальне задоволення.

Сірий знайшов сигнальну ракету в одній із покинутих квартир хрущовки. Скільки разів ми тут були, а не помітили цієї смертельної для нас зброї. Граніт назвав нас сліпаками, але я думаю, що раніше сигнальної ракети в цій квартирі не було. Її принесли, щоби коректувальник використав за призначенням. Мої слова зараз були марними. Головне, впіймати гниду на гарячому.

Ми зацаїлися із Сірим, а сигнальну ракету поставили на шафу. Зміщення на два сантиметри по карті, але відразу не знайдеш.

Чекали довго. Хотілося курити. Терпів. Сірий теж. Здавалося, навіть не дихали.

Кроки незнайомця прозвучали несподівано, коли я думав про батька. Вчора тато по телефону сказав, що яблуня, яку я ще малим посадив під його наглядом, рясно вродила. "Приїжджай, покуштуєш", - сказав батько. Еге ж, тату, знайду коректувальника і приїду. Ще й хлопцям яблук візьму.

Кроки були легкими, зрадливими, злодійкуватими. Страхується, падло. Або чогось боїться. Це ж не його квартира. Просто сказали, де взяти сигнальну ракету.

Темно. Нічого не видно. Коректувальник увімкнув ліхтарик. Прикрив рукою, щоби промінчика не було видно зсередини. Шукає в тому місці, де була сигнальна ракета. Ага. Два сантиметри по карті. Морду задери догори. Твоя зброя на шафі.

Вичікуємо із Сірим ще декілька спалахів життя. Рвучко з криком навалюємося на незнайомця. Техніка відпрацьована. Руки й ноги ворога надійно скуті в наших дружніх обіймах.

І я не відразу вловлюю знайомий аромат її волосся. Швидше відчуваю, ніж розумію,

що це Катька.

Вам краще не знати, що ми з нею зробили. І ніхто вам цього не скаже. Ми ж карателі.

22 липня 2019 року

ЗАМКНЕНЕ КОЛО

Коли коханка цілувала його, дружина вночі хотіла займатися з ним коханням.

Коли коханка хотіла, як вона казала, по-дорослому, що в її устах означало займатися коханням, дружина захотіла влаштувати прогулянку на природу.

Поїхали. Взяли дітей і тещу.

Він перевертав шашлики і думав про коханку.

Коло замкнулось.

20 листопада 2019 року